

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HALK İNANIŞLARINDA DİNİN ETKİSİ; ÇORUM İLİ
ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

FEYZA NUR YILDIZ

Çorum 2019

HALK İNANIŞLARINDA DİNİN ETKİSİ; ÇORUM İLİ ÖRNEĞİ

FEYZA NUR YILDIZ

**Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**

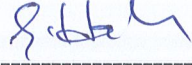
Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ŞABAN HAKLI**

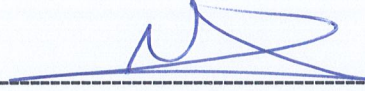
ÇORUM-2019

KABUL VE ONAY

Feyza Nur YILDIZ tarafından hazırlanan “*Halk İnanışlarında Dinin Etkisi; Çorum İli Örneği*” başlıklı bu çalışma, 06/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Prof. Dr. Şaban HAKLI) (Danışman)

(Prof. Dr. Muammer CENGİL)

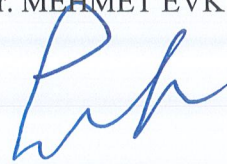
(Dr. Öğr. Üyesi Nurullah YAZAR)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. MEHMET EVKURAN

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim.
(06/09/2019)

Feyza Nur YILDIZ

ÖZET

YILDIZ, Nur Feyza. *Halk İnanışlarında Dinin Etkisi; Çorum İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2019.

Halk inanışları; halk arasında dinî kökenli olan veya olmayan ancak doğru olduğu halkın büyük kısmı tarafından kabul edilen ve bu kabul doğrultusunda uygulamalara dönüşen inanışlardan oluşmaktadır. Tarih boyunca bu inanışlar, insanları etkilemiş ve hayatları üzerinde büyük rol almıştır. Halk inanışları nesilden nesile aktarılan hal, hareket, tavır, davranış biçimlerini durumlu öğrenme ile yaşam biçimimizdeki düşünce yapımızın büyük bölümünü oluşturmaktadır. Halk inanışları genel olarak çok eski dönemlerden beri var olmakta ve hale devam etmektedir. Bu inanışların dini bakımdan etkisinin değerlendirilmesinin yapılması din-insan ilişkilerinin tarihsel gelişimini ve bu inanışları daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Çorum yöresinde Hititlerden, Eski Türklerden ve İslamiyet'in kabulünden sonra da oluşan gelenek, görenek, kültür ve inançlarının yansımalarının etkileri şu anki yaşayan insanlar üzerinde olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, Çorum halkı tarafından benimsenip özümlenen halk inanışlarının ve uygulamaları bu çalışmada tespit edilmiş, bu inanışlara ve uygulamalara dini etkinin değerlendirilmesiyle Türklerin İslamiyet'e geçişinden sonra çoğu inanış ve uygulamaları Çorum halkının etkin bir şekilde yaşadığı görülmektedir.

Anahtar Kavramlar: Halk inanışları, Çorum İli, Din, Etki

ABSTRACT

YILDIZ, Nur Feyza. *The Effect of Religion in Folk Beliefs;The Example of Çorum Province*, (Master Thesis), Çorum, 2019.

Folk beliefs formed from beliefs with or without religious rooted among the people, but accepted by the majority of the people and turned into practices in line with this acceptance. Throughout history, these beliefs have influenced people and played a major role in their lives. Folk beliefs constitute a large part of our thought structure in our way of life through state, movement, attitude, behavior patterns transferred from generation to generation. Folk beliefs have generally existed and continued since ancient times. The evaluation of the effects in these beliefs with regard to religion will help us to better understand the historical development of religion and human relations.

In Çorum; the effects of tradition, customs, culture and beliefs being after Hittites, the Old Turks and the acceptance of Islam are available on the current living people.

In this study, the folk beliefs and practices adopted and assimilated by the people of Çorum were determined in this research, by evaluating the religious influence on these beliefs and practices, most of the beliefs and practices of the people of Corum live effectively.after the transition of the Turks to Islam.

Keywords: Folk beliefs, The city of Çorum, Religion, Effect

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
RESİMLER DİZİNİ.....	vii
KISALTMALAR	viii
ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
A.ÇORUM İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİ	1
B.ÇORUM İLİ GENEL ÖZELLİKLERİ	7
C.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	10
D.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	11
E.VARSAYIMLAR	11
F.SINIRLILIKLAR	11
G.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM HALK İNANIŞLARI

1.1. İNANIŞ VE HALK İNANIŞI.....	12
1.2. HALK İNANIŞI LİTERATÜR TARAMASI.....	13

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

2.1. DOĞUM İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI	17
2.1.1. Doğum.....	17
2.1.1.1. Doğum Öncesine Dair İnanışlar	17
2.1.1.2. Doğumdan Sonra Yapılan Uygulamalar.....	20
2.1.1.3. Loğusalık, Kırk Basması ve Kırklama	23
2.1.1.4. Sünnet	24
2.1.1.5. Askerlik	25
2.1.2. Doğum İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etki Açısından Değerlendirilmesi	26

2.2. EVLİLİK İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI.....	28
2.2.1. Evlilik.....	28
2.2.1.1. Kız İsteme.....	29
2.2.1.2. Söz ve Nişan.....	30
2.2.1.3. Nikah ve Mehir.....	31
2.2.1.4. Kına ve Düğün.....	32
2.2.1.5. Çeyiz.....	36
2.2.2. Evlilik İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etki Açısından Değerlendirilmesi.....	37
2.3. ÖLÜM İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI.....	38
2.3.1. Ölüm.....	38
2.3.1.1. Ölüm Öncesine Dair Halk İnanışları.....	39
2.3.1.2. Ölüm Esnasına Dair İnanış ve Uygulamalar.....	39
2.3.1.3. Ölüm Sonrasına Dair İnanış ve Uygulamalar.....	41
2.3.2. Ölüm İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi.....	43
2.4. KUTSAL KABUL EDİLEN GÜN VE GECELERLE İLGİLİ İNANIŞLAR	45
.....	45
2.4.1. Kutsal Gün ve Geceler.....	45
2.4.1.1. Hıdırellez.....	45
2.4.1.2. Nevruz.....	46
2.4.1.3. Aşure Günü.....	47
2.4.1.4. Cuma Günü.....	47
2.4.1.5. Arefe ve Bayram Günleri.....	48
2.4.1.6. Kandil Geceleri.....	48
2.4.1.7. Mevlit Kandili.....	49
2.4.1.8. Regaip Kandili.....	49
2.4.1.9. Miraç Kandili.....	50
2.4.1.10. Berat Kandili.....	50
2.4.1.11. Kadir gecesi.....	50
2.4.2. Kutsal Kabul Edilen Gün ve Gecelerle İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi.....	51
2.5. UĞUR VE UĞURSUZLUKLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR ...	52
2.5.1. Uğur ve Uğursuzluk.....	52

2.5.1.1. İnsanla ilgili	53
2.5.1.2. Hayvan ile ilgili	55
2.5.1.3. Bitki-Ağaç ile ilgili	56
2.5.1.4. Gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla ilgili	58
2.5.1.5. Günlerle ilgili	60
2.5.1.6. Nesnelere İlgili	60
2.5.1.7. Yağmur Duası	61
2.5.2. Uğur ve Uğursuzluk İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etki Açısından Değerlendirilmesi	63
2.6. BEREKET, FAL, BÜYÜ VE NAZAR İLE İLGİLİ HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI	64
2.6.1. Bereket, Fal, Büyü ve Nazar	64
2.6.1.1. Bereket	64
2.6.1.2. Fal	65
2.6.1.3. Büyü	66
2.6.1.4. Nazar	68
2.6.2. Bereket, Fal, Büyü Ve Nazar İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi	71
2.7. METAFİZİK VARLIKLARA DAİR İNANIŞ VE UYGULAMALAR.....	73
2.7.1. Metafizik Varlıklar	73
2.7.1.1. Melek	74
2.7.1.2. Cinler	74
2.7.1.3. Şeytan	76
2.7.1.4. Ruh	78
2.7.2. Metafizik Varlıklar İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi	79
2.8. ZİYARET FENOMENLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR 81	
2.8.1. Ziyaret Fenomenleri	81
2.8.1.1. Kereb-i Gazi Türbesi	81
2.8.1.2. Suheyb-i Rumi Türbesi	83
2.8.1.3. Ubeyd-i Gazi Türbesi	84
2.8.1.4. Yusuf Bahri Türbesi	85
2.8.1.5. Sa'd bin Ebi Vakkas Türbesi	86

2.8.1.6. Arap Dede Türbesi.....	87
2.8.1.7. Dud Dede Türbesi.....	89
2.8.1.8. Ecir Dede Türbesi.....	90
2.8.1.9. Erzurum Dede.....	91
2.8.1.10. Hamit Dede Türbesi.....	92
2.8.1.11. Kan Dede Türbesi.....	93
2.8.1.12. Nur Gazi Dede Türbesi.....	94
2.8.1.13. Sarılık Dede.....	94
2.8.1.14. Uyuşuk Dede.....	95
2.8.1.15. Abdal Ata Türbesi.....	95
2.8.1.16. Elvan Çelebi Türbesi.....	96
2.8.1.17. Koyun Baba Türbesi.....	98
2.8.1.18. Nurul Hüda Türbesi.....	100
2.8.1.19. Karadonlu Can Baba Türbesi.....	101
2.8.1.20. Nesimi Keşlik Türbesi.....	102
2.8.1.21. Balım Sultan Türbesi.....	103
2.8.1.22. Ergülü Baba Türbesi.....	104
2.8.2. Ziyaret Fenomenleri İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi.....	105
SONUÇ	109
KAYNAKÇA.....	114
EKLER	119
EK-1.....	119
ÖZGEÇMİŞ	120

RESİMLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Resim 2.1. Kurşun Dökme.....	71
Resim 2.2. Kereb-i Gazi Türbesi	83
Resim 2.3. Suheyb-i Rumi Türbesi.....	84
Resim 2.4. Ubeyd-i Gazi Türbesi	84
Resim 2.5. Yusuf Bahri Türbesi	86
Resim 2.6. Sa'd bin Ebi Vakkas Türbesi.....	87
Resim 2.7. Arap Dede Türbesi.....	89
Resim 2.8. Dud Dede Türbesi.....	90
Resim 2.9. Erzurum Dede Türbesi.....	92
Resim 2.10. Hamit Dede Türbesi.....	93
Resim 2.11. Kan Dede Türbesi	94
Resim 2.12. Abdal Ata Türbesi	96
Resim 2.13. Elvan Çelebi Türbesi	98
Resim 2.14. Koyun Baba Türbesi	100
Resim 2.15. Nurul Hüda Türbesi	101
Resim 2.16. Karadonlu Can Baba Türbesi	102
Resim 2.17. Nesimi Keşlik Türbesi	103
Resim 2.18. Balım Sultan Türbesi	104
Resim 2.19. Ergülü Baba Türbesi	105

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser
TDK	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayınlar
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
SK.	: Sözlü Kaynak
M.Ö	: Milattan Önce
M.S	: Milattan Sonra
Ss	: Sayfa Sayısı
K.K.	: Kaynak kişi
C.	:Cilt

ÖN SÖZ

Halkların, kavimlerin ve çeşitli insan topluluklarının tarihten almış oldukları birikimleri ve değerleri; sahip oldukları fikir, düşünce, bilgi ve maharetleri ile birleştirerek sonraki nesillere aktarmaları ile oluşan kültür, ulusal beraberlik, tesanüt ve vahdetin temel öğelerindendir.

Bir bölgede mevcut olan toplumların kültürel değerlerini araştırırken, bölgedeki insanların tarihi geçmişi, sanatı, coğrafyası, sosyal yapısı, kültürü ve halk inançları ele alınmaktadır.

Halk inançları; ulusal, uluslararası hemen hemen tüm halk ve toplumlarda görülmektedir. Toplumların yaşam şartlarıyla beraber canlı şekilde ayakta tuttuğu çok uzun geçmişe dayanan ve yaşamın her alanında mevcut olan bu inanışlar devamlılık arz etmektedir. Bu inanışların yaşanmış olduğu toplumda kendi inanmış oldukları dinden çoğu oluşmaktadır. Halkın inandığı dinin toplumu nasıl etkilediği, inançlarında değişiklik ve farklılaşmanın halkta nasıl bir etkisi olduğunu ortaya koymak son derece önem arz etmektedir.

“Halk İnanışlarında Dinin Etkisi; Çorum İli Örneği” isimli araştırmamız giriş kısmı ve sonuç kısmı haricinde iki bölümden meydana gelmektedir.

Çalışma da;

Birinci bölümde, çalışma ile ilgili olan kuramsal temeller ve geçmiş zamanlarda konu ile ilgili yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise yörede günümüzde yaşanan halk inanışları konu almaktadır. Bu halk inanışları; doğum, evlilik, ölüm, kutsal kabul edilen gün-gece, bereket, fal, büyü, nazar ve ziyaret fenomenleri olan türbelerden meydana gelmektedir. Ayrıca bu bölümde bu halk inanışlarının dini etki değerlendirme bakımından tahlili de yapılmıştır.

Bu çalışmanın oluşmasında yardım ve katkılarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Şaban HAKLI' ya ve tezimin başından sonuna kadar manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve eşim Serdar ÜÇÖK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Feyza Nur YILDIZ

Çorum-2019

GİRİŞ

İnanış, “kişi veya toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” anlamına gelmektedir. Her toplum ve millete ait olan kültür, kültür ürünü ve inanışları vardır. Kültür ve inanış mirasları, toplumlarının kimlik belgeleri gibi olup toplum değerleri hakkında önemli olan bilgiler sunmaktadır. Bu değerler ışığında Türk kültürünün büyük bölümünü halk inanışları oluşturmaktadır.¹

Halk inanışları; halk arasında dinî kökenli olan veya olmayan ancak doğru olduğu halkın büyük kısmı tarafından kabul edilen ve bu kabul doğrultusunda uygulamalara dönüşen inanışları oluşturmaktadır. Tarih boyunca bu inanışlar, insanları etkilemiş ve hayatları üzerinde büyük rol almıştır. Halk inanışları nesilden nesile aktarılan hal, hareket, tavır, davranış biçimlerini durumlu öğrenme ile yaşam biçimimizdeki düşünce yapımızın büyük bölümünü oluşturmaktadır.

Halk inanışları menşe itibarıyla çok eski dönemlere dayansa da günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bu inanışların dini bakımından etkisinin değerlendirilmesinin yapılması din-insan ilişkilerinin tarihsel gelişimini ve bu inanışları daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Evrensel bir olgu olan halk inançları dünyanın her bölgesinde, ilkel veya modern olarak kabul gören tüm toplumlarda var olmuştur. Kutsal olan değerlerin yaygınlaşmasının bir sonucu olan ve süreklilik arz eden halk inançları tüm toplumlarda farklılık gösterdiği gibi bölgeler arasında hatta bir bölgenin kendi içindeki yöreleri arasında bile birçok değişiklik ve farklılık göstermektedir.

A. ÇORUM İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Çorum, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan M.Ö. 4000 kadar yerleşim izlerine rastlanan, Orta Karadeniz Bölgesinin iç kısmında ova ve akarsu zenginliğiyle Anadolu kültür geleneğine sahip olan bir şehirdir. Çorum kelimesi, Ahmet Gazi, fetihten sonra Çorum'a, Alayuntlu boyundan Çorumlu oymağı Türkmen reisi İlyas Beyle birlikte yerleşmesinden sonra ilk olarak ortaya çıkmıştır. Amasya Tarihi adlı eserde olay şu

¹ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1994), 112.

şekilde anlatılır: “Çorumlu oymağının Nikonya ilinde ikamet etmesiyle beraber Nikonya ili Çorumlu olarak ünlenmiştir. Bu bilgi Hicri 1000 yılına kadar resmi kaynaklarla korunmuş olup sonraki kaynaklara bakıldığında “Çorum”, “Çarum” ismiyle ün salmıştır. Çorum ismi eski Türkçe de meserret ve memnuniyet anlamına gelip Çarum kelimesinden yanlış manada türeyip memnun ve mesrur olan kişilere aslında sözlük anlamı olarak çarak denilmekteydi. Meşhur Çaruklu oymağındaki Çaruklu kelimesi çarak kelimesinden türemiştir. Geçmişe bakıldığında Çarıkşah bin Salih Bey bin İlyas Bey bu sözle ün salmıştır.² Oymağın yerleştirilmesinden sonra şehir, Çorumluoğlu'nun yurdu, kışlağı ve yaylağı olarak tanınmış ve Çorumlu olarak anılmıştır. Ankara, Kırşehir, Yozgat, Kastamonu, Çankırı ve Eskişehir gibi Çorum bölgesi de Anadolu'ya ilk gelen Türkmenlerce yurt ve otlak olarak kullanılmıştır. Anadolu'nun yerli halklarının bir kısmı, ilk Türk akınlarıyla birlikte yerlerini bırakarak batıya çekilmişlerdir. Bunun sonucu bu kentler ve çevreleri yoğun şekilde Türkleşmiştir.³ Danişmentlilerin Çorum'u fethetmelerinden sonra buraya Çorumlu oymağını yerleştirmelerinin ardından ilin ismi “Çorumlu” olarak kalması muhtemel olarak görülmektedir. Tarihteki yazılı kaynaklar olan 1530 Tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve 1576 Tarihli Mufassal Tahrir kitaplarına baktığımızda şehrin ismi “Çorumlu” olarak geçmektedir.⁴ Daha sonraları “Çorumlu” kelimesinde mevcut olan “lu” eki çıkarılıp şehir ismi Çorum olarak anılmaya başlamıştır.

Çorum şehri ve çevresine baktığımızda tarih öncesi ve sonrası zamanlarında çok önemli, farklı medeniyetlere ve devletlere ev sahipliği yapmıştır. Bundan kaynaklı olarak farklı medeniyet ve uygarlıkların izlerini taşıdığı görülmektedir. Bölgenin maden kaynakları bakımından zengin olması bu bölgeye göç ve yerleşmelerin artmasını sağlamıştır. Bölgenin coğrafi konumun ticaret anlamında iyi yere sahip olması şehrin gelişmesi ve göç almasını hızlandırıcı etki yapmıştır. Fakat bu bölgede yaşamış uygarlıkları şehrin sınırları ile sınırlamak doğru değildir. Tarihini araştırırken şehri bölgeden soyutlamadan incelemek daha doğru olacaktır.⁵

² Hüseyin, Hüsameddin, *Amasya Tarihi* (İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1927), 2:286.

³ Ali Özudoğru, *Coğrafyası, Tarihi, Kültürü ve Edebiyatıyla Çorum* (Çorum: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2008), 58.

⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), *387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri* (Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, 1996), 93/1530.

⁵ Mustafa İrfan Yiğit, *5. Hitit Festival Komitesi Çorum Tarihi* (Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayını, 2015), 19.

Çorum ili ve çevresinin yazılı olarak tarihi kayıtları tarih öncesinde “Kalkolitik dönem” denen zamandan itibaren başlamaktadır.⁶ Tarihi kalıntılara bakıldığında yörede yapılmış olan arkeolojik kazılarda kalkolitik döneme ait bakırdan yapılmış çeşitli eşyalar bulunmuştur. Çorum şehrine ait olan Büyük Gülücek, Boğazköy, Alacahöyük, Eskiyapar, Kayapınar, Kuşsaray köylerinde yapılmış olan çeşitli arkeolojik kazılarda kalkolitik çağa ait eşyalar bulunmuş olup şehre yerleşmelerin bu zamandan itibaren süreklilik gösterdiği öngörülmüştür.⁷ Hitit İmparatorluğunun başkenti olan Hattuşaş (Boğazköy) ve çevresinde tarihi kayıtlara göre bölgede en erken ikamet Kalkolitik döneme ait olduğu anlaşılmakta olup ikamet gerçekleştiği yerler tam olarak belirlenememiştir.⁸

Çorum şehrinin antik tarihte en göze çarpan zamanı Tunç çağı (MÖ 3000-1200) olarak bilinmektedir. Mevcut Asur kaynaklarından elde edilen bilgilere göre MÖ 3000 zamanlarında Anadolu da etrafı surlarla çevrilmiş olan 17 tane şehir devleti bulunmaktadır. Çorum şehrinde ise yapılan arkeolojik kazılar neticesinde etrafı surlarla çevrilmiş küçük beyliklerin ve kent devletinin olduğu tespit edilmiştir.⁹ Yapılan kazılar ışığında Tunç çağı ikamet yerlerinin ilk sıralarında Boğazköy, Eskiyapar, Pazarlı ve Alacahöyük köyleri gelmektedir.¹⁰

Erken tunç çağına baktığımızda bu çağın son evresinde yaşamış olan Hattiler en eski yerli kavim olarak bilinmektedir. Hattiler egemenliklerine almış oldukları yerleri Hatti olarak belirtmekteydiler. Kendilerine has dilleri bulunan Hattiler’in gelenek ve göreneklere incelendiğinde yerli bir kavim oldukları, gelişmiş bir uygarlık seviyesine ulaştıkları anlaşılmaktadır. Orta Tunç çağının ilk zamanlarında Neşa-Kaniş, Hattuş, Zalpa, Kuşsara, Puruşanda isminde yerli şehirlerle beraber Hattilerden başka Luvi, Pala, Hurri gibi kavimlerin de olduğu bu kavimlerin daha sonra Hititlere bağlandığı Hititlerden tarafından yazılmış olan tarihi kaynaklarda görülmektedir. Bölgede siyasal anlamda birleşip devlet oluşturma ilk olarak Hititlerce yapılmıştır (MÖ 1650-146). Hitit İmparatorluğu’nun varlığı yaklaşık MÖ 1200 yıllarında yaşanan sürekli savaşlarla son bulmuştur. Hititlerin ardından bu bölgede Frigler hakim olmuştur. Yapılan arkeolojik

⁶ Yaman Yücel, *Yurt Ansiklopedisi, Türkiye, İl İl, Dünü, Bugünü, Yarını, Cilt: 10, Çorum Maddesi* (İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1981), 2022.

⁷ M. İrfan Yiğit, *age*, 28-29.

⁸ Yaman Yücel, *age*, 2022-2023.

⁹ M. İrfan Yiğit, *age*, 29.

¹⁰ Yaman Yücel, *age*, 2023.

kazılar neticesinde Frig'lerin M.Ö 8-6 yüzyıllarda bu yörede ikamet ettikleri anlaşılmaktadır.¹¹

Friglerin ardından Çorum, Tokat, Amasya, Yozgat, Sivas, Nevşehir, Kayseri, Malatya Kapadokya sınırları Pers hâkimiyetine geçmiştir. Çorum ili ve çevresinde sivil işlerini yapan baş yazıcıyla beraber yerel ordu komutanı da bu ilde ikamet etmekteydi. Bu resmi görevleri yapan kişiler direk Pers İmparatorluğuna bağlı olup bu şekilde emirleri uygulamaktaydılar. Pers İmparatorluğu'nun bundan dolayı bu civara önem verdiği görülmektedir.

Büyük hükümdar olan İskender'in Pers imparatorluğunu yıkmasıyla Çorum şehri için Helenistik çağ olarak da bilinen yeni bir dönem başlamıştır. Bu çağ siyasi karmaşanın vuku bulmuş olduğu çağ olarak da bilinmektedir. Pont ve Kapadokya krallıklarıyla beraber birçok devlet ve eyalet bağımsızlığını ilan etmiş olup ayrıca Orta Avrupa'dan gelen Galatlar'da bu bölgelere ikamet etmişlerdir. Kapadokyalıların İskender'in hükümdarlığını istemediği bundan kaynaklı olarak da Pers kökenli birisini hükümdar seçip bağımsızlıklarını ilan ettikleri öngörülmektedir. Ayrıca MÖ 332-330 Ariates Çorum şehri ve çevresinde Amasya şehrini de kapsayan topraklarda güçlü bir devlet kurmuştur.¹²

Tarihi kaynaklara göre 1071 yılında Türklerin Anadolu'ya girmelerinden sonra Alparslan tarafından görevlendirilen Emir Danişment Ahmet Gazi 1071 Malazgirt savaşının ardından 1071'de Sivas, Kayseri ve Malatya'yı, 1073 tarihinde de Tokat ve Zile'yi fethetmiş, sonra Niksar, Amasya, Çorum, Çankırı, İskilip ve Elbistan'a doğru ilerleyip buraları da almıştır. Emir Danişment Ahmet Gazi'nin 1075 yılında Amasya'nın fethettiği ileri sürülmektedir. Çorum'un ise aynı yıl Amasya'dan sonra fethedildiği öngörülmektedir.¹³

Çorum'un Osmanlıya geçmesinin ise Kadı Burhaneddin Devleti'nin yıkılmasıyla beraber olduğu bilinmektedir. Çorum ve çevresi Amasya'da ikamet eden Şehzade Çelebi Mehmet'in yönetimi altındaydı. Timur'un Anadolu seferinin ardından, Çelebi Mehmet bölgeyi kontrolü altına almak isteyen çok fazla Türkmen Beyi ile savaşmak durumunda kalmıştır. Bunun nedeni ise Osmanlı İmparatorluğu'nun birlik ve beraberliğini sağlamak

¹¹ Bu konuda bk. Yiğit, *age*, 30-33.

¹² Yaman Yücel, *age*, 2022.

¹³ Mükremin Halil Yınanç, *Danişmentliler* (İstanbul: MEB, 1950), 468; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti* (Ankara: Ötüken Neşriyat AŞ, 1969), 6:17-19.

için, bölgeyi kontrolü altına almak isteyen çok fazla Türkmen Beyi ile savaşmak durumunda kalmıştır.¹⁴

Atatürk'ün başlattığı Millî Mücadele yıllarında Çorum halkı her türlü maddî ve manevî desteği vererek kendi payına düşen görevi onurla yerine getirmiştir. Çorum, Millî Mücadele yıllarında işgale uğramamıştır. Çorum'un savaş yıllarındaki konumunu daha çok çevresindeki önemli rol oynayan merkezler belirlemiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Doğu Karadeniz Bölgesi ve çevresinde Rum Pontus Devletini kurulması amacıyla Rum çeteler oluşmaya başlamıştır. Çorum'da ise Rum çetelerden çok Anadolu'da sıkça görülen çetelerin baskısı görülmektedir. Çorum'da ilk Kuva-yı Milliye direnişi örgütlenmesi, 1919 Mayıs ayından sonar gerçekleşmiştir. Atatürk'ün 1919 Mayıs'ında Samsun'a çıkışı ile kurtuluş savaşını başlatması, bu gelişmeyi etkilemiştir.¹⁵

1921 yılına kadar Ankara'ya bağlı bir sancak merkezi olan Çorum, 20 Nisan 1924 tarihinde 228 numaralı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 89. maddesi gereğince il olmuş ve Alaca, Sungurlu, Mecitözü ve Osmancık ilçeleri Çorum'a bağlanmıştır.¹⁶ Cumhuriyetin 15. yılında Çorum'da Çorum merkez olmak üzere 6 ilçe bulunmaktadır. Bu 6 ilçeye 7 nahiye ve 733 köy bağlıdır. Cumhuriyetle birlikte hızlı bir gelişme sürecine giren Çorum'da Cumhuriyetin on beşinci yılına gelindiğinde pek çok alanda ilerlemeler olmuştur. Köylerle bağlantıların kolayca kurulması amacına yönelik "köy büroları" açılmıştır. Belediye tarafından elektrik santrali kurulmuş, merkez ve ilçelerin imar planları yapılmıştır. Daha önceleri kentte oldukça sık görülen soygun ve eşkıya hareketleri yok denecek kadar azalmıştır. Kentin iktisadi ve ticari yaşantısında ilerlemeler ile beraber halkın gelir düzeyinde yükselmeler olmuştur. Yeni okul binaları yapılmış, öğretmen sayıları artmış ve köy yatılı okulları açılmıştır. Merkez ve ilçelerinde yeni yollar ve binalar yapılmıştır. Ticaret Odası çalışmaları artırılmış, ziraat ıslah çalışmalarına hız verilmiş ve yeni uygulamalara gidilmiştir. Tohum ayırma makineleri, fidanlık tesisleri, ağaç yetiştirme, damızlık hayvan sayısında artış ve sağlık alanında önemli gelişmeler olmuştur.¹⁷ Cumhuriyetten önce kentin ekonomisi tarıma dayalıdır. Bu durumda ekonomik faaliyetlerin son derece yetersiz kaldığı kent yaşantısında sosyal yaşantı da son

¹⁴ Bu konuda bk. Yaman Yücel, *age*, 2034.

¹⁵ İlhan Tekeli, *Mütareke ve Kurtuluş Savaşında Çorum, Çorum Tarihi* (Çorum: 5. Hitit Festival Komitesi, 1986), 169.

¹⁶ Hikmet Turhan Dağhoğlu, *Çorum Vilayeti'nin Mülkû Taksimatına Tarihi Kısa Bir Bakış* (Çorum: Çorum Vilayet Matbaası, 1942), 33.

¹⁷ Murat Karataş, "Türkiye Cumhuriyeti'nin On Beşinci Yıldönümü Anısına Yapılan Yayın Faaliyetleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sy. 54 (2017):120.

derece sınırlı kalmıştır. Cumhuriyetle birlikte gelişen ekonomik atılımlarla beraber kentin sosyal yaşantısında da önemli gelişmeler olmuş, kentin yaşantısına canlılık getirecek birçok kurum ve araca kavuşulmuştur.

Cumhuriyet döneminde kentin sosyal yaşantısında Çorum Halkevinin yeri oldukça büyüktür. Halk Evi bugünkü Belediye binasında 24 Şubat 1933 tarihinde açılarak 1934 yılından itibaren çalışmalarına başlamıştır.¹⁸ Açıldığı yılda 5 şubesi varken, 1934 yılında altı şube ve 1936 yılında ise dokuz şubeye çıkararak faaliyet göstermiştir. Şubeler şu şekildedir;

1. Dil, Tarih ve Edebiyat
2. Ar Kolu (Sanat)
3. Gösteriş (Temsil)
4. Spor
5. Sosyal Yardım
6. Halk Dershaneleri ve Kurslar
7. Kitapsaray ve Yayın
8. Köycülük
9. Müze ve Sergi.

Cumhuriyet, her alanda değişimi ve gelişmeyi getirirken eğitim alanında da son derece önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. 1928 yılında Harf Devrimi ile birlikte yurdun her tarafında olduğu gibi, Çorum'da da okuma yazma seferberliği başlatılmış ve Çorum ilinde halk dershaneleri açılmıştır. Kısa sürede okuma yazma oranında önemli derecede artış olmuştur. 1929-1938 yılları arasında Çorum'da açılan 'Ulus Dershaneleri'nde 16 yaşından yukarı ve 43 yaşından aşağı 20.078 kişi eğitim görmüştür. Bu kursiyerlerden 9.710 kişiye 'Ulus Dershaneleri Belgesi' verilmiştir. Ayrıca elli köyde eğitmen teşkilatı yapılmış ve Kastamonu'daki 'eğitmen kursuna katılmak üzere Çorum'dan elli öğrenci gönderilmiştir. Cumhuriyet'le birlikte, Çorum kültüründe iyi derecede gelişmeler yaşanmış olup 1935 tarihinde % 8.61 olan okuma yazma oranı, 2000 senesinde % 83.12, 2008 senesinde ise % 98 seviyesine erişmiştir. 2008 senesinden sonra da Çorum'da erkeklerde kişiler için okuryazarlık oranı % 99 iken kadınlarda ise % 97 olmuştur.¹⁹

Çorum'da, geçmişten günümüze aktarılan geleneksel değerlere geçmeden önce, konuyla ilgili bazı tanım ve kavramlara değinmek yararlı olacaktır. Birbiri yerine yanlış

¹⁸ Abdulkadir Ozulu, *Çorum Basın Tarihi Notları* (Çorum: Tekofset Yayınevi, 2012), 55.

¹⁹ Asım Çoban, "Çorum'un Nüfus Coğrafyası Özellikleri", *Marmara Coğrafya Dergisi*, sy 410 (2016):438.

da olsa kullanıldığını gördüğümüz “töre” kavramı, toplum hayatını ve kurumların işleyişini düzenleyen anayasadır. İhtiyaçlar ölçüsünde değişebilmekte, fakat sanıldığı gibi yitip gitmemektedir. İçinde yaşanılan zamana göre şekillenmekte, her devirdeki nesiller üzerinde fonksiyonunu sürdürmektedir. “Gelenek” ise, bugünkü anlamıyla “kurum” demektir. Gelenekler tarihi yazılı olan kaynaklara çoğu zaman dayanmasa da bir tarihi mevcut olup bu tarihçeler kültürel kaynak olma yönüyle sosyal kurumları belirler. Gelenek süreklidir. Nesilden nesile sözlü veya yazılı iletişimle aktarılmaktadır. İhtiyaçlar nedeniyle, törede meydana gelen değişimler geleneğe de yansımaktadır. “Görenek” ise, gelenek içinde yer alan, törede meydana gelen değişimlerdir. Bu değişimde, değişen her unsurun yeri, bir başka değer tarafından doldurulmaktadır.²⁰ Gelenekler bir soy kültürüdür. Her bir gelenek, kültür gibi değer yargılarından oluşmaktadır. Ancak, geleneklerle kültür açısından yaşama süresi noktasında ayrılıkları vardır.²¹ Milletler, gelenek, görenek ve dillerini zamanla birlikte yoğurup akan bir ırmak gibi geçtiği tüm topraklardan bazı unsur ve etkenler almaktadır. Medeni olan tüm devlet ve halklarda yazma ve konuma dillerinde eski zamanda yaşamış olan farklı halklardan kalma sözcük, kelime ve deyimler bulunmaktadır. Bundan kaynaklı olarak tüm toplumların gelenek, görenek ve dillerini son yaşayan toplumda yüzyıllardır yaşamış olan milletlerin özeti mevcut olmaktadır.²²

B. ÇORUM İLİ GENEL ÖZELLİKLERİ

Coğrafi konum: Coğrafi bölge olarak Orta Karadeniz Bölgesinin iç kısmında yer almakta olan Çorum ilinin coğrafyası dağlık yapıya sahip olup bu dağlık alanlar Çorum ilinin %61’lik kısmını oluşturmaktadır. Dağlar genel olarak derin vadiler ile birbirinden ayrılmaktadırlar. Çorum’un İskilip, Bayat, Kargı, Oğuzlar ve Dodurga ilçeleri Köroğlu Dağları ile Kızılırmak Havzasının kesiştiği alanda bulunmaktadır. Çorum; yaklaşık 33° 58’-35° 31’ doğu boylamları ile 39° 55’-41° 19’ kuzey enlemleri konumlarında bulunmaktadır.

²⁰ Ali Abbas Çınar, *Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler* (Muğla: Muğla Üniversitesi Matbaası, 1996), 274.

²¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Gelenek ve Görenekler”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, sy. 10 (1967):100.

²² Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil* (İstanbul: Dergâh Yayınevi, 2001), 201.

Deniz seviyesi yüksekliği son yapılan ölçümlere göre 820 m'dir.²³ Şehrin en düşük seviyesini yaklaşık olarak 200 metrelik yükseltisi ile Kızılırmak'ın şehrin sınırlarından çıktığı Osmancık İlçesine ait olan Aydın köy etrafında meydana gelirken, şehrin sınırlarında olan maksimum yükseklik ise 2079 metre olan Ilgaz Dağları'nın bir kısmı ile Kös Dağında bulunan Erenler Tepesi (2097 m) oluşturmaktadır. Toplam olarak yaklaşık 12.820 km² lik yüz ölçümünden oluşan Çorum şehri, Doğusunda Amasya, güneyinde Yozgat, batısında Çankırı, kuzeyinde Sinop, kuzeydoğusunda Samsun ve güneybatısında ise Kırıkkale şehirlerine komşu durumundadır. Çorum ili ortalama Ankara'ya 244 km, İstanbul'a 608 km, Amasya'ya 92 km, Sinop'a 294 km, Samsun'a 172 km, Tokat'a ise 188 km uzaklıkta bulunmaktadır. Çorumun mevcut olan ilçelerinin şehir merkezine mesafeleri ise; Alaca 52 km, Bayat 83 km, Boğazkale 87 km, Dodurga 42 km, İskilip 56 km, Kargı 106 km, Laçın 29 km, Mecitözü 37 km, Oğuzlar 68 km, Ortaköy 57 km, Osmancık 59 km, Sungurlu 72 km ve Uğurludağ 66 km'den meydana gelmektedir.²⁴

Coğrafi Özellikleri: Çorum karasal iklime sahip olmasının yanında coğrafi olarak dağlara, ovalara, akarsulara, göllere ve bitki örtüsüne sahip bir şehirdir. Aşağıda kısaca coğrafi özellikleri hakkında bilgiler açıklanmıştır.

Dağlar: Kös, Eğerci, Alagöz, Köse, Deveci, Dede Çal, Teke, Kartal, Ada, Sakarözü dağlarından meydana gelmektedir.

Ovalar: Çorum, Sungurlu, Ovasaray, Seydim, Hüseyin, Dedesli, Kuyumcu İrmak, Osmancık, Taybı, Düvenci, Hamamözü, Bozboğa, Delice, Darlık, Mecitözü ve İslice ovalarından oluşmaktadır.

Akarsuları: Kızılırmak, Çekerek ve Çat suyu nehirlerinden meydana gelmektedir.

Gölleri: Gölünyazı, Uyuz ve Kırkgöz göllerinden oluşmaktadır.

Bitki örtüsü: Şehirde kuzeye doğru olan bölgelerde doğal bitki örtüsü olan stepten oluşmaktadır. Nehir kıyı bölgelerinde ise yabani yonca, çayır bitkileri, söğüt ve kavak türlerinde ağaçlar mevcuttur. Şehrin kuzey bölgelerinde mevcut olan ilçelerde meşe ormanları ve iğne yapraklı ormanlar yer almaktadır. Ayrıca bu ilçelerde Karadeniz iklimi ve farklı ağaç türlerine rastlanılmaktadır.²⁵

²³ Oğuz Erol, "Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri", Ege Üniversitesi Ege Coğrafya Dergisi, sy. 19 (1993):119.

²⁴ Ali Özüdoğru, *age*, 60.

²⁵ Ali Özüdoğru, *age*, 60.

Çorum'un ilçe ve mahalleri: Çorum merkez dahil olmak üzere 14 tane ilçeye sahiptir. Bu ilçeler, Merkez, Alaca, Bayat, Boğazkale, Dodurga, İskilip, Kargı, Laçın, Mecitözü, Oğuzlar, Ortaköy, Osmancık, Sungurlu ve Uğurludağ ilçelerinden meydana gelmektedir. Çorumda toplam 124 mahalle ve 760 köy mevcuttur.²⁶

Çorum Nüfus: 1927 yılında ilk defa olan nüfus sayımında Türkiye'nin tüm nüfusu 13.648.270 sayısında iken Çorum ilinin tüm nüfusu ise 247.602 olup 63 il arasında nüfus bakımından 20. sıradayken fakat 2018 yılı nüfus verilerine göre 81 il arasında 40. nüfus büyüklüğüne sahip şehir olmuştur. 1927 senesinde ilk defa olan nüfus sayımında Çorum şehrinin merkez ilçe nüfusu 60.752 iken 2018 yılı nüfus verilerine göre merkez ilçe nüfusu 294.807 olmuştur. Çorum ilinde ortalama nüfus yoğunluğu 2000 yılında 47 kişi/km² iken 2007 yılında 43 kişi/km²'ye düşmüştür.

Çorum Türkiye'de en fazla göç veren sıralamasında 70. olmaktadır. 1975-2000 yıllarında şehirde yüksek oranda göç vermiş olurken 1985-1990 yıllarında ise maksimum göç (%58.5) yaşanmıştır.

Bağımlı nüfus şeklinde tanımlanan 0-14 yaş arası ve 65 yaş üstündeki nüfusun, toplam nüfusa oranı % 38.2'den meydana gelmektedir. Türkiye'nin bağımlı nüfus ortalaması ise yaklaşık olarak % 55.2'den oluşmaktadır. Bu değerlere bakıldığında Çorum şehri bağımlı nüfus oranı bakımından ülke ortalamasının altında kalmaktadır. Şehirde bağımlı nüfusun % 29.9'u 0-14 yaş arası yaş grubundan meydana gelmektedir.²⁷

Sosya-Kültürel yapısı: Konum olarak Karadeniz bölgesinin İç Anadolu'ya giriş yeri olan Çorum şehri, Anadolu sosya-kültür bakımından çok önemli bir yere sahiptir. Çorum şehri günümüzden yedi bin yıl öncesine sahip kültürel değerleri bulunurken, birleşik olarak sistematik devleti kuran Hitit İmparatorluğunun ilk başkenti olan Hattuşa da bulunmaktaydı. Çorumda bulunan Hattuşa Türkiye de Unesco tarafından koruma altına alınmış nadide eserlerden bir tanesidir.

Hitit imparatorluğu, Mısır imparatorluğu gibi çok eski tarihe ve zengin bir uygarlığa sahiptir. Hitit imparatorluğu ile Mısır imparatorluğu yapılmış olan kadeş antlaşmasının metin tabletleri Çorum'un ilçesi Boğazköy'deki yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur. Hitit imparatorluğunun önemli ibadet merkezlerinden biri olan tarih öncesinde Arınna olarak bilinen Alacahöyük'de 13 kral mezari, hatti tunç güneş kursu ve sfenksli kapıları yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde bulunmuş olup önemli

²⁶ Çorum Valiliği, *İlçelerimiz*, Erişim tarihi: 15.02.2019, <http://www.corum.gov.tr/ilcelerimiz>.

²⁷ Bu konuda bk. Ali Özüdoğru, *age*, 61.

bir tarihe sahiptir. Büyük önder Atatürk'ün emirleriyle ilk milli kazı yerimiz olmasıyla da önem arz etmektedir. Ortaköy ilçesinde bulunan Şapınuva da önemli Hitit şehirleri arasında olup günümüzde devam eden arkeolojik kazılarla ile de yazılı kaynak ve eşyalar bulunmaktadır. Hitit İmparatorluğu için en önemli yer olan Çorum şehrinde her 6 yılda bir Hititleri konu alan uluslararası kongre düzenlenmektedir. Çorum'da Hitit İmparatorluğunun yapı, izlerinin yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı uygarlıklarına ait olan çok sayıda cami, köprü ve kaleler bulunmaktadır. Çorum şehri ince su kanyonu, baraj ve göllere de sahip olan doğal güzellikleriyle de önemli bir kenttir. Şehir de Hititler, Kalkolitik, Eski Tunç Çağı, Frig, Roma ve Bizanslara ait olan eserlerin sergilenmiş olduğu Çorum Müzesi, Alacahöyük Müzesi ve Boğazköy Müzesi bulunmaktadır. Kentin merkezinde 3'ü halk, 2'si çocuk kütüphanesi olan 5 tane kütüphane, İlçelerinin ise hepsinde kütüphaneye sahip önemli bir kenttir.

Günümüzde Çorum sanayisi, yem, gıda, oto radyatörü, toprak sanayisi, kağıt sanayi, oluklu mukavva, steril şırınga, çelik döküm, seramik, makina, bilgisayar parçaları, çivi ve mobilya gibi bir çok sektörde gelişim sağlamaktadır. Çorum sanayinde kiremit-tuğla, un-irmik ve yem fabrikaların kurulumu işletilmesi alanında Türkiye de en gelişmiş altyapıya sahip şehirlerimizden biridir. İç Anadolu'nun Karadeniz'e açılan bir kapısı olan yeri ile ticaret ve sanayide gittikçe artan bir öneme sahiptir. Konum ve şehirde olan sanayi alt yapısıyla beraber sanayileşme ve turizm de kısa zaman da çok önemli bir şehir olacaktır. Kentte her yıl üretilen leblebi yaklaşık 2500 ton, un üretimi yaklaşık 500.000 ton olup günlük ise 500 bin yumurta üretimi yapılmakta, Türkiye'de yumurta üretiminin %5'i, pirinç üretiminin %18'i, kiremit üretiminin % 40'ı, tuğla üretiminin ise %10'u Çorum'da üretilmektedir.²⁸

C. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada, Çorum halkı tarafından özümşenen halk inanışları ve uygulamaları ile bu unsurlara dinin etkisinin tespit edilmesi hedeflenmiştir.

²⁸ Kültür Turizm Bakanlığı(KTB), *Genel Bilgiler*, Erişim tarihi: 15.02.2019, <http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR-58670/genel-bilgiler.html>.

D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Halk İnanışlarında Dinin Etkisi ile ilgili yapılan bu araştırmada konumuzla ilgili nitel çalışmaya ek olarak, kaynak kişilerle görüşülen mülakat tekniği ve yazılı kaynak taraması yapılmıştır.

Araştırma da yazılı kaynak araştırmaları Ulusal ve Uluslararası;

- **Makaleler**
- **Tezler**
- **Kitaplar**
- **Bildiriler**
- **Ansiklopediler,**

Ayrıca bu yazılı kaynaklara ek olarak **kent kütüphanesi, kent arşivleri ve dökümanları** çalışmanın yazılı kaynak kısmını oluşturmaktadır.

E. VARSAYIMLAR

Çorum yöresinde süregelen halk inanışları ve uygulamalarda dinin etkisi olduğu öngörülmektedir.

F. SINIRLILIKLAR

Araştırma, biri merkez olmak üzere 14 tane ilçesi bulunan Çorum ilinin bazı bölgelerindeki kişilerden aldığımız bilgiler ve yaptığımız gözlemlerle sınırlıdır.

G. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Yapılan çalışmada Çorum ilinde mevcut olan tüm ilçe ve köylerde yaşayan kişilere ulaşmanın mümkün olmamasından dolayı kaynak kişilerle görüşme yapılması Çorum ilinin Laçın, Alaca, Sungurlu, Osmancık, İskilip, merkez ilçesi ve merkeze bağlı olan bazı köylerinde farklı meslek ve yaş gruplarından kişilerle görüşme sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK İNANIŞLARI

1.1. İNANIŞ VE HALK İNANIŞI

İnanış; insanın sahip olduğu düşünce ve fikirlerinin din, politika, ahlak...vb. gibi çok büyük kısmını oluşturan kavram olarak tanımlanmaktadır. İnanış kavramı aynı zamanda ise bir nesnenin, varlığın, düşüncenin, olgunun birey ve halk tarafından kabul görmesiyle meydana gelmektedir. Almanca ve Fransızca dillerinde “superstition” ve “aberlauge” sözcükleri halk inanışlarını tanımlamakta olup bu sözcükler Türkçe de ise batıl i'tikad, batıl inanış, yanlış inanış, boş inanış, hurafe olarak tanımlanmaktadır.²⁹

Aynı zamanda inanış kavramı; inanış düşüncesinin din, politika, ahlak, siyaset, spor vb. alanları kapsayan kavram olarak da tanımlanabilir. Bu alanlardaki farklılık ve çeşitliliklerin tamamen incelenmesi halk biliminin çalışma kapsamlarını aşmaktadır. Halk bilimi geçmişteki dinlerden günümüze kadar olan kısımları ele almakta olup ve günümüzde yaşanan dine yeni inanış anlayış kavramları da katmaktadır. Halk inanışları ise coğrafyadan coğrafya ya, halktan halka, toplumdaki topluma farklılık arz etmekte olup din ya da ahlak kuralları gibi normatif değildir.³⁰

Halk inanışları, sosyal bir varlık olan insanın hayatına yön vermekte, duygu ve düşüncelerini etkilemektedir. Bu etkileşimle farklı davranış, fikir, düşünce, amaç, beklenti, ortam ve unsurlar (ölüme dair, bereket, nazar, vb.,) meydana gelmektedir. Oluşan bu unsurlar zaman ile kurallaşmakta halk inanışlarını ortaya çıkarmaktadır.³¹

Dini yaşamdan sosyal yaşama, teknolojik ilerlemelerden batıl oluşumlara kadar insan hayatının tüm evresinde halk inanışları görülmektedir. Toplumlar bu inanışları gelenek ve göreneklerle nesilden nesile taşımaktadır.³²

Halk inanışları, geçmişte yaşamış toplumlarının deneyimlerinin zamanla günümüze yansmasıyla meydana gelmiştir. Gelenek, görenekler, dinlerin algılanma şekli, doğal, sosyal ortam ve insan ilişkileri halk inanışlarının ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Halk inanışlarının oluşmasında üç etkili faktör bulunmaktadır;

²⁹ Pertev Naili Boratav, *age*, 141; Tuba Karabüber, “Tosya Halk İnanışları”, (Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi), 279.

³⁰ Pertev Naili Boratav, *age.*, 142.

³¹ İbrahim Dündar, “Burdur ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Din ve Fenomenolojisi Açısından İncelenmesi”, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012), 38.

³² İbrahim Dündar, *agt*, 40.

- 1) Telkin yoluyla,
- 2) Tebliğ yoluyla,
- 3) Anonim şekilde meydana gelen inanışlar³³

Halk inanışlarının özellikleri millilik, bağlayıcılık, değişmezlik ve süreklilik, ortaklık ve anonimlikdir.³⁴

1.2. HALK İNANIŞI LİTERATÜR TARAMASI

Özkan, 2012’de yapmış olduğu araştırma da Bafra’da mevcut olan halk inanışlarını ve ritüellerinin katılımlı gözlem ve soru-cevap şeklinde yapılan teknikle alınan veriler ışığında; anlama, yorumlama, kıyaslama ilkelerine bağlı olarak çalışma yapmıştır. Yapılan çalışma neticesinde Bafra’da yaşayan insanlar üzerinde dini yaşantılarında halk inanış ve ritüellerin etkisinin devam ettiği popüler gelenek, görenek ve kültürle beraber de halk inançlarının da değişime uğrayıp varlığını ve yerini koruduğu anlaşılmıştır.³⁵

Demirok, 2014’de. Hani ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” adını taşıyan araştırmasında Hani ve köylerinde yaşayan insanların hayatının her alanı (doğum, ölüm, evlilik, ziyaret, su, ateş, hayvan, cin, fal inancı...) ile ilgili inanış ve uygulamalar tespit etmiş bu inanış ve uygulamalar Dinler Tarihi açısından değerlendirmesini yapmıştır. Bu amaçla Dinler Tarihi ve Halk Bilimi alanında yapılan çalışmalar incelenmiş, araştırma konusuyla alakalı kitap, dergi, makale gibi çeşitli yazılı kaynaklar taranmıştır. Araştırma sahasına ilişkin verilerin toplanmasında “mülakat” tekniğinden faydalanmıştır.³⁶

Karabüber, 2017’de gerçekleştirilen çalışma Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsam ve sınırlılıkları, kullanılan yöntem ve teknikler, Tosya ilçesinin coğrafi konumu, tarihçesi, kültürel yapısı hakkında kısa bilgiler, Tosya’da halk kültürü alanında yapılan çalışmaların kısaca tanıtımı ve Türkiye’de halk inanışları alanında yapılmış çalışmaların künyeleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Birinci bölümde halk inanışının tanımı, teşekkülü, işlevi, özellikleri anlatılmıştır. İkinci

³³ İbrahim Dündar, *agt*, 41.

³⁴ İsmet Eşmeli, “Halk İnanışları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, Gece Kitaplığı Yayınları, sy. 19 (2015): 28.

³⁵ Özkan Zekeriya, “Bafra ve Çevresindeki Halk İnançları ve Uygulamaları”, (Yüksek Lisans Tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi, 2012), 10.

³⁶ Ramazan Demirok, “Hani ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi Dicle Üniversitesi, 2014), 30.

bölümde Tosya ve çevresinde karşılaşılan halk inanışları, üçüncü bölümde başka unsurlarla ilgili Tosya halk inanışları ve uygulanan pratikler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise elde edilen bilgilerin bir değerlendirilmesi yapılmıştır.³⁷

Erenler 2017. yapmış olduğu araştırma da Çorum'da mevcut olan popüler dini halk inanışlarının din görevlileri üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada popüler olan halk inanışlarının belirlenmesinden sonra Çorum da çalışan din görevlilerine sorulmak üzere konuyla ilgili anket soruları hazırlanmıştır. Din görevlileri İmam-Hatipler, Müezzin-Kayyımlar, Kur'an Kursu öğreticileri ve Çorum İl Müftülüğünde çalışanlardan oluşmaktadır. Ayrıca çalışmada popüler dini halk inanışlarına dair teorik kısım, anket ve katılımcı gözlem uygulamasına dayanan ampirik bölüm de mevcuttur. Çalışma 450 kişiye uygulanmış olup fakat 235 tane katılımcının anket değerleri bulunmuştur. Çalışma neticesinde din yerine konulan halk inanışlarında din görevlilerinde bu uygulamalara bilimsel nitelik kazandırdığı yorumlamasına varılmıştır.³⁸

Tozlu 2017'de yapmış olduğu araştırma da Çorumda mevcut olan halk inanışlarını ve halk hekimliğini konusunu incelemiştir. Çalışma, Çorum'da temel konular olan evlilik, doğum, ölüm, cansız varlıklar ve türbelerle ilgili halk inanışlarını ve uygulamaları üzerinedir. Ayrıca Çorum ili çevresinde yaygın olarak yapılan ve görülen halk hekimliği de araştırılmıştır. Halk hekimliğinde bitkisel tedavi, ocak da yapılan uygulamalar ve hanelerdeki yapılan tedavilerinde oluşmaktadır. Yapılan çalışma neticesinde Çorum yöresinde Hititlerden, Şamanizm'den ve İslamiyet'ten kalma halk inanış ve geleneksel uygulamaların olduğu vurgulanmıştır. Fakat yörede olan inanışların çoğunun Türk-İslam gelenek ve göreneklerinden oluştuğu vurgulanmıştır.³⁹

Göl 2018'de yapmış olduğu çalışmada Çorum'da mevcut olan dini inanış ve uygulamalarının toplum üzerindeki etkilerini incelemiştir. Tüm halklarda kutsal ve ilahi görülen bölge, eşya ve kişilerle ilgili olan halk inanışları mevcuttur. Bu halk inanışları tabiatüstü olan güçlerden beklenti ve yardımlardan meydana gelmektedir. Çalışmada genel olarak Çorum'da yaşamış olan toplumların inançlarının yansımaları, adak ve

³⁷ Tuba Karabüber, *age*, 41.

³⁸ Ömer Erenler, "Popüler Dini İnanışlar ve Din Görevlilerinin Rolü (Çorum Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, 2017), 59.

³⁹ Sümeyra Tozlu, "Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği", (Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, 2017), 58.

ziyaret fenomenleri üzerinde durulmuştur. Ziyaret fenomenleri olarak Çorum ili merkezi, ilçesi ve köylerinde metfun olan kişilerin türbeleri konu alınmıştır.⁴⁰

Zorluer 2018’de yapmış olduğu araştırmada Çayıralan ve yöresinde halk hekimliğini ve inançlarının uygulamalarını ortaya koymuştur. Çayıralan ve köylerinde mevcut hastalıkların tedavi etmek amaçlı ocaklar, bitkisel tedavi, kırık-çıkıkçı, evlerde yapılan tedavilerden oluşmaktadır. Yöre halkında geleneksel olarak mevcut olan halk inanışları da doğum, büyü, doğum, ölüm ve ziyaret fenomenleri uygulamalarından meydana gelmektedir. Yörede; modernleşme, teknolojinin gelişmesi, hastanede imkanların artması ile halk hekimliği uygulamaları azalmakta olup bilimselliğin ve dini bilinçlenmenin artmasıyla beraber halk ritüelleri azalmaya başlamıştır. Yapılan çalışma neticesinde yörede mevcut olan inanışların Orta Asya, Anadolu kültür coğrafyasından izler taşıdığı bu tarihi zamanlarda olan gelenek ve görenekleri yansıttığı sonucuna varılmıştır. Fakat hala çoğu yerde halkın kültür yaşamında bu ritüeller devam etmektedir.

41

Sezmiş 2018’deki çalışmasında Tokat ilinin Zile ilçesindeki halk inanışları, ritüelleri ve halk inanışlarında kültürel değişim sonucunda oluşan farklılıkları konu almıştır. Yapılan incelemeye göre 7000 yıllık geçmişi olan ilin, Hitit, Frig, Pers, Pontus, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı imparatorluğu’ndan kalma gelenek, görenek ve halk inanışlarının etkisini taşıdığı anlaşılmaktadır. Çalışma sonucunda 641 halk inanışının olduğu belirlenmiştir. Fakat bu inanışların bazı kısmı eğitim ve sağlık imkanlarının, iş alanlarının, yaşam yerlerinin değişmesi; teknolojik ilerleme ve gelişmeyle bilinen fakat uygulanmayan inanışlar haline gelmiştir.⁴²

Özüdoğru 2016, Çorum valiliği ile Hitit Üniversitesi ile beraber hazırlanmış olan Çorum ve Kültürü (2016) isimindeki eserde günümüzde ve geçmişte farklı gelenek, görenek ve kültürün ve etkilerinin Çorumdaki izlerini yorumlamaktadır. Çalışmada eski kültür ve etkileri, Hititlerden Günümüze Halk İnanışları, Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçişte Tekke ve Zaviyelerin Rolü, Gerçeküstü Destanlar ve Çorumun mevcut kültürü ele alınmıştır.⁴³

⁴⁰ Gülgün Göl Hoşnut, “Çorum Yöresinde Adak ve Ziyaret Yerleri”, (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2018), 29.

⁴¹ Selim Zorluer, “Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği ve Halk İnançları”, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2018), 62.

⁴² Mehmet Emin Sezmiş, “Kültürel Değişim Bağlamında Zile İlçesinde Türk Halk İnanışları” (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2018), 55.

⁴³ Ali Özüdoğru, *Çorum ve Kültürü* (Çorum: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2016), 114.

Köksal 2018’de Malatya ili Arapgir ilçesi halk inanışları ”adlı bu tezinde Arapgir’in tarihi, coğrafi konumu, eğitim ve sosyal yapısı, Arapgir ve çevresindeki inanışlar ve bu inanışların değerlendirilmesi ortaya konulmuştur. Mülakat ve gözlem teknikleri ile elde edilen veriler, objektiflik esas alınarak, deskriptif metoduyla yazıya geçirilmiştir. Doğum ile ilgili inanışlar, sünnet, evlilik, ölüm ve tabiat ile ilgili inanışlar araştırılıp farklı yaş guruplarındaki insanlarla mülakat yapılarak inanışlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.⁴⁴

Serdaroğlu 2018’de. Merzifon ve Çevresindeki Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma” adlı tezinde Amasya iline bağlı Merzifon ilçesi ve çevresindeki halk inanışlarını derleyip Dinler Tarihi açısından incelemeye, bu inanışların tarihi köklerini ve kültür tabakalarını ortaya koymaya çalışmıştır.⁴⁵

Durumlu 2018’de Bingöl İli Adaklı İlçesi Halk İnanışları adlı tezini 4 bölümden meydana getirmiştir. Giriş kısmında; ilçenin tarihi, isminin kaynağı, coğrafi konumu, nüfusu, sosyal yapısı, eğitim ve ekonomik durumu hakkında bilgiler verip Birinci bölümde Adaklı ilçesinin doğum, ikinci bölümde evlenme, üçüncü bölümde ölüm ve dördüncü bölümde ziyaretlerle ilgili uygulamaları ve inanışları ile bunların dinler tarihi açısından değerlendirilmesini ortaya koymuştur.⁴⁶

Cengil, 2016’da “Çorum’da Halk İnançları Üzerine Psikososyolojik Bir Araştırma” çalışmasında Çorum’da mevcut olan halk inançlarının tespitini yapmasından sonra bu inançların kendine has bir şekilde psikososyolojik bir şekilde nedenlerini ortaya koymuştur. Çalışma 100 kişi görüşme sağlanmasının ardından literatür kaynakları ile desteklenmiştir.⁴⁷

⁴⁴Hüseyin Köksal, “Malatya İli Arapgir İlçesi Halk İnanışları”, (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2018), 46.

⁴⁵ Ömer Faruk Serdaroğlu, “Merzifon ve Çevresindeki Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2018), 65.

⁴⁶Abdulgani Durumlu, “Bingöl İli Adaklı İlçesi Halk İnanışları”, (Yüksek Lisans Tezi Fırat Üniversitesi, 2018), 40.

⁴⁷ Muammer Cengil, *Çorum’da Halk İnançları Üzerine Psikososyolojik Bir Araştırma* (Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu, 2016), 411-425.

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

2.1. DOĞUM İLE İLGİLİ HALK İNANISLARI VE UYGULAMALARI

2.1.1. Doğum

İnsan yaşamının başlangıcı olan doğum hayatımızın en önemli evrelerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Tüm toplumlarda soyun, sopun, gelenek ve göreneklerin sürdürülmesi için doğum ayrı bir anlam taşımaktadır. Çünkü, doğacak olan çocuk ailenin soyunun devamını sağlamaktadır. Bundan dolayı, çocuk sahibi olma haberi toplumda ki insanlar arasında büyük bir mutlulukla karşılanmaktadır.

2.1.1.1. Doğum Öncesine Dair İnanışlar

Çiftlerin evliğini mutlu kılacak ve evliliklerine renk getirecek en önemli unsurlardan bir tanesi çocuk sahibi olmaktır. Çorum ili ve çevresinde doğumdan önce gelinin sağlıklı olması, hamilelikte olumsuzluk yaşamaması ve çocuğun cinsiyetinin bilinmesi için yapılan yöntemler önem arz etmektedir.

Çorum ili ve çevresinde kadının çocuk sahibi olması amacıyla bir takım uygulamalar yapılır.

Bu uygulamalar şunlardan meydana gelmektedir;

- Damat evine gelen kadına ilk olarak kucağına çocuk verilir.
- Çeyiz getirme esnasında gelin ilk olarak hangi cinsiyette çocuk istiyorsa yatağında o cinsiyette çocuk yuvarlanır.
- Gelin belli bir süre zarfında hamile kalmamızsa kısır olduğu düşünülüp erken hasat edilen erik yedirilir⁴⁸
- Çorum ilinde olan Türbelere götürülerek dua ediliri, bu türbeler Arap dede, Ergülü Baba ve Elvan çelebi türbelerinden oluşmaktadır.
- Adak adanır.
- Kaynatılan sirkeye ısırğan otu konularak geline yedirilir. ⁴⁹

⁴⁸ K.K. 1,3,5,31,36.

⁴⁹ K.K. 1,3,5,21,34,39.

- Erkeğin saçını alıp hocaya götürüp okutma ve erkeğe bitkisel tedavi uygulama, damada enerji verici güç kazandırıcı kuruyemiş ve yiyecekler yedirilmesi yapılmaktadır.⁵⁰

Hamile olan gelin lohusalık döneminde hasta etrafındaki kişiler tarafından hasta olarak görülmektedir. Hasta olarak görülmesinden dolayı bu bakış açısıyla geline davranılması öngörülmektedir. Hamile olan kadınlara yöre de gebe” ve “yükü” tarzında farklı isimlerde verilmektedir. Ayrıca, kiracısı var”, “çift canlı”, “iki canlı”, “karnı burnunda” şeklinde benzetmeler de yapılmaktadır.

Hamilelik esnasında ise şu uygulamalar yapılmaktadır;

- Kadına sakatat tarzında yemekler yedirilmemekte yedirilmesi takdirinde çocuklarının kıllı ya da tüylü olacağına inanılmaktadır.
- Hamile olan kadının fazla ekşi ya da acı olan yemekler yedirilmeyip yedirilmesi durumunda ise çocuğunun huysuz olacağı ön görülmektedir.⁵¹
- Hamilelik sürecinde gelin saç kestirmemekte aksi takdirde kadının saçlarının çocuğa dolanacağı öngörülmektedir.
- Hamile kadına ayva yedirilmesi durumunda bebeğinin gamzeli doğacağına inanılmaktadır.
- Hamile olan gelin tekkelere gitmemekte gitmesi durumunda ise türbe ve tekkelerin geline mühür koyacağı ön görülmektedir.
- Kadının hamilelik döneminde hayvan dili yedirilmemektedir çünkü yedirilirse çoğunun dilsiz olması beklenmektedir.⁵²
- Hamilik süresinde kadın canı çekip yiyemediği herhangi bir yiyecek olursa bu durumda bebekte annenin yiyemediği yiyecek şeklinde bir iz oluştuğuna inanılmaktadır.
- Hamile gelin hamilelik dönemi boyunca diş çektirmez, saç boyatmaz, sigara ve alkol içmez, cenazeye bakmaz, mezarlığa gitmez yoksa çocuğun ömrünün kısa olacağı düşünülmektedir.
- Hamile kadın, çocuğun annenin hamilelik süresince baktığı şeylere benzeyeceğine inanılmaktadır. Bundan dolayı, kadın genel olarak güzel şeylere bakmaktadır.⁵³

⁵⁰ K.K. 2,3,11,15,36,37.

⁵¹ K.K. 3, 5, 7,17,19,20.

⁵² K.K. 2, 4, 9,30,33.

⁵³ K.K. 10, 11,15,20,21,25.

- Hamilelik esnasında kadının yüzü güzelleşir ve parlak hale gelirse çocuğunun erkek olacağına, yüzü solgun ve lekelenmiş olursa çocuğunun kız olacağına inanılmaktadır
- Hamilelikte kadının karın şekli çocuğunun cinsiyetini belirleyeceğine inanılmaktadır. Karın şeklinin sivri olması erkek, geniş olması ise kız çocuk olacağı şeklinde yorumlanmaktadır.
- Hamilelikte kadının yılan görmesi halinde çocuğunun yüzünün çilli olması öngörülmektedir.⁵⁴
- Hamile kadının hamilelik süresinde canı ekşi çekmesi durumunda çocuğun kız olacağı, tatlı çekmesi halinde ise çocuğun erkek olacağına şeklinde yorumlanmaktadır. Genel olarak inanılan bu inanışla ilgili su söz söylenmektedir, “Ye ekşiyi ver Ayşe’yi, ye tatlıyı ver Hakkı’yı” sözü söylenmektedir.⁵⁵

Kadının kolay doğum yapması için yörede çeşitli uygulama ve pratikler yapılmaktadır. Doğumun sıkıntısız olabilmesi ve bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelebilmesi için bazı ritüel ve pratiklerin uygulanması bakımından oldukça önemlidir.⁵⁶

Yapılan bu uygulama ve pratikler pratikler şu şekildedir:

- Kadının doğum esnasında kolay şekilde doğum yapabilmesi için örgülü şeklinde olan saçlarının çözülerek açılmaktadır.
- Çorum ili çevresinde doğumun rahat ve sağlıklı geçmesi için Kur’an-ı Kerim okunmaktadır, Bu ayetler genellikle İnşirah Sûresi ve yaratılışa dair ayetler olup bir bardak içerisindeki suya okunmakta ve bu bardaktaki su kadına içirilmektedir. Bu, doğumun sağlıklı olması amacıyla yapılan bir uygulamadır.⁵⁷
- İskilip ilçesi ve çevresinde kolay şekilde doğum yapmış olan herhangi bir kişinin elinden su içirilmektedir.⁵⁸
- Kolay şekilde doğum yapabilsin diye kadın kollarından destek verilerek yürütülmekte ve ayakları üç kez yere vurulmaktadır..
- Bebeğin ana rahmi içerisinde kaldığı düşünülerek sırtta alınarak kadın sallandırılmakta bu şekilde doğumun kolay geçeceğine inanılmaktadır.⁵⁹

⁵⁴ K.K. 8,20,14,40.

⁵⁵ K.K. 7,9,11,24,26,35.

⁵⁶ Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm* (İzmit: Yayıncı Yayınevi, 2004), 15.

⁵⁷ K.K. 7,8,33,38,39.

⁵⁸ K.K. 2,16,18,22.

⁵⁹ K.K. 3,5,14,31.

- Doğumun kolay olması amacıyla Anadolu’da Meryem Ana Eli ya da Fadime Ana Eli dolarak bilinen bitkinin kurutulup suyu hamile kadına içirilmektedir.⁶⁰

2.1.1.2. Doğumdan Sonra Yapılan Uygulamalar

Doğum, soyun sürmesinin yanı sıra gelenek,, görenek ve dinimiz açısından önem arz etmektedir. Dinimiz çocuğun ahlaki eğitimi ve öğretimi üzerine önem vermiştir. Peygamber efendimizin “Bir baba, evladına, güzel ahlaktan daha iyi bir miras bırakmamıştır”⁶¹ sözüyle söyleyerek çocuk ahlaki eğitim ve öğretimin önemini vurgulamıştır. Dinimizde, gelenek ve göreneklerimizde çocuğun devletine ve milletine faydalı olacak şekilde yetişmesi amacıyla güzel ahlaklı olması istenilmekte ve bunun içinde çeşitli uygulamalar yapılmaktadır.

Bu uygulamalar şu şekildedir;

- Yörede doğum yapmış kadının ve çocuğunun nazara karşı savunmasız olacağı düşüncesinden dolayı nazara karşı bir takım önlemler alınmaktadır. Bunlardan en bilindik olanı ise yeni doğan bebeğin yüzüne kara çalınarak oluşan kusurun ise nazara karşı bir tür savunma oluşturacağına inanılmaktadır.⁶²
- Bebeğin doğumundan sonra bebeğe kundaklama yapılmaktadır. Kundaklama beyaz renkteki kumaş ile yapılmakta ve kundaklanmış çocuğun yüz kısmına kırmızı veya sarı renkte olan tülbent örtülmektedir. Kırmızı renkli tülbentin çocuğu al basmasından, sarı renkli tülbentin ise sarılık hastalığından koruyacağına inanılmaktadır.⁶³
- Annenin sütünün olması amacıyla anneye hoşaf, çorba, hurma ve tatlı yiyecekler yedirilmektedir.
- Bebeğin kokmaması amacıyla bebek kına yakılmakta ve tuzlanmaktadır.
- Bebeğin nazardan korunması amacıyla bebeğe nazar boncuğu, hurma çekirdeği ve muska tarzında objelerin takılmaktadır.

⁶⁰ Erman Artun, *Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri, Bunlardaki Eski Kültür Gözleri* (Adana: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Merkezi, 2009), 28.

⁶¹ İbrahim Canan, *Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye* (İstanbul: Tuğra Neşriyat yayınevi, 2000), 47.

⁶² K.K. 10,15,21,23,30.

⁶³ K.K. 18,19,20,21,22,39.

- Tatlı dilli ve güzel huylu olması amacıyla doğduktan hemen sonra bebeğin ağzına ezilmiş hurma veya bal sürülmektedir.⁶⁴
- Doğumdan sonra anneye korku ve huzursuzluk veren al basması olarak bilinen varlıkların görüldüğü, bu varlıklardan korunmak için annenin ve bebeğinin yataklarının altına bıçak, cevşen ve metal eşya tarzında cisimler konulmaktadır.
- Bebeğin doğumdan sonra ilk defa misafir olarak götürüldüğü evde kısmetinin açık olması için elbisesinin iç kısmına yumurta ve bereketli olması için de ekmek konulmaktadır.⁶⁵
- Bebek doğduktan sonra aile büyüklerinden biri tarafından bebeğin sağ kulağına ezan sol kulağına kamet okunarak daha sonra tekrardan sağ kulağına ismini üç defa söylenerek çocuğun ismi konulmaktadır. Yörede genellikle Kuran-ı Kerim'den güzel anlamlar taşıyan isimler ya da aile büyüklerinden önemli olan kişilerin isimleri seçilmektedir.
- Yörede çocuğa adı verilirken ailenin kız yada erkek çocuklarının hepsi aynı cinsiyetten ise Döne ya da Döndü ismi verilmektedir. Ailenin çok çocuğunun olması halinde ve çocuk istenmiyorsa isim olarak Durdu, Dursun seçilmektedir. Ailenin bebeğini kaybetmesi durumunda doğacak olan çocuğuna ise Satılmış, Satı adları koyulmaktadır.⁶⁶
- Bebeğin doğumundan kırk gün sonra (kırkı çıkması) tırnakları kesilmekte bu kırk günden önce kesilmesi durumunda çocuğun hırsız olacağı düşünülmektedir.
- Bebeğin ilk saçının kesilmesinden sonra saçın ağırlığına altın veya belli bir miktar para fakir olan insanlara verilmektedir.
- Bebeğin saçlarının daha gür çıkması için saçlarının tamamı kestirilmektedir.
- Kadının hamilelik döneminde türbe ya da tekke ziyaretlerinde bulunması durumunda dede gülü olarak bilinen doğum lekesi oluşmaktadır. Kadın bu ziyaret esnasında vücudunun hangi bölgesine dokunmuşsa çocuğunda o

⁶⁴ K.K. 21,23,30,33.

⁶⁵ K.K. 1,8,19,32,40.

⁶⁶ K.K. 6, 9, 10,20,21,33.

bölgesinde leke oluşacağına inanılmaktadır. Bu lekenin rengi genel olarak pembe yada mor tonlarında olmaktadır.⁶⁷

- Çocuğun ilk dişinin çıkmasından sonra diğer dişlerinin rahat çıkması için diş hediği yapılmaktadır. Bu uygulama da buğday, kuru fasulye ve nohutun su içinde kaynatılmasıyla oluşan hedik tabaklara konularak yakın çevreye dağıtılmaktadır. Yakın çevre ise verilen hedik tabağına çeşitli hediyeler koyarak anneye vermektedir. Bu uygulamaya ise töresi olarak bilinmektedir.⁶⁸
- Çocuğun ilk dişinin çıkmasından sonra üstüne örtü konularak içerisinde makas, kalem, ayna, ip, tarak ve Kur'an-ı Kerim olan tepsi hazırlanıp bebeğin yan kısmına veya önüne konulmaktadır. Bu objelerden hangisini seçerse seçtiği objeyle alakalı bir mesleği olacağına inanılmaktadır.
- Çocuğunun huyunun ahlaklı ve güzel olması için güzel huylu olan bir kişi tarafından ağzına tükürülmektedir.
- Çocuğun çok ağlaması durumunda babasının herhangi bir ayakkabısının topuğuyla çocuğun ağzının orta kısmına 3 defa hafif şekilde vurulmaktadır.
- Çocukluk döneminde çocuğun sürekli babasının arkasından ağlaması durumunda Cuma selâsı esnasında evlerinin giriş kısmına yatırılarak ayakkabısının topuğuyla çocuğun ağzının orta kısmına 3 defa hafif şekilde vurulmaktadır.⁶⁹
- Çocuğunun dudakları kırmızı olsun diye göbek bağının kesilmesi sonrası oluşan kanından çocuğun yüz kısmının belli bölgelerine (yanak ve dudak kısmı) sürülmektedir.
- Bebeğin göbek bağı aile tarafından hangi meslek gurubunda olması isteniyorsa o meslekle alakalı mekanın bahçesine gömülmektedir.
- Yörede göbek bağının uzun kesilmesi durumunda çocuğun güzel sesli olacağına inanılmaktadır.⁷⁰
- Göbek bağının düşmesi sonucunda yakılan bir bez parçasının karası göbek kısmına sürülerek göbek yerinin belli olmaması amaçlanmaktadır.

⁶⁷ K.K. 11, 13, 14,24,29.

⁶⁸ K.K. 15, 22,25,29,37.

⁶⁹ K.K. 21,24,30,31,36,40.

⁷⁰ K.K.1,3,9,12,25,39.

- Göbek bağı kesilen çocuk erkek olması durumunda dindar bir kişi olması için göbek bağı cami bahçesine, kız olması durumunda ise dışarıya çok çıkmaması için evin herhangi bir yerine konulmaktadır.⁷¹
- Çocuğun hasta olması veya huysuz olması durumunda göbek bağı suyun içerisinde bekletilip bu suyla ise çocuk yıkanmaktadır. Bu uygulamanın amacı ise çocuğun şifa bulmasını sağlamaktır.⁷²
- Çorum ilinin bazı ilçelerinde ve köylerinde göbek bağının düşmesinden sonra enfeksiyon kapmaması için göbeğe kahve sürülmektedir.
- Çocuk sarılık olmasın diye çocuğa altın takılmaktadır.
- Çocuğunun doğmasından sonra bebek eşi iyice yıkanıp ve bezle sarılıp toprağa gömülmektedir. Bu uygulamanın amacı ise bebeğin çok gezmesini engellemektir.⁷³

2.1.1.3. Loğusalık, Kırk Basması ve Kırklama

Yeni doğum yapan anneye loğusa veya kırklı denilmektedir.⁷⁴ Annenin *Kırklının mezarı kırk gün açıktır* inancından dolayı kırk gün evinde kalması gerektiği düşünülmektedir. Kırk gün boyunca evde kalacak olan anne ve bebeğinin ziyaretine adet olan kadının gelmesi istenilmemektedir çünkü bu adetli kadının uğursuzluk ve hastalık getireceği düşünülmektedir.

Bebeğin kırkının çıkmasının ardından hayırlı olsuna gelen misafirler lohusaya olan kadına ve çocuğa hediye getirmekte ve tatlı götürmektedirler. Anne ise gelen ziyaretçilere lohusa şerbeti vermektedir. Bu şerbetin kırmızı renkte olması istenilmekte çünkü bu kırmızı şerbetin al basmasını engellediği öngörülmektedir. Ayrıca Lohusa olan anne ve bebeğe hastalıktan kem gözlerden ve kötü ruhlardan korunabilmesi için annenin ve bebeğin herhangi bir yerine kırmızı kurdele ve nazar boncuğu takılmaktadır.⁷⁵

Loğusa olan anneyi kırkı çıkmamış başka loğusanın ziyaret etmesi hali kırk basması olarak bilinmektedir. Çorumun bazı köylerinde iki loğusa olan kadının karşılaşması halinde ilk konuşan loğusa kadının çocuğunun zayıflayıp hasta olacağı

⁷¹ K.K. 1,5,11,13,20,21.

⁷² K.K. 12,13,15,14.

⁷³ K.K. 3,7,8,25,39,40.

⁷⁴ Orhan Acıpayamlı, *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü* (Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 1974), 42.

⁷⁵ K.K. 5,7,14,21,35.

öngörülmektedir. Bu olaydan tamamen kurtulmak için yapılan işleme ise kırk kesme denilmektedir. Yörede ve köylerde kırk kesmecî kadınlar bulunmaktadır. Kırk kesmeciler tarafında çeşitli yöntemlerle kırk kesme işlemi yapılmaktadır.⁷⁶

Annenin ve çocuğunun doğumundan kırk gün sonra kırklama uygulaması olmaktadır. Kırklama işlemi annenin ve bebeğin suyla temizlenmesine ve arınmasına denilmektedir. Bu işlemin yapılmasının amacı suyun kutsî gücünden yararlanıp maddî ve manevî kirlere temizlenmektir. Anne ve bebeğin temizleneceği suya gümüş yüzük, kırk tane taş ve tespih konulup, anne kırk tas suyla abdest alıp, çocuk ise loğusa olmayan biri kadın tarafından yıkanmaktadır.⁷⁷

2.1.1.4. Sünnet

Erkek üreme organının uç tarafında belli bir bölgenin kesilmesi olarak bilinen Sünnet Türkiye’de çocuklarla ilgili en önemli dini, gelenek ve göreneklerden bir tanesidir. Çocuklarının sünnet edilmesi Müslüman ailelerce çok önem taşımaktadır. Kuran-ı Kerimde açık bir şekilde belirtilmeyen sünnet Hakka Yönelen İbrahim’in Dinine Uy⁷⁸ ayetleri bu emre dayanak olarak görülmektedir. Sünnet İslam dininin dışında Yahudilikte olmakta ve farklı toplumlarda da görülebilmektedir.

Sünnet, dinimizin emri gereği yapılması ön görülen bir sorumluluktur. Bu mükellefiyet Peygamber Efendimiz’in sünnetinden ortaya çıkmakta olup sünnet olma da buradan oluşmuştur.

Sünnet yaşı farklı yaş gruplarında olmakla birlikte erkek çocuklar genellikle 6-10 yaşlarında ya da doğumdan hemen sonra sünnet ettirilmektedir

Bir aile için çocuğunun sünnet düğünü evliliği kadar önem taşımaktadır. Sünnet için çocuğun odası ve yatağı çeşitli süs eşyaları ile süslenmektedir. Bu süsleme olayında büyük görev anneye düşmektedir. Çocuğa sünnet kıyafeti alınıp düğünü için de davetiye bastırılmaktadır. Evlenme olayında olduğu gibi sünnet düğününden bir gün önce kına gecesi yapılarak kadın kadına eğlenilmekte, bu gecede sünnet olacak çocuğa kına yakılmaktadır. Diğer gün ise konvoyla çocuk gezdirilip Hıdırlık adı verilen türbeye götürülerek dua ettirilmekte daha sonra da mevlit okutulup düğün yemeği verilmektedir. Düğünde sünnet olan çocuğa misafirler tarafından çeşitli hediyeler getirilmektedir.⁷⁹

⁷⁶ K.K. 10,12,13,25.

⁷⁷ Erman Artun, *age*, 50.

⁷⁸ Nahl 16/123; Ali İmran 3/95.

⁷⁹ K.K. 5,7,9,11,15,19,25.

Sünneti esnasında hareket etmemesi için çocuğu tutan kişiye kirve denilmektedir. Kirve olan kişi sünnet olan çocuğun ailesi tarafından büyük saygı görmekte kendisine değer verilmektedir.⁸⁰

Kirvelik; çocuğun sünnet düğününde, düğün masraflarının bir bölümünü karşılayan düğünde her türlü destek veren aileler arasında bir bağ oluşturmasına vesilen olan bir uygulamadır. Kirvelik, özüne bakıldığında çıkar ilişkisine dayalı aileler arasında toplumsal statüye önemli gören kişilerin sanal akrabalık oluşturmasına da sağlayan bir olgudur. Genel olarak kirve, çocuk babasının yakın çevredeki dost ve arkadaşlarından seçilmektedir.⁸¹

2.1.1.5. Askerlik

Askerlik, eski çağlardan günümüze dek Türk milleti tarafından kutsal kabul edilen bir görev olmuştur. Türk milleti atı evcilleştirmesi ve tarihte bilinen pek çok savaş taktiğini geliştirmiş olması gibi sebeplerle asker millet olarak bilinmektedir. Türkler, küçük yaştan itibaren çocuklarına ata binmeyi, ok atmayı öğreterek “Her Türk asker doğar” ifadesinin gereğini yerine getirmiş ve günümüzde olduğu gibi tarihte de döneminin en başarılı en ileri tekniklerle donatılmış askerlerini yetiştirmiştir.⁸²

Peygamber ocağı olarak tanımlanan askerlik milli ve dini bir görev olarak görülmekte askerliğini yapan bir erkeğe hayata hazır gözıyla bakılmakta ve kişi geleceğe dair planlarını daha net yapabilmektedir. Askerde ölenlerin peygamberlikten sonra en yüksek mertebeye olarak görülen şehitlik makamına yükseldiğine ve şehitlerin cennette olacağı inancı askerliğin kutsal bir görev olarak kabul edilmesi durumunda etkili olmuştur.

Askere gidecek kişi ailesi ya da yakın arkadaşlarıyla birlikte yemeğe davet edilerek akrabaları, dostları tarafından ağırlandırılmaktadır. Yemeğe gelen asker adayına hane sahibi bir miktar harçlık vermektedir. Ayrıca akraba ve komşular asker olacak gencin evine ziyarete giderek iç çamaşırı, havlu, çorap gibi hediyeler götürmektedirler. Asker adayı eline kına yakılarak askere gönderilmektedir. Bu uygulama askerin gerekirse vatan uğruna kurban olması anlamına gelirken günümüzde kına, daha çok asker uğurlama

⁸⁰ K.K. 5,6,9,15,21,22,23.

⁸¹ K.K. 1,5,8,11,23,25,26.

⁸² Sinan Gönen, *Dede Korkut Hikayelerinden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri* (Ankara: Milli Folklor 2006), 62.

gecesinde yakılmaktadır.⁸³ Asker adayı otogara yakınları tarafından götürülmekte, burada davul zurna eşliğinde halaylar çekilmektedir. Boynuna emzik takılan asker düğün kutlamasına benzer bir şenlikle askere uğurlanmaktadır.⁸⁴

2.1.2. Doğum İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etki Açısından Değerlendirilmesi

İslam, doğumdan ölüme dek insanın tüm geçiş dönemlerinde dikkat etmesi gereken bir takım uygulamalar belirlemiştir. Bu uygulamaların kaynağı ise Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetidir. Müslüman olduktan sonra hayatın her noktasında İslami kural ve uygulamalar Türkler tarafından benimsenmiş, toplum kültüründe kendine yer edinmiştir. Ancak halk arasında günümüzde dini gerekçelerden dolayı yapıldığı düşünülen uygulama ve inanışlar arasında din temelli olmayan gelenekselleşmiş uygulamalar da mevcuttur. İslam kaynaklı olan ile olmayan iç içe geçmiş pek çok noktada ayırt edilemez hale gelmiştir.

Türk toplumu binlerce senelik köklü geçmişinde farklı kültür ve dinlerin etkisi altında kalmış, Türklerin yaşamında İslamiyet'in benimsenmesi sonrasında da eski inanç ve kültürlerinden kalma alışkanlıklar devam etmiştir. Yazılı ve sözlü kaynaklar incelendiğinde Anadolu'nun farklı bölgelerinde halk inanışları arasında benzerlik olduğu görülmektedir.⁸⁵

Doğumla ilgili olarak Çorum ve çevresinde yapılan, yeni doğan bebeğin damağına hurma sürme ve kulağına ezan okuma işlemi hadis-i şeriflerde şu şekilde geçmektedir: Hazret-i Âişe (ra) dedi ki: “Yeni doğan çocuklar Resulullah'a (asm) getirilirdi. O da bunlara mübarek olmaları için duâ eder ve ağzında yumuşattığı hurmanın suyunu çocuğun ağzına sıkardı.⁸⁶”

Yine Hazret-i Aişe (ra) söyle nakletti:

"Resûlullah (asm) Zübeyr'in evinde bir kandil görmüştü: "Ey Aişe dedi. Ben Esmâ'yı doğum yapmış zannediyorum. Sakın çocuğa isim koymayın, ben isim koyacağım!" Sonra ona Abdullah ismini koydu ve elindeki bir hurma ile de tahnik yaptı.⁸⁷

⁸³ K.K. 3,5,6,15,18,21,27,28.

⁸⁴ K.K. 1,2,3,5,9,18,20,22.

⁸⁵ Mahmut Erol Kılıç, “Muhyiddin İbnu'l-Arabî'de Varlık Mertebeleri: Vucûd ve Merâtibu'l Vucûd”. (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1995), 63.

⁸⁶ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. Sünen-i Tirmizî:Menakıb Çeviren:. Ahmed Fuad Şâkir (Mısır: Şirketü Mektebetu ve Matbaatu'lAlbâbî, 1975), 17.

⁸⁷ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. Sünen-i Tirmizî:Menakıb Çeviren:. Ahmed Fuad Şâkir (Mısır: Şirketü Mektebetu ve Matbaatu'lAlbâbî, 1975), 12-38.

Ebu Râfi (ra) nakletti:

"Hz. Fatıma (ra) oğlu Hasan'ı (ra) doğurduğu zaman, Resûlullah'ı (asm) kulağına ezan okurken gördüm." Rezîn şu ziyadeyi kaydeder: "Kulağına İhlas sûresini okudu, hurma ile tahnîk (çocuğun ağzına hurma ya da herhangi tatlı bir yiyeceğin sürülerek ağzının tatlandırılması) etti ve ismini koydu.⁸⁸ Yörede yeni doğan çocuklara yönelik yapılan bir diğer uygulama ise akika kurbanıdır. Çocuğun saçı, arapçada akika olarak isimlendirilir doğumdan sonraki günlerde saçın bir kısmı ya da tamamı kesilerek ağırlığınca sadaka verilir, kurban kesilir. Buna akika kurbanı denilmektedir.⁸⁹

Ali bin Ebi Talib (Radiyallahu Anh) şöyle dedi:

"Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hasan için akika kurbanı kesti ve 'Ey Fatıma, Hasan'ın başını tıraş yap ve ağırlığınca gümüş tasadduk et' buyurdu. Bunun üzerine Fatıma kesilen saçı tarttı. Saçın ağırlığı bir dirhem veya bir dirhemden daha az gelmişti.⁹⁰

Selman bin Âmir (Radiyallahu Anh) şöyle dedi:

"Ben Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): 'Çocuğun doğumuyla beraber akika vardır. Onun adına akika kurbanı kanı dökünüz ve çocuktan ezayı gideriniz' buyurdu.⁹¹ Çorum ve çevresindeki halk inanışları arasında yer alan tahkik, yeni doğan çocuğun kulağına ezan okuma ve akika kurbanı gibi uygulamaların yukarıda verilen hadis-i şeriflerde geçtiği Hz. Peygamber (s.a.v) in tavsiyeleri arasında yer aldığı görülmektedir.

İnsan doğduğu zamandan itibaren bir toplum içerisinde yaşamaya başlamaktadır. Bundan kaynaklı olarak diğer insanlarla etkileşim içerisine girmekte ve topluma uyma davranışını sergilemektedir. Toplum içinde doğup büyüyen insan temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra, üstün bir varlığı kabullenme ve içinde bulunduğu zor durumlarda ona sığınma ihtiyacı hissetmektedir. Bu durumlarda insanlar, kutsal yerine onun tezahürleriyle etkileşim içinde olmayı tercih edebilmektedirler. Buna bağlı olarak da, içinde bulunduğu çevrede gördüğü, hazır bulduğu değerleri kullanmak birey için daha anlamlı olabilmektedir.

⁸⁸ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. Sünen-i Tirmizî:Edahi Çeviren:. Ahmed Fuad Şâkir (Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatu'lAlbâbî, 1975), 17.

⁸⁹ Mehmet Ünal, "Osmanlı Toplumunda Akika Geleneği: Ahmed Münib Efendi'nin Risâle-İ Akika", Akademik Bakış Dergisi, sy.15 (2016): 215.

⁹⁰ Tirmizî, *age*, 56.

⁹¹ Muḥammad ibn İsmail Buhâri. Çeviri: Mehmed Sofuoğlu. Sahih-i Buhari ve Tercemesi (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990), 55.

İnsanın en önemli özelliklerinden biri de, tamamen soyut alanlarla ilgili olan inançları somuta indirgeme eğilimidir. Doğuştan gelen ve çocukluk döneminin karakteristik özelliği olan bu eğilim, ilerleyen yaşla birlikte azalmakta ise de tamamen ortadan kalkmamaktadır. Her türlü mucizeye rağmen inanmamak için birtakım mazeretler ileri süren İsrâiloğullarının Hz.Musa'ya, "...Ey Musa Allah"ı açıkça göstermedikçe sana asla inanmayacağız..." (Bakara sûresi, 55) diye cevap vermeleri, insanın soyutu somutlaştırma eğilimini göstermesi açısından önemlidir. Bu psikoloji, tarihi süreç içerisinde insanın değişik varlıkları kutsallaştırıp onlara tapınmasını da beraberinde getirmiştir.

Batıl inanç da diyebileceğimiz bu gibi durumlar "korku ve çaresizlik" gibi psikolojik nedenlere dayanmaktadır. Bundan dolayıdır ki ilk çağlardan beri ateş, su ağaç, orman, mağara kutsal kabul edilmiş ve bunlara çok değer verilerek adaklar adanmıştır. Temelinde ise korkudan dolayı bir yerlere sığınma birilerinden yardım isteme psikolojisi yatmaktadır. Ayrıca doğüstü güçlerin bulunduğu ve birçok olayda bu güçlerin rol oynadığı inancı hâkimdir.

2.2. EVLİLİK İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI

2.2.1. Evlilik

Allahü teala insanı yaratırken güven duyabileceği, destek görebileceği, huzur bulacağı, içini açabileceği, sevgi hissedebileceği, muhabbet oluşturabileceği, temeli şefkat ve merhamete dayalı olan bir aileye ihtiyaç duyacak şekilde yaratmıştır. Hz. Âdem ve Hz. Havva ile birlikte ilk evlenmenin olduğu ve bundan dolayı ilk ailenin kurulduğu görülmektedir.⁹²

Evlenme, insanların hayatlarını birleştirme ve bu hayatı beraber paylaşma olarak görülmektedir. "*Aile olmak*", Allahü Teala'nın tebliğle "*Birbirine elbise olmaktır*"⁹³ yani; örtücü, koruyucu, güzelleştirici ve dengeleyici olmaktır. Kuranı Kerim'in, evliliği kocanın karısına vermiş olduğu teminatla güvence altına alınması olarak tanımladığı, İslam'ın kurallarını koyduğu nikah ile evliliği önerdiği aile kurmayı teşvik ettiği görülmektedir.⁹⁴

⁹² Nisa suresi 4/1.

⁹³ Bakara 2/ 187.

⁹⁴ Nisa suresi 4/1.

Evlilik, dünyanın farklı bölgelerinde yaşadığı toplumun teşvik ettiği tören, âdet, gelenek ve görenekler açısından farklılık oluşturmaktadır. Toplumların dinleri, tarihleri, ekonomileri, yerleşim düzen ve yapıları, gelenek ve görenekleri, yani kültürleri kişilerin evlenme şekillerini belirlemektedir.⁹⁵

Toplumların temel yapı birimi olarak görülen ailenin oluşması esnasında farklı şekilde olan inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Evlilik aşamalarında söz, nişan, düğün ve çeyiz gibi gelenekler vardır. Kişilerin (kadın ve erkek) aile oluşturmak amacıyla yasalar ve dini kurallar ile bir araya gelerek oluşturduğu evlilik bireyler hayatlarında çok önemli bir yer tutmaktadır.

İnsan hayatında önemli bir dönüm noktası olan evliliğe dair çok farklı halk inanışları bulunmaktadır. Türkiye'nin çoğu yöresinde olduğu gibi Çorum ilinde de evlilikle ilgili kız isteme, söz, nişan, nikâh, çeyiz, düğün ve mehir unsurları bulunmaktadır.⁹⁶

2.2.1.1. Kız İsteme

Çorum ve çevresinde istenilecek olan genç kızını görmek istemeye, kız bakma veya kız görme bunun için de yapılan âdete, ağız arama, dünür gitme, görücü usulü, görücüye çıkma, kız arama, kız bakma, kız beğenme, kız isteme şeklinde isimler verilmektedir.

Görücülük birbirlerini bilmeyen iki ailenin birbirleri hakkında ilk fikir ve düşüncelerin oluştuğu tanışma olarak görülmektedir. Yani, dünürçülüğün ilk aşaması mahiyetindedir.⁹⁷ Görücülük ve dünürçülük Çorum ili ve çevresinde günümüzde hala devam eden bir gelenektir. Kız görmeye ilk olarak erkeğin annesi, annesinin yakın akraba ve arkadaşları gitmektedir.

Kız görmeye giden kadınların kız hakkında ilk dikkat ettikleri özellikler, kızın güzelliği, terbiyesi, temizliği, fiziksel özellikleri, hal, hareket ve tavırları vb. olarak görülmektedir.⁹⁸

Karşılıklı olarak taraflar birbirini beğendikten sonra kız ve erkek aileleri birbirleri hakkında araştırma yapmaktadır. İki taraf da tam olarak birbirleri hakkında olumlu fikre vardıldıktan sonra görücülük olayı sona ermektedir. Görücülük ile dünürçülük olayında eski

⁹⁵ Ömer Faruk Serdaroğlu, *age*, 39.

⁹⁶ Ali Çolak, "Hadis Temelli Anadolu Düğün Âdetleri", Gümüşhane Üniversitesi. İlahiyat Fak. Dergisi, sy. 19 (2012): 126.

⁹⁷ Pertev Naili Boratav, *age*, 173-174.

⁹⁸ K.K. 3,14,18,28,30.

zamanlarda ailelerin fikir ve görüşlerinin önde gelmesinin aksine günümüzde kız ve erkeğin fikir ve görüşleri önde gelmektedir.⁹⁹ Günümüzdeki bu olayda Peygamber efendimiz (s.a.v) kızlarının evlendirirken göstermiş olduğu tutumla örtüşmektedir.

Ailelerin istekleri doğrultusunda kız ve erkek anlaştıktan belli bir süre sonra kız isteme olayı gerçekleşmektedir. Kız isteme olayına genel olarak erkek tarafının yakın akrabaları ve aile büyükleri ile gidilmektedir. Belli bir süre sohbet edildikten sonra aile büyüğü tarafından *Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle kızınızı oğlumıza istiyoruz* sözüyle kız isteme olayı gerçekleştirilmektedir. Kız tarafından aile büyüğü ise '*Allah hayırlısını eylesin*' sözüyle kız vermenin olumlu şekilde olduğunu ifade eder.¹⁰⁰ Kız isteme olayının olumlu olmasından sonra tatlı ve kahve ikramı gerçekleşmektedir.

2.2.1.2. Söz ve Nişan

Kız isteme olayı gerçekleşmesinden sonra söz tarihi aileler tarafından belirlenip belli bir süre sonra gerçekleştirilir. Söz olayı dua olarak da Çorum ilinde bilinmektedir. Söz kesim gününde, düğün de istenilecek olan takı ve eşyalar aile büyükleri tarafından konuşulmaktadır. Bu tarz konuşmalar bitirildikten sonra söz kesimi başlamaktadır. Söz kesimi sırasında gelin adayına erkek ailesi tarafından alınan söz yüzüğü ve belli bir miktar altın, damat adayına ise damadın isteğine göre altın veya gümüş söz yüzüğü takılmaktadır. Yüzük merasiminden sonra, Kur'an-ı Kerim okunarak söz duası yapılmaktadır.¹⁰¹

Söz kesimi merasiminin olmasından belli bir süre sonra nişan yapılmaktadır. Nişan, yakın akraba ve yakın çevrenin de katıldığı evliliğe dair ilk resmi adımdır. Nişan olayının tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Eski Türklerde nişan önemli bir olay olarak görülmektedir. Evlilik aşamasında olan kız ve erkeğin günümüzde olduğu gibi yüzük takmaları nişanlı olduklarını ifade etmektedir. Nişan olayında en önemli unsur, yüzük takma ve altın mücevher tarzı değerli takıların geline hediye edilmesidir.¹⁰²

Hz. Muhammed'in (a.s) "Gelin adayına en azından demirden bir yüzük takmayı"(Sahih-i Buhari) söylemesiyle yüzük takma olayının nişan merasiminde önemli bir hale gelmesini sağlamıştır. Çorum ilinde Hz. Muhammed'in (a.s) söz ve

⁹⁹ K.K.1,4,9,21.

¹⁰⁰ K.K. 6,9,11,26,27,28.

¹⁰¹ K.K. 2,3,5,13,16,18,22,23,24.

¹⁰² K.K. 6,7,9,15,25,26,30.

davranışlarına büyük önem verilmesi ve saygı duyulmasından dolayı yüzük takma olayı nişan merasiminde önemli bir hal almıştır.

2.2.1.3. Nikah ve Mehir

Nişan merasiminden sonra belli bir süre sonra nikah olayı olmaktadır. Çorum ilinde ilk olarak dini nikah yapıp ardından hemen sonrasında resmi nikah kıyılmaktadır. Dini nikah din adamları tarafından (genellikle imamlar), resmi nikah ise nikâh memurunun ve iki şahidin huzurunda devlet yasasına uygun olacak şekilde. evlendirme dairesi ya da düğün salonlarında kıyılmaktadır.¹⁰³

Dini nikâh yakın akraba ve çevresinin davet edilmediği sadece aile büyüklerinin bilgisi ışığında gelin, damat ve iki şahit ile beraber imam tarafından kıyılmaktadır. Dini nikâhın yakın akraba ve çevresinin davet edilmeden yapılması, evliliği istemeyen kişilerin olduğu düşüncesi ile nikah esnasında damada büyü ya da okutma yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu büyü ya da okutma, üç kez yüzük takıp çıkartma ya da bıçak, kapak, kapı tarzındaki araç ve gereçlerin kapatılarak damada bağlama büyüünden oluşmaktadır. Bu bağlama büyüünün yapılmasının nedeni damadın gerdekte başarısız olmasının istenmesidir.¹⁰⁴

Dini nikahın kıyılması esnasında mehir konusu ele alınmakta olup mehir İslam hukukunda evlenme sözleşmesinde geline verilecek olan maddiyata denir. Nikah yapılmadan önce mehir miktarı belirlenip nikah esnasında geline verilmektedir. Mehir geleneği Çorum ili ve çevresinde Kur'an-ı Kerim'de ifade edilen "Kadınlara mehirlerini bir hak olarak verin" emrinden kaynaklanmaktadır.¹⁰⁵ Mehrin miktarını ve ödeme şeklini "Mehr-i muaccel, Mehr-i müeccel ve Mehr-i müsemma uygulama ile belirlenir. Mehir altın veya ziynet tarzı değerli eşyalardan oluşmaktadır.¹⁰⁶ Mehrin uygulanmasının nedeni boşanma olayı ya da erkeğin kadından önce ölmesinden sonra kadının belli bir süre yaşamını idare edebilmesinin teminatıdır.

¹⁰³ K.K. 1,2,8,13,17,19,26,29.

¹⁰⁴ K.K. 6,8,14,26,23,27,28.

¹⁰⁵ Nisa 4/24.

¹⁰⁶ Hayreddin Karaman vd.,. *İlmihal II: İslâm ve Toplum*, (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 12.

2.2.1.4. Kına ve Düğün

Türk kültürünün önemli uygulamalarından biri olan kına Arapça “hınna” sözcüğünden dilimize geçmiştir. Kına, kına ağacının kurutulmuş yapraklarının toz haline getirilmesiyle oluşmaktadır. Çorum ili ve çevresinde Hz. İbrahim’in oğlu İsmail’i Allah’a kurban olarak vermek istediğinde, Allahü Teala’dan kınalı olan koç gönderip bu koçu İsmail’in yerine kurban etmesini istemesinden dolayı kına olayına önem verilmektedir.¹⁰⁷

Allahü Teala tarafından gönderilen koçun süslü ve kınalı olmasının yanı sıra Hz. İbrahim’inde oğlunu süsleyip sürmelemesinden dolayı kurbanlıkların süslü ve kınalı hale getirilmesi uygulaması görülmektedir. Türk gelenek ve göreneklerinde kına yakma üç olay için olmaktadır. Bunlar; ilk olarak Allah’a adanmış olan kesilecek kurban, ikincisi vatan için kendini feda edecek ve vatan uğruna kurban olacak asker, üçüncüsü ise düğünleri olan gelin ve damattan oluşmaktadır. Bu uygulamanın Çorum ili ve çevresinde de mevcut olduğu görülmektedir. Türk gelenek ve göreneklerinde kına yakma olayı oldukça eskiye dayanmanın yanı sıra günümüzde ise nişan, düğün ve özel bazı günlerde kına yakılmaktadır. Hatta, Çorum ili ve çevresinde tüm kınaların Kâbe’den, Medine’den geldiğine inanıldığından dolayı büyük öneme sahiptir.¹⁰⁸

Çorum ili ve çevresinde kına ile yapılan bir evlenme ile ilgili gelenek ve göreneklerden bir tanesi de “Kına gecesi” olarak görülmektedir. Kına gecesi, düğün gününden bir gün önce kız evinde veya düğün salonlarında gelin ve damada kına yakmak için yapılmaktadır. Kına gecesi sadece kadınlar arasında yapılan bir merasim olup damat sonradan gelerek sağ elinin içine ve işaret parmağının yarısına kadar kına yaktırıp akabinde gitmektedir. Kına gecesinde gelinin başına uğur getirmesi amacıyla kırmızı tülbent örtülmektedir.¹⁰⁹ Gelinin yakın kız arkadaşları süslü bir kına tepisini gelinin başının üzerinde çeşitli maniler okuyarak gezdirmektedirler. Gelinin eline kına yakılmadan hemen önce üç kere Salavat okunmaktadır. Kınanın mutlu bir evliliği olan çocuklu bir kişi tarafından yakılması tercih edilmektedir. Çünkü, kınanın dul kalmış ya da çocuğu olmayan biri tarafından yakılması durumunda aynı olumsuzlukları gelininde yaşayacağına inanılmaktadır.¹¹⁰ Kına esnasında gelin avucunu kapatıp kayınvalidenin acunun içine altın koymasıyla avucunu açmakta ve geline kına yakan ve ilahi söyleyen

¹⁰⁷ Ömer Faruk Serdaroğlu *age*, 55.

¹⁰⁸ K.K. 6,8,11,17,21,23,27.

¹⁰⁹ K.K.5,8,9,11,13,22.

¹¹⁰ K.K.3,5,12; Sümeysa Tozlu, *age*, 44.

kişilerin her birine hediye verilmektedir. İlahiler eşliğinde gelinin avucunun içine damadın ise sağ elinin içine ve işaret parmağının yarısına kadar kına yakılmaktadır.¹¹¹

Okunan ilahiler şu şekildedir;

Oturmuş huriler kınamı ezerler
Hasan ile Hüseyin okuyup yazar
Hak Teâlâ annem çeyizimi düzer
Al yeşil alemin Allah gelir Muhammet
Allahümme salli ala Muhammet
Seyrimden kalktım ağladım
Hakkın divanına Allah elimi bağladım
Ben şihımı vardım ağlayı ağlayı
Al yeşilalemin Allah gelir Muhammet
Allahümme salli ala Muhammet¹¹²

Kına gecesinin bir gün sonrası düğün yapılmaktadır. Evlenmenin en önemli unsurlarından bir tanesi düğündür. Düğün gelenek ve göreneklere en uygun şekilde yapılmaya çalışılmaktadır. Nikahtan sonra yapılan düğün, kanun, din esas, usulleri ve aile büyüklerinin onayıyla kabul görmektedir. Düğündeki temel esas gelin ile damadın evliliklerini çevreye ilan etmesidir. “Düğün, tüm dünya da olduğu gibi Türk gelenek ve göreneklerinde de insanların sevinçlerini ve mutluluğunu esas alan merasimlerden bir tanesi olarak görülmektedir. Gelin ile damadın evliliklerini çevreye ilan ettiği düğün her yörenin kendi gelenek ve göreneklerine göre yapılmaktadır.¹¹³

Çorum ili ve çevresinde genel olarak düğün tarihi ayarlanırken düğünün iki bayram arasında olmamasına dikkat edilmektedir. Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramları arasında düğün yapmanın uğursuzluk getirdiğine inanılmaktadır. Fakat bu inanış İslami bir hüküm taşımamaktadır.¹¹⁴ Ayrıca, Peygamber efendimizin hanımı Hz. Aişe ile nikahının Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramları arasında kıyıldığı bilinmekte ve buradan hareketle iki bayram arasında yapılan düğün ve nikahın İslami açıdan herhangi bir olumsuzluk taşımadığı görülmektedir. Ayrıca bu halk inanışının inanlar üzerindeki etkisinin giderek azaldığı gözlemlenmektedir.¹¹⁵

¹¹¹ K.K. 13,15,25,27.

¹¹²K.K. 6,8,14.

¹¹³ Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm* (İzmit: Yayıncı Yayınevi, 2004), 92.

¹¹⁴ Türkiye Diyanet Vakfı, *Aile Hayatı*, Erişim tarihi: 01.03.2019, <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/813/iki-bayram-arasinda-evlenmek-caiz-midir>.

¹¹⁵ K.K. 3,5,8,24.

Düğünde yapılan bazı uygulamalar genel olarak sırasıyla bayrak dikme, düğün yemeği, gelin başı salavatlama, saç saçmak, testi kırmak ve gelin alma' dan meydana gelmektedir.¹¹⁶

Türkler de çok fazla saygı duyulan, önemsenen, birlik, beraberlik, kardeşlik sembolünü ifade eden bayrak, toplumun temel taşı olan ailenin kurulmasında gerçekleştirilen düğünlerde sembol haline gelmiştir. Düğünlerde damat evinin görünen bir yerine düğün bitene kadar dikilen bayrağa düğün bayrağı denilmektedir. Çorum ili ve çevresinde evlerde görülen bayrak o evde düğün olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bayrak dikme olayı Cuma namazının hemen ardından meydana gelmektedir. Düğün evine bayrak dikilmeden hemen önce masa üzerine konulan bayrağa imam tarafından Kuran- Kerim okunduktan sonra salavatlara evin salonuna ve odanın görünen en iyi yerine asılmaktadır.¹¹⁷

Günümüzde düğün yemeği ya önceden hazırlanıp erkek evi önünde ya da düğün salonlarında kız ve erkek taraflarına verilmektedir. Genel olarak verilen yemek Çorum beşlisi olarak adlandırılan yemek menüsü verilmektedir. Çorum beşlisi et yahni, pilav, su böreği, düğün çorbası ve baklavadan oluşmaktadır. Çorumun köylerinde ise bunlara ek olarak meşhur keşkek yemeği de verilmektedir.¹¹⁸

Gelinin beline kuşak bağlama olayı Çorum ili ve çevresinde günümüzde de halen uygulanmaktadır. Bu kuşağı takmanın temel olarak iki amacı vardır. İlk olarak bu kuşak gelin bekaretini taşıdığı anlamına gelmektedir. İkinci amacı ise gelinin evinde tembel olmaması ve hamarat olması için takılmaktadır. Kuşak ailenin büyük erkek çocuğu tarafından eğer erkek çocuk yoksa gelin babası tarafından üç kere gelin beli etrafında çevrilip salavat okunarak bağlanmaktadır.¹¹⁹ Salavat ve tekbir okunmasının amacı Hz. Peygamberin manevî gücünden yararlanmak ve evliliğin hayırlı olmasını dilemektir.¹²⁰ Kur'anı Kerimde salavat ile ilgili Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler siz de ona salât edin, selâm edin¹²¹ ayeti verilmiştir.

Evlilik olayının bir unsuru olan gelin başı salavatlama da Hz. Peygamber'e salat ve selam göndererek düğünü, gelini ve damadı manevî bakımdan iyi kılmayı ve gelinin

¹¹⁶ K.K. 6,11,15,24.

¹¹⁷ K.K.2,8,17,19,30.

¹¹⁸ K.K. 3,5,7,24,28,30.

¹¹⁹ K.K. 3,5,7,8,9.

¹²⁰ Doğan Kaya, *Sivas'ta Salavatlama* (Ankara: Millî Folklor Yayınevi, 2011), 89.

¹²¹ Ahzâb Suresi 5/33.

evinde tatlı dilli, iyi huylu, iyi geçimli ve çocuklarının sağlık bakımından iyi olmasını amaçlamaktadır..

Düğünde olan sacı saçmak uygulaması bolluğu, bereket içinde geçecek olan evliliği, hayırlı ve helal rızkı, iyi ve hayırlı bir soyunun olması fikri ile belirli bir yükseklikten gelinin başına arpa, buğday, darı, leblebi, şeker, kuru üzüm, fıstık, para tarzında yiyecek ve objelerin saçılması şeklinde gerçekleşmektedir.¹²² “Toplumda hayırlı olan haber ve olaylar için darısı başına sözünün söylenilmesi de bu halk inancından meydana gelen uygulamadan oluşmaktadır.¹²³ Sacı saçmak uygulaması hale günümüz de uygulanan gelenektir.

Eski bir Türk geleneği olan sacı saçma kökeni kurban törenlerine dayanmakta olup kansız kurbanlar içerisinde yer almaktadır.¹²⁴ Bu uygulamada gelinin yeni geldiği soyun atalarını anma ve onları memnun etme amacı vardır.¹²⁵ Saçı saçma ifadesi yöre insanınca takı merasimi anlamında da kullanılmaktadır.

Erkek evine getirilen geline eve girmeden evvel testi kırdırılmakta ve kırılan testiyle birlikte gelinin kötü huylarının kırılacağına gelin ve damadın nazardan korunacağına inanılmaktadır. Baba evinden çıkarılırken kendine rehber edinmesi ve hanesinin bereketlenmesi amacıyla gelinin eline Kur'an-ı Kerim verilmektedir.¹²⁶

Çorum ili ve çevresinde gelin alma sırasında yapılan uygulamalar şunlardır;

- Kız tarafından bir kadın, elinde yanan bir gaz lambası taşıyarak gelin alma esnasında erkek evine gidinceye kadar geline eşlik etmektedir. Bu lamba gelinin evine aydınlık, ferahlık götürmesi ve geleceğinin parlak olması amacını taşıyan bir uygulamadır.¹²⁷
- Gelin alındıktan sonra şehir halkınca kutsal kabul edilen 'Hıdırlık' ismiyle anılan türbeye götürülerek dua edilmektedir.
- İçi su dolu bir tasa vurarak gelinin içindeki suyu dökmesi istenmektedir. Bu, gelin ve damadı nazardan kötü ruhlardan koruyacağına inanılan bir gelenek olmasının yanı sıra gelinin gücünün sınanması gibi bir anlam da taşımaktadır.

¹²² K.K. 9,17,20,28.

¹²³ Gönül Gökdemir, *Kıbrıslı Türklerin Düğün Geleneğinde Testi Oynatma Ritüeli* (Kıbrıs: VII. Lefke Edebiyat Buluşması- Kuzey Kıbrıs Gelenek ve Görenekler Sempozyumu, 2006), 15.

¹²⁴ Ali Berat Alptekin, *Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği* (Ankara: Millî Folklor, 2010), 86.

¹²⁵ Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm* (Ankara: TTK Yayınevi, 1986), 3.

¹²⁶ K.K. 3,8,15,16,22,27.

¹²⁷ K.K. 5,9,20,25,28,30.

- Yumuşak huylu olması için gelin koyun postuna bastırılmaktadır.
- Geline evine bağlı olması evinden çıkmaması için kapının üzerine yağ sürdürülmektedir.¹²⁸
- Evini sahiplenmesi ve çivi gibi sağlam olması amacıyla geline kapı eşiğine çivi çaktırılmaktadır.
- Gelinin kucağına tez vakitte çocuk sahibi olması için bebek verilmektedir.
- Eve gelen geline kayınvalide yumurta pişirmektedir. Gelininin huylarının kendisine benzemesi amacıyla içine tükürdüğü yumurta, kayınvalide tarafından gelinin önüne getirilmektedir.¹²⁹

2.2.1.5. Çeyiz

Çeyiz düğünün önemli bir unsurlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Çünkü yeni bir ev kuracak olan çiftin eksikleri çeyizle tamamlanmaktadır. Çorum ili ve çevresinde anne babalar çocuklarının çeyizini hazırlamayı düğünlerini yapmayı kendi sorumlulukları olarak görmektedirler. Yapılan bu uygulama Hz. Muhammed (s.a.v) 'in örnek teşkil ettiği aile unsurunun gereği anne babanın dini bir sorumluluğu olarak kabul edilmektedir.¹³⁰

Çoğunlukla kızın çeyizi küçüklükten itibaren hazırlanılmaya başlanılmaktadır. Çeyiz içerisinde yorganlar, yastıklar, oyalanmış yazmalar, danteller ve kaneviçeler bulunmaktadır. Eskiden çeyiz düğün günü gelin almayla birlikte erkek evine götürülürken günümüzde düğünden bir iki hafta önce çeyiz götürülmekte dualar ve salavatlar eşliğinde gelinin evine yerleştirilmektedir.¹³¹ Çeyiz sermeye yakın akrabalar ve komşular gelirken çeyiz olabildiğince gizlenmekte herkese gösterilmemektedir. Büyü yapılabileceği ya da nazar deşebileceği düşüncesi bu tutuma sebep olarak gösterilmektedir. Düğünün ertesi günü ise çeyiz yeni evli çiftin evini görmeye gelen davetlilere eşe dosta gösterilmektedir.¹³²

¹²⁸ K.K. 2,8,14,17,18.

¹²⁹ K.K. 1,11,12,13.

¹³⁰ K.K. 8,24,29.

¹³¹ K.K. 14,15,23.

¹³² K.K. 9,19,21,26.

2.2.2. Evlilik İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etki Açısından Değerlendirilmesi

Evlenme, insanların hayatlarını birleştirme ve bu hayatı beraber paylaşma olarak görülmektedir. “*Aile olmak*”, Allahu Teala’nın tebliğle “*Birbirine elbise olmaktır*”¹³³ yani; örtücü, koruyucu, güzelleştirici ve dengeleyici olmaktır. Kur’anı Kerim’in, evliliği kocanın karısına vermiş olduğu teminatla güvence altına alınması olarak tanımladığı, İslam’ın kurallarını koyduğu nikah ile evliliği önerdiği, aile kurmayı teşvik ettiği görülmektedir.¹³⁴ “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.”¹³⁵ ayetinde de evliliğin huzur kaynağı olduğu belirtilmektedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in de evliliği tavsiye ettiği görülmektedir. “Ey gençler! Sizden evlenmeye güç yetirenler evlensin.”¹³⁶ “Nikâh benim sünnetimdir. Benim sünnetimi uygulamayan benden değildir. Evleniniz. Çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim.”¹³⁷

Toplumumuzun genelinde olduğu gibi Çorum ili ve çevresinde de Hz. Peygamber (s.a.v)’in bir sünneti olan evlilik işlemi gerçekleştirilirken resmi nikahın yanı sıra dini nikah kıyılarak eşlerin Allah katında da birbirine söz vermeleri ile sağlanmaktadır. Evlenilirken erkek tarafından kadına mehir verilmesinin ise dini temelli bir uygulama olduğu görülmektedir. Nitekim Kur’a-ı Kerim’de “Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin. Eğer onlar gönül rızâsıyla size bir şey bağışlarsa onu âfiyetle yiysin.”¹³⁸ buyrulmaktadır.

Evlilik sürecinde baştan sona kadar pek çok uygulamada Allah’ın zikredildiği Peygamber efendimize salat ve selam edildiği görülmektedir. Erkeğin ailesi "Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle" diyerek kız isterken söz kesimi, nişan, kına, düğün gibi özel günlerin hepsinde yeni evlenecek çiftin mutlu bir evliliği olması için Allah’a dua edilmektedir. Özellikle kına gecesinde kına yakılırken ilahiler okunup salavat

¹³³ Bakara 2/187.

¹³⁴ Nisa 4/1.

¹³⁵ Rum 30/21.

¹³⁶ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Camiü’s-Sahih* (Kahire: Darü’t-Te’sil, 2012/1433), *Nikâh* 3.

¹³⁷ İbn Mace, *Sünen-i İbn Mâce tercemesi ve şerhi:Nikâh 1*, Çeviren: Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983).

¹³⁸ Nisa 4/4.

getirilmektedir. Tüm bunlar evliliğe dair uygulamaların pek çoğunda dini inanışın etkisinin olduğunu göstermektedir.

Halk inançları genel olarak insanın inanma davranışının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu halk inançlarına niçin tevessül etmiştir ve onları böyle davranmaya iten sebepler nelerdir? İnsana dair her şeyin daima çok boyutlu bir yaklaşım içinde ele alınmasının ¹³⁹ zorunlu olduğu gibi, halk inançlarının ortaya çıkmasında da bu çok boyutluluğun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Halk inançlarının ortaya çıkmasının, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik, eşyanın ve olayların mahiyetini bilememek, geleceği bilme arzusu, korku ve stres, çaresizlik, kutsallaştırmanın yön değiştirmesi, güvenlik ihtiyacı, başarıya ulaşma ve kendinden emin olma isteği, belirsizlik duygusu, sosyal uyum ihtiyacı, sorumluluğu başka güçlere atfetme, rüyalar ve hayal gücü vb¹⁴⁰. birtakım sebepleri vardır.

Bireyler içinde yaşadıkları toplumun davranış kalıplarını ve inanç sistemlerini farkına varamadan, gizil bir şekilde öğrenerek içselleştirmiş ve daha sonraki zamanlarda içselleştirmiş olduğu bu inançları gelecek kuşaklara aktararak, halk inançlarının geleneğin ayrılmaz bir parçası olarak devam etmesine vesile olmuşlardır. İnsan sosyal bir varlıktır. Var oluşunu anlamlandırması için insanlara ve sosyal sistemlere uyumu oldukça önemlidir. Gelenekler bu anlamda bireylerin sosyal sistemlere uymalarını kolaylaştırıcı, zorlanmalarını ortadan kaldıracı önemli bir rol oynamaktadır.

Kişi bâtil davranışları yerine getirerek toplumda yine kendisi gibi davrananların takdirini kazanmış ve onlara benzeyerek aidiyet duygusunu tatmin etmiş olmaktadır.

2.3. ÖLÜM İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI

2.3.1. Ölüm

Ölüm insan hayatında doğum evlilik gibi geçiş dönemlerinden sonra hayatın son aşaması yani yaşamın sonlanmasıdır. Tüm canlıların doğup büyüdüğü son evrede ise öldüğü gözlemlenmekte ve bu durum insanlar için korkutucu bir durum olarak algılanmaktadır. Kuran- ı Kerim 'de her nefsin ölümü tadacağı bildirilmektedir.¹⁴¹ Ölüm

¹³⁹ Bilal Sambur. “Din ve Psikoloji İlişisini Yeniden Düşünmek”, İslâmi Araştırmalar Dergisi, sy. 3 (2006):440.

¹⁴⁰ Ali Köse ve Ali Ayten, “Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Analiz”, Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, sy. 45 (2009):70.

¹⁴¹ Ankebut 29/57.

insanlar tarafından anlamlandırılmaya çalışılan mahiyeti üzerine sıkça düşünölen bir olgudur. Sınırlarının, ayrıntılarının bilinmemesi ve merak duygusu ölüme dair pek çok halk inanişının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

2.3.1.1. Ölüm Öncesine Dair Halk İnanışları

Halk inanişlarında hayvanların ötmelerinin, çıkardıkları seslerin bazı rüyaların ya da hastada oluşan fizyolojik ve psikolojik göstergelerin ölümün habercisi olduğu öngörülmektedir.¹⁴²

Çorum ve çevresinde ölüme dair bir takım inanişlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Baykuş bir evin çatısına konarak öterse o evden bir ölü çıkacağına inanılmaktadır.
- Rüyada dişlerden birinin kırıldığı, düştüğü ya da bulgur kaynatıldığı görülmesi alınacak bir ölüm haberine yorumlanmaktadır.¹⁴³
- Rüyada insan kalabalığı ve sıkıntılı bir durumun görülmesinin ölüm habercisi olduğuna inanılmaktadır.
- Horozun gece vakti ötmesi ölümle ilişkilendirilmektedir.¹⁴⁴
- Saçları beyazlamış beli bükölmüş elleri titreyen ihtiyar bir hastanın konuşma zorluğu çekmesi, yanına gelen eşini dostunu tanımaması kişinin ölümünün yaklaştığı şeklinde yorumlanmaktadır.¹⁴⁵
- Çok hasta olduğu için ölümü beklenen bir kimsenin canının üzüm istemesi durumunda kişinin ölüm anının çok yaklaştığına inanılmaktadır.¹⁴⁶

2.3.1.2. Ölüm Esnasına Dair İnanış ve Uygulamalar

Ölüm esnasında yapılan bazı uygulamalar aşağıda verilmiştir;

- Ölüm hali olan sekerat durumundaki kişi yalnız bırakılmamakta, kişinin yanında bulunanlar tarafından başta Yasin-i Şerif olmak üzere Kur'an-ı Kerim'den ayetler okunmaktadır. Bunun yanı sıra kelime-i tevhit ve

¹⁴² Erman Artun, *Halk Kültürü Araştırmaları*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008), 187.

¹⁴³ K.K. 5,17,25,36,37.

¹⁴⁴ K.K. 8,17,19,21,31,33,34,39.

¹⁴⁵ K.K. 9,14,15,30,32.

¹⁴⁶ K.K. 1,5,6,8,24,38,40.

kelime-i şehadet getirilmekte hasta söyleyebilecek haldeyse bunları tekrar etmesi beklenilmektedir.¹⁴⁷

- Ölecek kişinin yanında olabildiğince sessiz bir şekilde oturmakta ve kendisiyle helalleşme yapılmaktadır. Sevdiklerini son anında yanında göremeyen helalleşemeyen kişi için gözleri açık gitti şeklinde bir ifade kullanılmaktadır.¹⁴⁸
- Ölüm anında meleklerin girmeyeceği düşüncesiyle odadaki fotoğraflar kaldırılmaktadır. Sekerat halindeki insanın çok susayacağı ve şeytanın elinde bir bardak suyla gelerek Allah'ı ve peygamberi inkar edersen suyu sana veririm dediğine inanılması nedeniyle ölüm anındaki kişiye su verilmekte olup ölecek kişinin dudakları zenzem suyuyla ıslatılmaktadır.¹⁴⁹
- Ölüm sırasında yüzü gülen insanın iyi amelli olduğuna ve bundan dolayı cennete gideceğine inanılmaktadır.
- Ölen kişinin ayakkabıları evinin ön kısmına çevrilerek konulup o evde ölü olduğunu vurgulanmaktadır.
- Ölüm esnasında bedenden çıkarak göğe yükseldiğine inanılmaktadır.¹⁵⁰
- Kişi öldüğü zaman aklının dünyada olmaması ve gözleri açık olarak gitmemesi için gözleri kapatılmaktadır. Ölünün yıkanması esnasında ağzının su almaması ve ağzına şeytan kaçmaması amacıyla kişinin ağzı bez parçasıyla bağlanıp kapatılmaktadır. Ölümünden hemen sonra kişinin baş parmakları bağlanmakta ve elleri ise göbeğinin üst kısmına getirilmektedir. Sonra da tüm kıyafetleri üzerinden kesilip çıkarılmaktadır.¹⁵¹
- Ölümün gerçekleştiği zaman ve mekana bakılarak bir takım çıkarımlar yapılmaktadır. Kişi Cuma, bayram ve arefe gibi mübarek kabul edilen dini günlerde ya da cami, kabe gibi kutsal mekanlarda ölmüş ise kişinin Allah katında değerli bir kul olduğuna inanılmaktadır. Tuvalet ve banyo gibi bir mekanda ölen kişinin hakkında ise olumlu düşünülmemektedir.¹⁵²

¹⁴⁷ K.K. 4,13,18,26,31,34,35.

¹⁴⁸ K.K. 7,13,21,22,40.

¹⁴⁹ K.K. 4,7,13,27,31,37.

¹⁵⁰ K.K. 7,9,12,16,28,29.

¹⁵¹ K.K. 2,3,7,15,22,26,33.

¹⁵² K.K. 7,12,14,17,18.

2.3.1.3. Ölüm Sonrasına Dair İnanış ve Uygulamalar

Çorum ili ve çevresinde ölen kişinin ardından cenazesinin yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması, defnedilmesi, ıskat ve mevlit okunması tarzında uygulamalar yapılmaktadır.

Bu ölüm sonrası uygulamalar açık şekilde;

- İnsanın ruhunun çıkması ile ölüm gerçekleşmekte olup ölümünün ardından akrabaları tarafından çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Bu ritüellerin amacı cesedinin ferahlaması ve ahirette huzur içinde olmasıdır. Bu uygulamalar ise mevlit, borcunun ödenmesi, ölü adına yemek verilmesi, mezarının ziyaret edilmesi ve yapamadığı ibadetlerinin fidyesini vermekten oluşmaktadır.¹⁵³
- Ölüm haberinin tez duyulması anlayışı yörede hakim olmaktadır. Bundan dolayı kişinin ölüm haberi camilerde okunan sela ile belediyeden anons edilen hoparlör ile kişinin ad ve soyadı, cenaze namazının kılınacağı zaman ve mekanın adresi ve ölü hakkında kısa bilgi verilmektedir.
- Ölünün yıkanması genel olarak din görevlileri, gassaller ve belli biri dini birikime sahip olan yakınları tarafından yıkanmaktadır. Ölü yıkama genel olarak camilerde ve gasil hanelerde yapılmaktadır. Sadece şehitler yıkanmadan defnedilmektedir.¹⁵⁴
- Ölünün yıkanmasının ardından ölüyü yıkayan kişi tarafından kefenleme işlemi yapılmaktadır. Kefenleme işleminden sonra ölünün mezara kolay şekilde konulması için baş, göbek ve ayak kısmına kuşak bağlanmaktadır.
- Kefenlemeden sonra ölü, camilerden verilen tabuta yerleştirilmektedir. Tabutun ön kısmına kadınlarda eşarp şehitlerde ise Türk bayrağı asılmaktadır. Daha sonra cemaat tarafından omuzlanarak cenaze namazı kılınacak yere götürülerek namaz kılınmaktadır. Cenaze namazına çoğunlukla erkeklerin gelmesi geleneği kadınların ise katılmaması yöre insanı tarafından benimsenen bir uygulama haline gelmiştir.¹⁵⁵
- Cenaze namazında helalleşme yapıldıktan sonra ölü, omuzlara alınarak mezara götürülüp defnedilmektedir.

¹⁵³ K.K. 1,22,33,34,38.

¹⁵⁴ K.K. 6,7,15,17,26,31,32.

¹⁵⁵ K.K.2,3,19,21,33,35,37,40.

- Cenazenin defnedilmesin ardından Kur'an okunmaktadır. Taziye, ölünün defnedilmesinden hemen sonra başlamaktadır. Ölen kişinin yakınları defin işleminden sonra taziyeleri kabul etmektedir. Defin işleminden sonra defne gelen insanlara genellikle pide ve ayran ikram edilmektedir. Defin işleminden sonra taziyeler cenaze yakının evinde de devam etmektedir.¹⁵⁶
- Cemaat cenaze sahibi kişileri moralize etmek için; “Başınız sağ olsun”, “Allah rahmet eylesin”, “Allah cennette kavuştursun”, “Allah sabır versin”, “Allah geride kalanlara uzun ömürler versin”, “Allah sabırlar ihsan eylesin”, “Mekânı cennet olsun inşallah”, “Nur içinde yatsın”, “Allah taksiratını affeylesin.” benzeri sözler söyleyerek cenaze sahibinin acısına ortak olmaktadır.¹⁵⁷
- Defin ardından cemaatin gitmesinden sonra ölen kişinin yakın akrabalarından birisi kabir başında durarak imamın telkin vermesini beklemektedir. İmamın Telkin duasını okumasının ardından cenazeye “Rabbin kimdir, dinin nedir, peygamberin kimdir, kitabın nedir, kıblen neresidir?” şeklinde sorular sorup soruları kendisinin cevaplamasının ardından Telkin olayı bitmektedir. Bu uygulamanın nedeni ölüye fayda sağlayacağı düşüncesidir.¹⁵⁸
- Cenaze evinde meftanın yakınları tarafından yas tutulmaktadır. Yörede yas tutulurken kadınlar tarafında ağıtlar yakılmaktadır. Bu ağıtlar;

Dağlar dağlar uzun dağlar
 Yüreğimde sızın dağlar
 Gurda guşu sevap olmuş
 Hanı benim guzum dağlar
 Yedi lüleli pınar
 Her guşlar ona gonar
 Yavrum muradını almadın
 Benim yüreğimde ona yanar
 Altımızda daşlar batar
 Üsdümüzde otlar biter

¹⁵⁶ K.K. 12,15,28,31,37.

¹⁵⁷ K.K. 17,22,26,32,38,40.

¹⁵⁸ K.K. 11,14,29,35,39.

Yılan çıyan mekân dutar

Ya ben kime yalvarıyım ¹⁵⁹

- Ölen kişinin kişisel eşyaları ihtiyaç sahiplerine veya hayır kurumlarına verilmektedir. Bunun yapılma amacı ölen kişinin kişisel eşyalarının evden uzak bir yere götürülmesiyle bu eve ölüm gelmesinin engellenmesidir. ¹⁶⁰
- Ölünün defininin ardından mezar başında, definin ilk gününde “yedinci”, “kırkinci”, günlerinde ve ölüm yıl dönümünde ölünün ruhuna Kur'an-ı Kerim okutulmakta ve Mevlit-i merasimi düzenlenmektedir.
- Mefta özellikle ölümünün kırkinci günü yapılan mevlitle anılmakta ve o gün ölünün ruhu için cenaze sahipleri tarafından yemek verilmektedir. ¹⁶¹
- Cenaze sahiplerinin evlerine yakın dost ve çevresi ara ara taziye ziyaretinde bulunmaktadırlar. Ziyaretin amacı cenaze sahibinin üzüntüsünü ve acısını hafifletmek içindir. Ziyarete bulunan kişiler ziyarete gelirken yanlarında cenaze sahiplerine çay ve şeker getirmektedirler. Cenaze sahipleri ise gelenlere lokum ikram etmektedirler. ¹⁶²
- Ölüye kabir ziyaretleri genel olarak Ramazan ve Kurban bayramlarının arife günlerinde gerçekleştirilmektedir. Ziyaret esnasında su götürülüp mezarın üstüne dökülmektedir. Mezar başında ise Kuran-ı Kerim okunup ölü için dua edilmektedir. Mezarda oluşan otlar ve atıklar temizlenilmektedir. ¹⁶³

2.3.2. Ölüm İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

Dünya hayatının bitişi anlamına gelen ölüm her canlının kaçınılmaz sonu olarak karşımıza çıkmaktadır. "Her nefis ölümü tadacaktır" ¹⁶⁴ şeklindeki ayet-i kerimede bu durum açıkça belirtilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de bildirildiği üzere ölümden sonra dirilme gerçekleşecek ve ahiret hayatı başlayacaktır. "O, ölüden diri çıkarır, diriden ölü çıkarır ve toprağa

¹⁵⁹ K.K. 2,8,31,36.

¹⁶⁰ K.K. 23,25,27,29,35.

¹⁶¹ K.K. 5,9,14,23,27,28,33,37,39,40.

¹⁶² K.K.5,11,13,21,24,29,31,32.

¹⁶³ K.K. 8,18,19,27,30.

¹⁶⁴ Ankebut 29/57.

ölümünden sonra hayat verir. Sizler de işte öyle çıkarılacaksınız."¹⁶⁵ Bu sebeple toplumda ölünün arkasından Kur'an okunduğu Allah'ın anıldığı ölen kişinin arkasından ahiret hayatında mutlu olması için dua edildiği görülmektedir.

Ölünün defnedilmeden önce yıkanması ve kefenlenmesi de Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in sünneti doğrultusunda yapılmaktadır. "Ölü üç parça ile kefenlenir: Gömlek giydirilir, izar bağlanır, üçüncü giysi olan lifafeye sarılır. Eğer sadece bir kat giysi varsa onunla kefenlenir."¹⁶⁶

Ölünün defnedilmesine dair Nebi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), kızı Zeynep (Radiyah Anha) hakkında şöyle buyurmuştur: "Onu üç yahut beş veya yedi ya da bundan daha fazla yıkayınız " bu hadis-i şerif yöre halkının defin sırasında Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in sünneti doğrultusunda uygulamalar yaptığını ortaya koymaktadır.¹⁶⁷

Halk arasında ölüm sonrası yapılan uygulamalardan birisi de eş dost tarafından cenaze evine yemek yapıp götürülmesidir. Bu uygulamanın da Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in sünnetinde bir karşılık bulunduğu görülmektedir. Bu konuda şöyle bir hadis-i şerif mevcuttur. Cafer b. Ebu Talib (ra) öldürülünce, Hz. Peygamber (as) şöyle buyurdu: "Caferin ailesine yemek yapıp götürün. Çünkü başlarına kendilerini meşgul edecek bir musibet gelmiştir."¹⁶⁸

Çorum ve çevresinde özellikle mezarın üzerine basılmasının uygun görülmediği buna dikkat edildiği bilinmektedir. Konuyla ilgili olarak şu hadis-i şerif karşımıza çıkmaktadır. Resulullah (sav) kabrin kireçlenmesini, üzerine bina yapılmasını, üzerine oturulmasını, üzerine yazı yazılmasını ve ayakla basılmasını yasakladı.¹⁶⁹

Yörede ölünün ardından yapılan pek çok uygulamanın dini gerekçelerle yapıldığı, tüm bu inanış ve uygulamalarda en büyük amacın ölen kişinin ahiret hayatında mutluluğunun amaçlandığı görülmektedir.

Eski Türklerdeki ölüm kültürünün yansıması, Anadolu'da uygulanmakta ve belirgin bir toplumsal değere sahip olan bazı cenaze törenlerinde görülmektedir. Örneğin; Göktürkler'de ölüm halinde yas törenleri yapılır, matem sırasında saç baş dağıtılır, yüz

¹⁶⁵ Rum 30/19.

¹⁶⁶ Malik Bin Enes, *el-Muvatta'. Mevsu 'âtu's-Sünneti, el-Kutubu's-Sitteti ve Şurûhuh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 27.

¹⁶⁷ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Camiü's-Sahih* (Kahire: Darü't-Te'sil, 2012/99), 3.

¹⁶⁸ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi: Cenaiz*, Çeviren: İsmail Lütü Çakan (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987), 25-26.

¹⁶⁹ Ebû Müslim Hüseyin Müslim b. el-Haccac. *Sahih-i Müslim ve Tercemesi: Cenaiz*, Çeviren: Mehmed Sofuoğlu, (İstanbul: İrfan Yayınları 2014), 94.

ve kulaklar bıçakla çizilerek kan akıtılırdı. Daha sonra ise yemek vermek âdet haline gelmiştir. Hunlar, Göktürkler, Uygurlar ve Oğuzlar'da da ölünün hatırasına törenler düzenlenir ve düzenlenen bu törenlere “yuğ” denirdi. Genellikle ölenler için at yarışları yapılır ve “ölü aşı” denilen ziyafetler verilirdi. Ölülere at, sığır ve koyundan kurbanlar da sunulurdu ¹⁷⁰. Bu durum yöre halkının dini inancıyla birlikte atalarıyla da psikolojik bağının devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

2.4. KUTSAL KABUL EDİLEN GÜN VE GECELERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

2.4.1. Kutsal Gün ve Geceler

Çorum ve çevresinde halk tarafından kutsal görülen günler İslam dininde kutsal olduğu belirtilen günler ve eski Türk inanışlarında kutsal sayılan günlerden oluşmaktadır. Bu günleri Hıdırellez, nevruz aşure günü, cuma günü, üç aylar, ramazan bayramı, kurban bayramı ve kandiller şeklinde sıralayabiliriz.

2.4.1.1. Hıdırellez

Hıdırellez İlyas ve Hızır peygamberlerin isimlerinin halk arasında dönüştüğü söyleniş biçimidir. Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir defa 6 Mayıs tarihinde buluştuklarına inanılmakta ve bu güne özel bir anlam yüklenmektedir. Halk inanışlarına göre ölümsüzlüğe erişmiş olan bu peygamberlerden biri karada diğeri denizde olmak üzere insanlara yardım etmektedirler.

Hıdırellez günü tüm İslam dünyası tarafından kutlanan bir gün olmamakla birlikte kutlama şekli de coğrafyaya göre farklılık arz etmektedir. İslam folklorunda Hızır ve İlyas ile ilgili pek çok inanç ve uygulama olduğu bilinmektedir. ¹⁷¹

Hızır'ın darda kalanlara yardım ettiği ve insanlara bolluk bereket getirdiği inancı nedeniyle halk arasında Kul daralmayınca Hızır yetişmez Hızır gibi yetiştin Hızır uğrasın gibi ifadeler yaygın olarak kullanılmaktadır.

İnanışa göre kılık değiştirerek gelen Hızır insanlardan yardım istemekte Hızır'a yardım eden kimselerin malları bereketlenmektedir. Hıdırellez günü kapıya gelen kimseler Hızır olabilir diye boş gönderilmemektedir.

Hıdırellez günü ile ilgili bazı inanışlar şu şekildedir;

¹⁷⁰ Günay Tümer ve Abdurrahim Küçük, *Dinler Tarihi* (Ocak Yayınları:Ankara, 1993), 107.

¹⁷¹ Ahmet Yaşar Ocak, *İslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), 17.

- Hanenin bereketlenmesi için hıdırellez günü eve erzak alışverişi yapılmaktadır.
- Hızır uğrasın bolluk bereket gelsin düşüncesiyle evlerde yiyecek içeceklerin üstü açık bırakılmaktadır.¹⁷²
- Hıdırellez günü rüyaya yatan genç kızların rüyalarında gördükleri kişiyle evleneceğine inanılmaktadır.¹⁷³
- Hıdırellez günü günah olacağı düşüncesiyle yeşile zarar vermemeye özen gösterilmektedir.¹⁷⁴
- Hıdırellez gününün sabahında evin tüm pencereleri açık bırakılmakta eve bolluk bereket gireceğine inanılmaktadır¹⁷⁵.
- Hıdırellezden önceki gece ev araba bebek gibi dileklerin resmi bir kağıda çizilerek ya da istenilen şey kağıda yazılarak gül ağacının dalına asılmakta ve Hızır tarafından bu isteklerin gerçekleştirileceğine inanılmaktadır.¹⁷⁶
- Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa ile yolculuğu yer alan¹⁷⁷ Hızır'ın peygamber ya da veli olduğuna dair rivayetler olmakla birlikte peygamber olduğu inancı halk arasında yaygındır.¹⁷⁸

2.4.1.2. Nevruz

Nevruz hayat kaynağı olan hava su ateş ve toprağın ısınması canlanması ile alakalı olarak ortaya çıkmış bir kutlamadır.¹⁷⁹

21 Mart günü kutlanılan nevruz baharın gelişinin tabiatın uyandığının habercisi olarak görülmektedir. Nevruz günü ateş yakılmakta yakılan bu ateşin üstünden atlanılmaktadır. Ateşin üstünden atlayarak oynanılan bu oyun yörede sinsin olarak adlandırılmaktadır. Ateş arınmayı simgelemektedir. Davul zurna eşliğinde halaylar çekilmekte yapılan kutlamaların yeni senenin iyi geçmesinde rolü olduğu inanılmaktadır.¹⁸⁰

¹⁷² K.K. 5,7,12,15,25,33,39.

¹⁷³ K.K. 8,9,31,39,40.

¹⁷⁴ K.K. 3,6,7,15,19.

¹⁷⁵ K.K. 5,8,11.

¹⁷⁶ K.K. 4,8,17,18.

¹⁷⁷ Kehf 18/ 59-81.

¹⁷⁸ K.K. 5,12,31,33.

¹⁷⁹ Abdulhaluk Mehmet Çay, *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz* (Ankara: İleri yayınları, 1989), 23-36.

¹⁸⁰ K.K. 12,17,19,23,28,32,34,35.

2.4.1.3. Aşure Günü

Kameri ayların birincisi olan muharrem ayının 10. Günü aşure günüdür. Arapça on anlamına gelen aşara kelimesinden gelmektedir.

Nuh tufanının aşure günü bittiği Hz. Adem (a.s) ın tövbesinin bu günde kabul olduğuna inanılmaktadır.¹⁸¹

Nuh (a.s)'ın gemisi aşure gününde karaya varmış gemide bulunan meyve ve bakliyat bir araya getirilerek pişirilmiştir. Günümüzde o günün anısına bol çeşitli bir içeriği olan aşure pişirilmekte eşe dosta dağıtılmaktadır. Günahların affedilmesi için gusül abdesti alınmaktadır. Çocuklara küçük hediyeler verilerek sevindirilmektedir. Aşure günü her kim on Müslümana selam verirse bütün Müslümanlara selam vermiş kadar sevap kazanır hadisi sebebiyle insanlar birbirine selam vermektedirler.¹⁸²

Günahların döküldüğü bir zaman olarak görülen bu günü yöre halkı oruçlu geçirmeye çalışmaktadır.¹⁸³

2.4.1.4. Cuma Günü

Cuma Çorum ve çevresinde kutsal sayılan bir gündür. Cuma gününe Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde yer verilmesi etkili olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır ayetiyle cuma namazı farz kılınmış ve Müslümanlar için toplu bir ibadet vakti olarak belirlenmiştir.¹⁸⁴ Bir hadis-i şerifte de üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün cuma günü olduğu Adem'in o gün yaratıldığı, o gün cennete konduğu, o gün dünyaya indirildiği, o gün tövbesi kabul olduğu, o gün vefat ettiği ve kıyamet, o gün kopacağı buyrulmaktadır.¹⁸⁵

Cuma mübarek bir gün olarak kabul edilmekte Hz. Muhammed (s.a.v) in sünneti olması sebebiyle o gün gusül abdesti alınıp temiz kıyafetler giyinilmekte güzel kokular sürünlmektedir.¹⁸⁶

¹⁸¹ Yusuf Şevki Yavuz, Âşûrâ (İstanbul: DİA, 1991), 4:24-26.

¹⁸² K.K. 5,14,23,28,34,39.

¹⁸³ K.K. 9,15,17,19,26.

¹⁸⁴ Cuma 62/9.

¹⁸⁵ Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Tercüme* (İstanbul: Rihle Kitap Yayınevi, 2017), 18.

¹⁸⁶ K.K. 3,5,19,27,31,32.

2.4.1.5. Arefe ve Bayram Günleri

Dini bayramlar olan Ramazan ve Kurban bayramlarından bir önceki güne Arefe günü denilmektedir. İnsanlar kutsal bir gün olarak görülen Arefeyi oruçlu geçirmeye özen göstermektedirler. Yörede bu günle ilgili olarak Kurtlar ile kuşların bile oruç tuttuğu söylenilmektedir. Arefe günü gusül abdesti almanın sevap olduğuna inanılmaktadır. Yine bu gün mezarlıklar ziyaret edilerek Kur'an-ı Kerim okunmakta mezarlar temizlenerek mezarın üzerindeki bitkiler sulanmaktadır. Gündüz ev temizliği yapan kadınlar Arefe gecesi ellerine kına yakarak bayramın gelişini kutlamaktadır.¹⁸⁷

Ramazan ayı içerisinde Çorum'da bir gelenek olarak sahur vakti davulun yanı sıra zurna da çalındığı görülebilmekte ve bu ay boyunca iftar sonrasında sıcak simit tüketilmektedir.

Dini bayramlar olan Ramazan ve Kurban bayramlarında sabah erkenden kalkılmakta bayram için yeni alınan kıyafetler giyiniilmektedir. Özellikle çocuklara bayram için kıyafet almaya özen gösterilmektedir. Erkekler bayram namazı kılmak için camiye giderken onların dönüşüyle ev halkı bayramlaşmaktadır. Bayram sabahında geç uyanmanın evin bereketini kaçırdığına inanılmaktadır. Bayramlaşma esnasında küçükler büyüklerin elini öperek onlardan harçlık ve çeşitli hediyeler alırken kadınlar da bayramlaşmak için eşlerinin elini öpmektedir. Daha sonra komşu ve akrabalarla bayramlaşmaktadır. Küçükler büyüklerin evine ziyarete gitmekte ziyarete gelenlere ev sahibi tarafından şeker ve tatlı ikram edilmektedir.¹⁸⁸

Kurban bayramı Ramazan bayramına nazaran daha yoğun geçmektedir. Bu bayram kurban kesilmesi kesilen kurbanın dağıtılma işlemleriyle uğraşılması nedeniyle et bayramı ya da telaş bayramı olarak da anılmaktadır. Kurban bayramında da Ramazan bayramında olduğu gibi insanlar birbirini ziyaret ederek bayramlaşmakta bayram birlik beraberlik duygularını güçlendiren bir unsur olarak görülmektedir.¹⁸⁹

2.4.1.6. Kandil Geceleri

Kandil eski zamanlardan günümüze dek kullanılan üst kısmı dar alt kısmı geniş bir şekle sahip içerisinde yağ ve fitil bulunan bir aydınlatma aracıdır. Türkler mescitleri dergahları kandille aydınlatmışlardır. Bunun sebebi kandile ruhani bir anlam

¹⁸⁷ K.K. 3,5,8,9,13,15,19,21,26,27,30,31,37,40.

¹⁸⁸ K.K. 3,6,9,12,14,17,19,22,23,27,29,32,33,34,39.

¹⁸⁹ K.K. 1,,3,5,8,19,23,34,38.

yüklenilmesidir. Müslümanlar tarafında kutsal görülerek ihya edilen beş özel geceye de kandil ismi verilmiştir.¹⁹⁰

İslam alemince mübarek olarak kabul edilen kameri aylar olan Recep, Şaban ve Ramazan ayları içerisinde beş tane kandil gecesi bulunmaktadır. Müminlerin sevap kazanma zamanı olan bu gün ve gecelerde Allah'ın rahmet ve bereketi daha yoğun hissedilmektedir. Bu ayların dini açıdan öneminin bilmek, dua ve tövbe kapılarının açık olduğu inancından dolayı geceleri manevi olarak değerlendirmek gerekmektedir.¹⁹¹

Fırsat gün ve geceleri olan bu aylarda samimi, içten olan dua ve tövbeler Allah-ü Teala tarafından kabul edildiğine inanılmaktadır. Rabbiniz şöyle buyurdu: “Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.”¹⁹² Ayetinde Allah' a dua etmenin kabul göreceği söylenmiştir.

Bu kandiller sırasıyla Mevlit, Regaip, Miraç, Berat Kandili ve Kadir gecesinden oluşmaktadır.

2.4.1.7. Mevlit Kandili

Peygamber efendimizin doğduğu gece olarak bilinmektedir. Hicri takvim bakımından Rebiülevvel ayının on ikinci gecesine denk gelmektedir. Bu gece de cami ve hanelerde, Kuranı Kerim okunarak hatimler indirilmekte, salavat getirilmekte, namaz kılınmakta ve mevlit-i şerif okunmaktadır. Yapılan tüm okumaların sevabı Hz Peygamber ve mü'minlerin ruhlarına bağışlanmaktadır.¹⁹³

2.4.1.8. Regaip Kandili

Kelime anlamı istemek ve arzulamak anlamına gelen Regaip arapça kökenli regabe kelimesinden türemektedir. Regaip kandili üç ayların başlangıcı olan Recep ayının ilk cuma gecesi olarak bilinmektedir. Bu gecede nafile namazı kılınp tövbeler edilmektedir.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Ali Osman Kurt, *Dinlerde Kutsal Zaman, Halk İnanışları El Kitabı* (Ankara: Grafiker yayınevi: 2017),143.

¹⁹¹ K.K. 8,14,19,21,23,27,28,35.

¹⁹² Mümin 40/60.

¹⁹³ K.K. 5,6,9,14,17,21.

¹⁹⁴ K.K.8,14,18,35,38,40.

2.4.1.9. Miraç Kandili

Recep ayının yirmi yedinci gecesi olan bu gecede Peygamber efendimizin Allah-ü Telanın izniyle göğe yükseldiğine inanılmaktadır. Bu önemli günde nafile namazları kılınmakta, salavatı şerifeler getirilmekte, tevbe ve istiğfarlar yapılmaktadır. ¹⁹⁵

2.4.1.10. Berat Kandili

Arapça kökenli olan bu kelime kurtulma ve muaf olma anlamına gelmektedir. Berat kandili Şaban ayının on beşinci gecesine denk gelmektedir. Bu gece de Peygamber efendimize inanan kulların günahlarının affedileceği bildirilmiştir. Bundan dolayı inanan kullar bol bol tövbe edip günahlarının bağışlanması dilemektedirler. ¹⁹⁶

2.4.1.11. Kadir gecesi

Kadir gecesi Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi olup Kuranı Kerim bu gece de indirilmeye başlamıştır. Kuranı Kerim’de bu geceyle ilgili olarak müstakil bir süre bulunmaktadır. Kadir süresi olarak isimlendirilen bu sürede Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olduğu Allah-ü Teala tarafından bildirilmektedir. ¹⁹⁷ Bu gecede olarak Hz Muhammed (sav)’in “Allah’ım sen affedicisin affetmeyi seversin, beni affeyle”¹⁹⁸ dediği ve müminlere de bu duayı tavsiye ettiği bilinmektedir. Bu önemli gecede nafile namazı kılınmakta, salavat getirilmekte, dua edilip ve tövbe edilmektedir. ¹⁹⁹

Çorum ili ve çevresinde genel olarak kandil günlerinde daha faziletli olduğu inancıyla oruç tutulmakta ve bu geceler ibadetler ile ihya edilmektedir. Bununla birlikte kandil gecelerinde halk arasında gelenekselleşen bir takım uygulamalarda mevcut hale gelmiştir. Bu uygulamalar, camilerde kandil simiti ve lokum dağıtılması kişilerin birbirlerinin kandillerini kutlaması vb. şeklinde gerçekleştirilmektedir. ²⁰⁰

¹⁹⁵ K.K.7,13,17,27,29,31,32.

¹⁹⁶ K.K.21,24,34,39.

¹⁹⁷ Kadir 97/ 1-5.

¹⁹⁸ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmizî:Deavat* Çeviren: Ahmed Fuad Şâkir (Mısır: Şirketü Mektebetu ve Matbaatu’lAlbâbî, 1975), 12.

¹⁹⁹ K.K. 14,16,18,27,31.

²⁰⁰ K.K. 5,7,32,36,37.

2.4.2. Kutsal Kabul Edilen Gün ve Gecelerle İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

Halk arasında cuma gününün diğer günlere nazaran ayrı bir önem taşıdığı görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Kuran-ı Kerim de müminlerin cuma vakti toplu bir şekilde Allah'ı anmaya çağrıldığı buyrulmaktadır."²⁰¹ Bu zaman diliminde başka bir işle uğraşmak yasaklanarak cuma namazı kılınması emredilmektedir.

"Cuma gününde bir zaman vardır ki, eğer bir Müslüman namaz kılarken (ibadet ederken) o vakte rastlar ve Allah'tan bir şey isterse Allah onun dileğini kuşkusuz verir."²⁰² Yukarıda belirtilen Hadis-i şerifte de cumanın duaların kabul edildiği özel bir gün olduğunun belirtildiği görülmektedir.

Halk tarafından Ramazan ve Kurban bayramlarının bir gün öncesini ifade eden arefe gününde oruç tutmaya özen gösterilmekte Çorum ve çevresinde bu günler için "Kurtlar, kuşlar bile oruç tutar." denilmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in "Allah'ın, Arefe günü tutulan orucun, ondan önceki seneye ve ondan sonraki seneye kefaret etmesini umarım"²⁰³ şeklindeki hadis-i şerifinin bu durumda etkili olduğu görülmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'ye hicretinin sonrasında, Medinelilerin yılda iki bayram kutladıklarını görüp "Yüce Allah size o iki bayram günlerine bedel olarak daha hayırlı iki bayram verdi buyurmuştur."²⁰⁴ Bu bayramların yeme içme günleri olduğunu belirtmiştir. Hadis-i şerifte yapılan duaların kabul olacağı geceler şu şekilde sıralanmaktadır.²⁰⁵ Regaib Gecesi, Şaban'ın 15. gecesi, Cuma, Ramazan bayramı ve Kurban bayramı gecesidir.²⁰⁶ Berat gecesinde Allah'ın, kullarına istiğfar eden yok mu, affedeyim ve bağışlayayım. Rızık isteyen yok mu, hemen rızık vereyim. Başına bir musibet gelen yok mu, hemen sağlık ve afiyet vereyim diyerek seslendiğine dair bir hadis de mevcuttur.²⁰⁷

²⁰¹ Cuma 62/9.

²⁰² Ahmed Davudoğlu *age*, 21.

²⁰³ Ebu Müslim, *age*, 197.

²⁰⁴ Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi: Salat*, Çeviren: İsmail Lütfi Çakan (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987), 245.

²⁰⁵ Tirmizî. Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. Sünen-i Tirmizî: Savm Çeviren: Ahmed Fuad Şâkir (Mısır: Şirketü Mektebetu ve Matbaatu'lAlbâbî, 1975), 59.

²⁰⁶ İbni Mace, *age*, 113.

²⁰⁷ İbn Mace, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi: İkame*, Çeviren: Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983), 191.

Kadir gecesi Kur'an'ın indirildiği gece olmakla birlikte bin aydan daha hayırlı bir gece olarak tanımlanmaktadır. Biz onu (Kur'ân) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır.²⁰⁸ Hz. Peygamber (s.a.v) ise “Kadir Gecesi’ni, fazilet ve kutsiyetine inanarak ve sevabını yalnız Allah’tan bekleyerek ibadet ve taatle geçiren kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.” buyurmaktadır.²⁰⁹

Hıdırellez günü Hızır ve İlyas'ın buluştukları gün olarak kabul edilmektedir. İlyas'ın peygamber olduğu Kur'an-ı Kerim 'de belirtilirken Hızır'ın adı açıkça geçmemekte Kehf Suresi'nde Hz. Mûsâ ile ilgili olarak anlatılan kıssada "Katımızdan kendisine bir rahmet verdiğimiz ve kendisine ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul..."²¹⁰ diye bahsedilen kişinin Hızır (a.s.) olduğu düşünülmektedir. İslam kaynaklarında İlyas Peygamber ve Hızır'ın buluştuklarına ya da Hızır'ın ölümsüz olduğuna dair bir bilgi bulunmadığı görülmektedir.

Cahiliye döneminde nevruz ve mihrican bayramlarının kutlanıldığı bilinirken şüphesiz Allah size, o iki günün yerine daha hayırlı olan iki bayramı: Kurban bayramı ile Ramazan bayramını vermiştir” şeklinde bir hadis bulunmaktadır.²¹¹

Aşure gününün önemine ve o günün oruçlu geçirilmesinin faziletine dair hadis-i şerifler bulunmaktadır. “Âşura gününde tutulan orucun Allah katında, o günden önce bir senenin günahlarına kefaret olacağını kuvvetle ümit ediyorum.”²¹²

Yöre halkının bu kutsal gün ve gecelerde dini vecibelerini yerine getirmenin yanı sıra bu zamanlarla alakalı olarak oluşan gelenekleri de yaşattıkları görülmektedir. Kandil simidinin tüketilmesi, bu kutsal günlerde insanların birbirlerini arayıp sormaları gelenekselleşen davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelenekler insanın sosya-kültürel bir varlık oluşunun yansıması olarak görülebilmektedir.

2.5. UĞUR VE UĞURSUZLUKLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

2.5.1. Uğur ve Uğursuzluk

Uğur; bazı vakalarda görülüp insana iyilik getirdiğine inanılan belirti ya da kimi nesnelere var olduğu kanısı olan iyilik kaynağı olan şeylere denmektedir. Kısacası bazı

²⁰⁸ Kadir 97/1-3.

²⁰⁹ Ebu Müslim, *age*, 175.

²¹⁰ Kehf 18/65.

²¹¹ Ebu Davud, *age*, 1134.

²¹² Tirmizî, *age*, 47.

belirti ve nesnelerin iyilik getirdiği düşüncesi ve inancından meydana gelmektedir. Herhangi bir şeyde bulunduğu zannedilen ve işlerin ters gitmesine sebep olarak ileri sürülen hal, belirti ya da kimi nesnelere var olduğuna inanılan kötü güçlere de uğursuzluk denilmektedir. Çorum ili ve çevresinde belirti ya da kimi nesnelere var olduğuna inanılan uğur ve uğursuzluklarla ilgili halk inanışları mevcuttur.

Çorum ve çevresinde; insanla, hayvanla, ilgili, bitki-ağaç, gök cisimleri, tabiat, günlerle, nesnelere ve yağmur duası ile ilgili uğur ve uğursuzluk getirdiğine inanılan halk inanışları vardır.

2.5.1.1. İnsanla ilgili

Çorum ili ve çevresinde insana dair bir takım uğur ve uğursuzlukla ilgili halk inanışları şu şekilde oluşmaktadır:

- Halk arasında göz seğirmesine farklı anlamlar yüklenmektedir. Sağ gözün seğirmesi güzel haber gelmesine, sol gözün seğirmesi ise uğursuz bir haberin geleceğine işaret etmektedir. Ayrıca göz seğirmesi misafir veya ziyaretçi geleceğine yorumlanmaktadır.²¹³
- Kulak çınlamasının da kişi hakkında iyi ya da kötü şeylerin konuşulduğuna işaret ettiği düşünülmektedir. Sağ kulağın çınlaması kişi ile ilgili olumlu şeylerin, sol kulağın çınlaması ise kişi hakkında olumsuz şeylerin konuşulduğu şeklinde yorumlanmaktadır²¹⁴.
- Avuç kaşınması kişinin sahip olduğu paranın durumuyla ilişkilendirilmiştir. Kişinin sağ avucunun kaşınması para kazancına, sol avucunun kaşınması ise para kaybının habercisi olarak algılanmaktadır.²¹⁵
- İnsanların tırnakları kestikten sonra tırnaklarının gömülmesi gerektiği aksi takdirde atılması ve yakılması durumunda kişiye huzursuzluk getireceği öngörülmektedir.²¹⁶
- Üstünden atlamanın kişinin boyunun kısa kalmasına sebep olacağına inanılmaktadır.

²¹³ K.K. 4,7,15,25,29,31,33,37.

²¹⁴ K.K. 6,8,10.

²¹⁵ K.K. 6,8,9,25,29,36,38.

²¹⁶ K.K. 5,11.

- Kişinin gece sakız çiğnemesinin ölü eti çiğnemesiyle aynı olduğuna inanılmaktadır.²¹⁷
- Ayakta yeme ve içmeye yöre halkı tarafından sıcak bakılmamakta çünkü bir şeyleri yemesi ve içmesi durumunda üst taraflarının kişinin alt tarafının ise şeytanın yiyip içtiğine inanılmaktadır.²¹⁸
- Yöre halkı tarafından bulaşık suyunun ve çöplerin gece dışarı atılması hoş karşılanmamaktadır. Bunu yapmanın uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.
- Bulaşık suyu ve sıcak suların dökülmesi besmele ile olmalıdır. Aksi takdirde kişiyi cin çarpacağına inanılmaktadır.²¹⁹
- Kız çocuklarından yapacağı ilk yemek ve hamur türlü yiyeceklerden yenilmesiyle kişilerin başının ağrımayacağı inancı yaygındır.²²⁰
- Yemek yedikten sonra sofraya ya da sofra bezine dökülen kırıntıların yenmesinin kişinin parasını bereketlendireceğine inanılmaktadır.²²¹
- Kişinin saçının ortalık yere veya dışarı atmasının baş ağrısına sebep olacağına inanılmaktadır.²²²
- Kişinin rüya görmesinde rüyalarının tersine çıkacağı yönünde genel bir kanı bulunmaktadır.²²³
- Yöre halkında torununun torununu gören kişinin cennete gideceği inancı vardır.²²⁴
- Bedduanın beddua eden kişiye geri döneceğine inanılmaktadır.
- Silah ve tabanca türü aletlerin boş olsa da kişilere tutulması istenilmez çünkü şeytan dolduracağı kanısı mevcuttur.²²⁵
- Kişinin önüne gelen çay bardağının üstünde çöpün yüzmesi yakın zamanda misafir geleceği şeklinde bu çöpün şekline göre de gelecek misafirin fiziki hali tahmin edilmektedir.²²⁶

²¹⁷ K.K. 9,14,16,22,36,40.

²¹⁸ K.K.20,21,25,30,33,35.

²¹⁹ K.K. 23,25,34,37,38.

²²⁰ K.K.15,17.

²²¹ K.K. 1,4,10,11,12.

²²² K.K. 9,16,29.

²²³ K.K. 10,13,15,18,25,31.

²²⁴ K.K. 8, 14, 15.

²²⁵ K.K. 3,21,35,36,39.

²²⁶ K.K. 8,12,26,27,39.

- Ateşe su dökcek olan kişilerin kör şeytan tarafından çarpılacağına inanılmaktadır.
- Elden ele verilen bıçak ve makas gibi benzeri kesici aletlerin kişilerin arasını açacağına inanılmaktadır.²²⁷
- Ayak kaşınması durumunda herhangi bir yolculuk yapılacağı düşünülmemektedir.
- Islık çalınmasının şeytanı çağıracağı kanısı yörede mevcuttur²²⁸.
- Kollarını bağlayarak oturan kişinin kısmetinin kapanacağına inanılmaktadır.²²⁹
- Çok gülen kişilerin yakın zamanda çok ağlayacağı bir olayla karşılaşacağı şeklinde yaygın bir kanı vardır²³⁰.
- Kişinin başında bulunan saç döneği sayısınca evlilik yapacağına inanılmaktadır.²³¹

2.5.1.2. Hayvan ile ilgili

Çorum ili ve çevresinde hayvana dair bir takım uğur ve uğursuzlukla ilgili halk inanışları vardır.

Bu inanışlar şu şekildedir

- Kişiler arasından geçen kara kedinin uğursuzluk getireceği inancı hakimdir.²³²
- Kişinin önünden kara kedinin geçmesiyle saç tutulmaktadır aksi taktirde uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.
- Baykuş ötüşünün duyulduğu evde herhangi bir aile ferdinin öleceği kanısı vardır²³³.
- Kişinin vücuduna uğur böceğinin konması kişiye şans getireceği inancı hakimdir.²³⁴

²²⁷ K.K. 1,8,13,19,27,29,34.

²²⁸ K.K. 5, 33,34.

²²⁹ K.K. 5,14,16,22,34,35.

²³⁰ K.K. 21,22,31.

²³¹ K.K. 6,7,8,9,25,37.

²³² K.K. 2,3,4,25,32,34.

²³³ K.K. 14,19.

²³⁴ K.K. 1,7,8,14,18,22.

- Topluluk halindeki bir gruptan uçan leyleği hava da gören ilk kişinin o senenin tamamın gezerek geçireceğine inanılır.
- Köpeğin uzun süre uluması yakın zamanda herhangi bir kişinin öleceği haberin ya da o bölgede kısa zamanda bir depremin şeklinde yorumlanmaktadır²³⁵.
- Karganın öttüğü alanda uğursuzluk getirip herhangi bir kişinin öleceğine inanılmaktadır.²³⁶
- Kurban edilen hayvanın iç organlarının belli bir kısmı ve yenilmeyen belli parçaları toprağa gömülmektedir.
- Kişinin yolda giderken kafasına kuş pislemesinin uğur getireceğine ve kişinin talihini açacağına inanılmaktadır.²³⁷
- Yöre halkı tarafından Hz. İbrahim'i içine atmak için yakılan ateşe akrep odun taşırken karıncanın ateşi söndürmek amacıyla su taşıdığına bundan dolayı karıncanın mübarek havyan olduğuna inanılmaktadır.²³⁸
- Peygamber efendimizin (s.a.v) Hicret sırasında Sevr mağarasına sığındığında örümceğin mağaranın girişine ağını örerek Peygamber efendimizi (s.a.v) koruması nedeniyle örümcek kutsal bir hayvan olarak görülmekte ve örümcek yuvasını bozan kişinin de yuvasının dağılacağına inanılmaktadır.²³⁹
- Vakitsiz öten horozun uğursuzluk getireceği inancı yörede hakimdir
- Kurbağa ya yaklaşan kişilerin elinde siğil çıkacağı kanısı mevcuttur.²⁴⁰

2.5.1.3. Bitki-Ağaç ile ilgili

Doğada insanlığın varoluşundan beri bitki ve ağaç insanlar için vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Ağaçlar tarihte birçok halk için ilah ve ruhların oldukları yaşam sürdürdükleri kutsallık taşıyıcılarıdır. Ayrıca tüm kainat büyük ağaç olarak betimlenmiştir.²⁴¹

²³⁵ K.K. 5, 6,17.

²³⁶ K.K. 5,6,7,9,11,12.

²³⁷ K.K. 5,15,17,19,20.

²³⁸ K.K. 3,8,19,25,28,30,34.

²³⁹ K.K.1,13,15,24,28,38.

²⁴⁰ K.K. 6,14,25,38,40.

²⁴¹ İskender Oymak, "Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret yerleri", (Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, 2002), 93.

Çorum ili ve çevresinde bitki ve ağaçlara dair bir takım uğur ve uğursuzlukla ilgili halk inanışları vardır.

Bu inanışları şöyle sıralayabiliriz:

- Ağaçlara dilek amaçlı ip ya da bez bağlanılmaktadır.²⁴²
- Türbe ve tekkelerin civarında olan bitki ve ağaçların kutsal olduğuna inanılmaktadır.
- İncir ağacının altında tuvaletini yapan kişinin hasta olacağına inanılmaktadır.²⁴³
- İncir ağacından düşen kişilerin sağlığın düzelmeyeceğine inanılır.
- İğde ağacı dalının kırılmasıyla vücutta herhangi sebeple çıkan siğilin kaybolacağına inanılmaktadır.²⁴⁴
- İğde ağacı dalının nazarlardan ve uğursuzluklardan koruyacağına inanılmaktadır.
- Ceviz ağacı altında uyuyan kişinin uğursuzluk getirip hastalık kapacağına inanılır²⁴⁵.
- Aksam vaktinde çalının üzerine basılması uğursuzluk ve huzursuzluk getireceği kanısı mevcuttur.²⁴⁶
- Ürün vermeyen ağaçlara kesileceğini söylenmesi ile ağaçların meyve vereceği inancı vardır.
- Bir demet sarımsağının evlerin girişine asılması halinde o hanedeki kişilere nazar değmeyeceği ve kötülüklerden koruyacaklarına inanılmaktadır.²⁴⁷
- Narın cennet meyvesi sayılmasından dolayı yere dökmeden yenilmesinin işlerin düzenli gitmesini sağladığına inanılmaktadır.
- Beşik ve sandık yapılırken uğursuzluk getireceği inancından dolayı karaağaçtan beşik ve sandık yapılmaz.²⁴⁸
- Hurma ve hurma ağacının çekirdeği kutsal topraklardan gelmesinden dolayı mübarek sayılmaktadır. Hatta bazı yerlerde hurma ağacı çekirdeği nazar ve uğursuzluktan koruduğu gerekçesiyle çanta ve cüzdanlarda taşınılmaktadır.²⁴⁹
- Kokusunu Peygamber (s.a.v) efendimizin teninden aldığına inanılması sebebiyle gül saygı duyulan bir çiçektir. Bundan mütevellit mevlit, mübarek gün ve

²⁴² K.K.5,13,25,27,30.

²⁴³ K.K. 8,32,34,39.

²⁴⁴ K.K.2,21,25,29.

²⁴⁵ K.K. 5, 15, 18.

²⁴⁶ K.K. 3,6,8,14,17.

²⁴⁷ K.K. 2,5,7,18,19,32,34.

²⁴⁸ K.K. 5,6,15,14,19.

²⁴⁹ K.K. 14,18,19,20,32.

gecelerde gül suyu ikram edilmektedir. Cenazenin kefenlenmesinin ardından kefen üzerine gül suyu dökülmekte hatta gül suyunun göz hastalığı gibi bazı hastalıklara da iyi geldiğine inanılmaktadır.²⁵⁰

2.5.1.4. Gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla ilgili

Gök ile ilgili olarak ve yeryüzünde oluşan tabiat olaylarına da bazı manalar verilmiştir. Çorum ili ve çevresinde Gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla ilgili bir takım uğur ve uğursuzlukla alakalı halk inanışları olduğu görülmektedir.

Bu inanışlardan bazıları şu şekildedir.

- Yörede gökyüzünde olan bulutlara şekil, şemaline bakılarak farklı mana ve anlamlar yüklenmektedir. Hatta bulutlara havayı tahmin etmek için de bakılmakta olup karabulut yağmurun habercisi olarak görülmektedir. Karabulut tabiri yörede insanın stres ve sıkıntı içerisinde olduğu ruh halini ifade etmek için kullanılır hale gelmiştir.²⁵¹
- Yörede yağmurun bereket getireceğine inanılmaktadır,²⁵²
- Yağmurun yağmasının ardından gök kuşağının çıkmasıyla dilek tutulmakta ve gökkuşağının altından geçen kişilerin cinsiyetinin değişeceğine inanılmaktadır²⁵³.
- Günün insanın üzerine aydınlanması iyi olarak görülmez çünkü gün doğmadan uyanmayan kişinin gününün bereketsiz geçeceğine inanılmaktadır.²⁵⁴
- Bir gök olayı olan güneş tutulması esnasında Kuran-ı Kerim okunup namaz kılınmaktadır.
- Yörede aya karşı olumlu görüşler vardır. Aya bakmanın insana huzur verdiği ve rahatlattığı inancı kanısı mevcuttur. Çocuk bekleyen kadınlar aya bakmaktadırlar. Kahve fallarında ise ay ile ilgili güzel yorumlamalar yapılmaktadır telve içinde görülen ay falı bakılan kişinin üzüntü ve sıkıntılarının geçeceği anlamına gelmektedir.²⁵⁵
- Ayın doğmasıyla aya bakan kişinin sevdiğini gördüğüne inanılmaktadır.

²⁵⁰ K.K. 21,23,25,32,38,39.

²⁵¹ K.K. 3,11,15,23,28.

²⁵² K.K.. 1,5,6,7,15,19,35.

²⁵³ K.K. 27,29,35.

²⁵⁴ K.K. 8,14,19,33.

²⁵⁵ K.K. 7,9,11,13.

- Ay tutulması ve güneş tutulması iyi sayılmayan anlamlar içermektedir. Ay tutulmasının getireceği olumsuzluklardan korunabilmek için bu esnada Allaha dua edilerek, namaz kılınıp Kuran-ı Kerim okunmaktadır.²⁵⁶
- Yıldız kayması halinde halk arasında dilek tutulmakta ve tutulan dileğin kabul olacağına inanılmaktadır. Ayrıca yıldız kaymasının o anda ölen bir kişinin habercisi olduğuna inanılmaktadır.²⁵⁷
- Kötü hava olaylarının Allah-ü Teala tarafından günahkar insanları cezalandırmak amacıyla gerçekleştirildiğine inanılmaktadır.²⁵⁸
- Ateşe tırnak atmak, tükürmek ve küfretmek uğursuzluk getiren şeyler olarak görülmektedir.
- Yöre halkına göre küle su dökülmez dökülmesi durumunda cinlerin ve şeytanların çocukları yanacaktır.²⁵⁹
- Yağmur yağmasıyla ıslanmış olan sacın hızlı uzadığına nisan yağmurunun ise saçlara sağlıklı geldiğine inanılmaktadır. Yağmur yağması için yapılan dua sonrasında yağmur yağacağı inancı yörede hakim bir inanıştır.²⁶⁰
- Yapılan dua sonrasında yağmur yağacağı inancı yörede hakimdir.
- Ocak; bereket, ekonomi, huzuru ve uğuru simgelemesinden dolayı saygı duyulmaktadır. Hatta kötü bir durumla karşılaşmasında ocağım söndü gibi bir ifade kullanılmaktadır.²⁶¹
- Su yaşamın en temel kaynaklarından biri olması sebebiyle kıymetli sayılırken, hastalıkların iyileştirilmesinde etki sağladığından dolayı şifa verici olduğuna inanılmaktadır. Özellikle zezem suyuna ayrıca önem verilmekte ve saygı duyulmaktadır. Zezem suyu şifa olarak görülmesinden dolayı sağlığını kaybetmiş kişilere şifa bulmaları için verilmektedir.²⁶²
- Üzerine dua okunulan suyun içirilmesi durumunda hastanın şifa bulacağına inanılmaktadır.²⁶³

²⁵⁶ K.K.14,18,31,35.

²⁵⁷ K.K.17,18,27,30,31.

²⁵⁸ K.K. 11,14,19,24,26,39.

²⁵⁹ K.K. 2,3,18,19,34.

²⁶⁰ K.K. 15, 25,36.

²⁶¹ K.K.10,11,23,33.

²⁶² K.K. 3,4,11,14,18,21,24,29,31,34,38,40.

²⁶³ K.K. 15,20,28.

- Gök gürlemesi ve şimşek çarpması durumunda Allah'ın azameti olduğuna inanılmasından dolayı kelime-i Şahade, kelime-i tevhit ve besmele söylenmektedir.²⁶⁴

2.5.1.5. Günlerle ilgili

Haftanın günleri konusunda bir takım uğur ve uğursuzlukla alakalı halk inanışları söz konusudur.

Bu inanışlar şu şekildedir.

- April beşi Miladi takvime göre 18 Nisan olarak bilinmektedir. Halk arasında bu tarihten önce sıcaklıkların geçici bir şekilde arttığı bu tarihten sonra ise havanın kalıcı olarak ısındığına inanılmaktadır.²⁶⁵
- Cuma günü diğer günlere göre kutsal sayılmaktadır.²⁶⁶

2.5.1.6. Nesnelere İlgili

Nesnelerle ilgili olarak Çorum ili ve çevresinde uğur ve uğursuzlukla alakalı halk inanışları bulunmaktadır.

Bu inanışlar şu şekildedir.

- Makasın ağzının açık bir şekilde düşmesi ölüm ve uğursuzluk belirtisi olarak nitelendirilmektedir.²⁶⁷
- Makasın sürekli hareket ettirilmesi yöre halkında kişilerin kefenini keseceği kanısını oluşturmaktadır.²⁶⁸
- Cam ve ayna gibi nesnelerin olan nesnelerin kırılmasının nazarın ve uğursuzların defedilmesi olarak görülmektedir.²⁶⁹
- Merdiven altından geçmesi kişinin kötü bir olay yaşayacağı anlamı taşımaktadır.
- Çatlayan cam eşyalara rastlanması kişiye uğursuzluk getireceğinden bu çatlayan cam eşya o anda kırılmaktadır.²⁷⁰

²⁶⁴ K.K. 1,11,12,13,20,30,31.

²⁶⁵ K.K. 8,17,18,19,28,31.

²⁶⁶ K.K. 1,5,8,16,17,19,21,28,29,37,38.

²⁶⁷ K.K. 2,5,7,9,25,26.

²⁶⁸ K.K. 6,9,17.

²⁶⁹ K.K. 6,9,12,15,18,33.

²⁷⁰ K.K. 2,3,11.

- Beşiğin boşken sallanması o evde kötü bir olay yaşanacağı anlamına gelmektedir.²⁷¹
- Yırtılan bir elbisenin kişi üzerinde dikilmesi o kişinin kısmetinin bağlanmasına sebep olacağına inanılmaktadır²⁷².
- Kişinin çıkarmış olduğu elbisesini evinde ters bırakıp gitmesi halinde işlerin de ters gideceği kanısı mevcuttur.²⁷³
- Gömlek üst taraftan alt tarafa doğru iliklenmelidir aksi takdirde kişinin boyunun uzamayacağına inanılmaktadır.
- Üst üste ayakkabıların gelmesi o eve misafir geleceği anlamı taşımaktadır.
- Çay içildikten sonra bardağın alt tarafında çok miktarda çay artığının kalması kişinin kocasının erken öleceği şeklinde yorumlanılmaktadır.²⁷⁴
- Bir yerde aniden kapının çalınması ve gıcırdaması, bir yerin aniden çatlaması ve çıtırtı sesinin gelmesi o yerde uğursuzluk olarak görülüp kötü bir olayın yaşanacağına işaret olarak görülmektedir.²⁷⁵

2.5.1.7. Yağmur Duası

Çorum'un köylerinde hayvancılık ve tarımın temel geçim kaynağı olması sebebiyle yağmur önemsenen bir unsurdur. Yağmur yağması toprağın bereketli, mahsulün bol olması anlamına gelmektedir. Bundandır ki yağmur halk arasında Arapçada bereket anlamına gelen rahmet ismiyle anılmaktadır.

Yağmur duası toplu bir şekilde yapılmaktadır. Yağmur duası için köy muhtarının öncülüğünde bir takım hazırlıklar yapılmaktadır. Köy halkının katkısıyla toplanan paralarla dua günü yapılacak yemekler için malzeme alınmakta gerekli hazırlıklar tamamlanmaktadır. Yağmur duası için çoğunlukla öğle namazı vaktine yakın bir zamanda köyün dışında bir yere gidilerek iki rekat namaz kılınıp ardından vaktin girmesiyle öğlen namazı kılınmaktadır. Namazın bitiminde duaya geçilmektedir. Dua edilirken ayakta durulmakta, eller avuç içleri aşağıya bakacak şekilde tutulmaktadır. Bu harekette elleri

²⁷¹ K.K. 21,23,25,33,37.

²⁷² K.K. 14,15.

²⁷³ K.K. 12,14,16,33.

²⁷⁴ K.K. 17,19,21,25,39.

²⁷⁵ K.K. 1,5,18,36,40.

tutma şeklinin yağmurun yağışına benzetilmesi söz konusudur. Hoca burada bir vaaz vermekte bu sırada cemaat sesli olarak amin diyerek karşılık vermektedir.²⁷⁶

Dua bitiminde hoca, üzerinde bulunan ceketi ters çevirmekte cemaat de aynı şeyi tekrar etmektedir. Duaya gelen kişilere hazırlanan yemekler ikram edilmekte, toplu bir şekilde yemek yenilmektedir.²⁷⁷

Yağmur yağması için dua dışında yapılan bazı uygulamalar ise şu şekildedir:

- Koyunlar kuzularından ayrılıp meleştirilmekte ardından bir araya getirilmektedir.²⁷⁸
- Etraftan toplanılan taşların üzerine Şura Suresinin ayetleri okunularak bir torbanın içine doldurulup akarsuya bırakılmaktadır. Beklenen yağmur yağışının gerçekleşmesiyle torba akarsuyun içinden çıkarılmaktadır.²⁷⁹
- Yağmur yağması için yılan öldürülerek yakılmaktadır²⁸⁰.
- Ters çevrilen kaplumbağanın üzerine bir taş yerleştirilerek bekletilmekte, bu sırada kaplumbağanın yağmur için dua ediyor olduğuna inanılmaktadır.²⁸¹
- Dua yapılırken at kafası kesilmekte kesilen kafa dua edilen yerde bırakılmaktadır.²⁸²
- Diğer taraftan Çorum'da sadece iki köyde yağmur duası sırasında gerçekleştirilen bir gelenek oldukça dikkat çekicidir. Her yıl Mayıs ayının ilk haftasında Dodurga İlçesi'ne bağlı Mehmet Dede Tekke Köyü ve Mehmet Dede Obruk Köyü ahalileri toplanarak, yakında bulunan Kızıltepe'ye çıkar ve yağmur duasının ardından, imece usulü ile aldıkları atları kurban ederler. Bu uygulama, bize, hem Orta Asya Türk geleneklerini hem de Hititler döneminde At Tanrısı Pirwa için dağların tepesinde gerçekleştirilen at kurbanlarını anımsatmaktadır²⁸³.

²⁷⁶ K.K. 2,3,12,14,18,20,21,15,28,33,36.

²⁷⁷ K.K. 3,5,8,14,15,33,37,38.

²⁷⁸ K.K. 12,15,16,18,19,31,38,39.

²⁷⁹ K.K. 1,3,5,9.

²⁸⁰ K.K. 14,15.

²⁸¹ K.K. 8,14,16,32.

²⁸² K.K. 11,13,15,20.

²⁸³ Özlem Sir Gavaz, *Hititlerden Günümüze Yağmur Duası* (Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu, 2016), 581.

2.5.2. Uğur ve Uğursuzluk İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etki Açısından Değerlendirilmesi

"İslâm'da taşe'um (uğursuz sayma, kötüye yorma) yoktur; en iyisi iyiye yormaktır."²⁸⁴ "Eşyada uğursuzluk yoktur, safer ayında uğursuzluk yoktur, baykuşun ötmesinde bir uğursuzluk yoktur"²⁸⁵ şeklindeki hadis-i şerifler İslam'da uğur ya da uğursuzluk gibi bir algının olmadığını göstermektedir.

İslami temellere dayanmasa da Çorum ili ve çevresinde uğur ve uğursuzlukla ilgili yaygın inanış ve uygulamalar bulunduğu görülmektedir.

Kurt uluyunca ya ayaz olur ya da kar yağar. İncir ağacının altında uyuyanları şeytan alıp götürür. Elleri diz üzerinde kavuşturmak, parmakları birbirine geçirip el bağlamak iyi değildir, insanın kısmetini kapatır. Kara kedi görmek uğursuzluk getirir. Gece ıslık çalmak günahtır. Bir adam iki kadının arasından geçerse sözü geçmez. Bir kadın iki erkeğin arasından geçerse çocuğu olmaz. Değirmenden gelen unla yapılan ilk ekmeği yiyen kişinin hanımı ölür. Odanın ışığını evin erkeği yakarsa, o ev daima nur içinde ve bereketli olur. Elim kaşınıyor para geçecek” gibi inanç ve uygulamalar uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi inanç ve uygulamalar, edebî eserlere konu olabilecek kadar özelde fertlerin genelde de toplumların duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemiştir. 19.yüzyıl Osmanlı şiirlerinde bu inanç ve uygulamaların yansımalarını görmek mümkündür.

Bu tür inanışların insanların psiko sosyal ihtiyaçlarını tatmin eden bir görev üstlendikleri görülmektedir. (batıl inanç ve ali Ayten 48) Kişi bu tür inanış ve uygulamalar aracılığıyla kendisini başına gelebilecek kötülöklere karşı savunmanın yanı sıra olumlu yaşantılar da dilemekte böyle bir beklenti içerisine girmektedir. İnsan zihnindeki kendini koruma altına alma ve güzel olaylar yaşama istek ve düşüncesinin uğur uğursuzluk inanışını beslediğini söylememiz mümkündür.

²⁸⁴ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. Sünen-i Tirmizî:Menakıb Çeviren:. Ahmed Fuad Şâkir (Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatu'lAlbâbî, 1975), 54.

²⁸⁵ Muslim, *Selâm*, age,102.

2.6. BEREKET, FAL, BÜYÜ VE NAZAR İLE İLGİLİ HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI

2.6.1. Bereket, Fal, Büyü ve Nazar

Bereket; insanda mevcut olan sevap, mülk, para, rızkın artması ve çoğalmasına denilmektedir. Bereket isteği halk arasında çok önemli bir yere sahip bereketin artması için çeşitli uygulamalar da yapılmaktadır.

Fal; toplum arasında yaygın olarak kişinin geleceğine dair farklı şekil ve cisimlere mana yükleyip bunlar hakkında görüşler bildirmesinden meydana gelmektedir.

Büyü; tabiatüstü gizli güçler ile iletişim kurarak ve tabiatüstü güçlerin yardımıyla bazı amaç ve idealleri gerçekleştirmek için yapılan eylemlere denilmektedir.²⁸⁶ Büyüdeki amaç insan ve olaylara etki edip bu tür olayları kontrol altına alarak çıkar elde edilmesidir.

Kökene Arapça'ya dayanan "nazar" sözcüğü, Türkçe anlam olarak "bakış, göz değme, bakma, göz atma" manalarına gelmektedir. İnsanları yaymış olduğu kötü enerjinin karşısındaki kişide kötü etki oluşturması olarak bilinmektedir.

Çorum ili ve çevresinde Bereket, Fal, Büyü ve Nazar İle İlgili Halk İnanış ve Uygulamaları bulunmaktadır.

Bu inanışla ve uygulamalar şunlardan meydana gelmektedir:

2.6.1.1. Bereket

Çorum ili ve çevresinde Bereket ile ilgili inanış ve uygulamalar şunlardan meydana gelmektedir:

- Yemeğe başlarken besmele çekmeyen kişinin tam olarak doymayacağına şeytanın o kişinin yemeğine eşlik ettiğine inanılmaktadır.²⁸⁷
- Besmele çekmeden başlanan işlerde hayırlı bir sonuç alınamayacağı kanısı yörede yaygındır.²⁸⁸
- Bıçakla kesilen ekmeğin o evin bereketini azaltacağı yönünde yörede yaygın bir kanı mevcuttur.²⁸⁹

²⁸⁶ Ferit Develilioglu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat Ansiklopedisi* (Ankara: Aydın Kitapevi, 1970), 644.

²⁸⁷ K.K. 5,18,32,36,38.

²⁸⁸ K.K. 8,28.

²⁸⁹ K.K. 5,17,30,31,32.

- Sofrada ekmek kırıntılarını dökmenin ve üzerinden ise geçmenin o evi bereketsiz hale getireceğine inanılmaktadır.
- Yemeğin tek bir kaptan ortak şekilde yenilmesinin yemeği bereketli hale getireceğine inanılmaktadır.²⁹⁰
- Ailelerin çocuk sahibi olmaları durumunda evlerinin bereketleneceğine inanılmaktadır. Hatta çocuk berekettir sözü yörede çok kullanılmaktadır.²⁹¹
- Ev sahibi olmaları durumunda hanelerinin bereketli olması için kişiler yakınlarına yemek vermektedirler²⁹².
- Esnaflarda ise ilk açılan iş yerinde kazanılan ilk para bereket ve hayır getirmesi amacıyla dükkanın bir duvarında sergilenmektedir.²⁹³
- Dükkanın açılmasından sonra gelen ilk müşteri parayı yere atıp esnaf ise parayı alıp yüzüne sürüp siftah senden bereketi Allaktan demesiyle günün bereketli olacağına inanılmaktadır.²⁹⁴
- Adetli kadının yapmış olduğu yemek ve işlerin bereketi kaçıracağına inanılmaktadır.
- Hanelerde kişilerin eline, beline ve diline sahip olmasının evlerde bereketi arttıracığına inanılmaktadır.²⁹⁵

2.6.1.2. Fal

Çorum ili ve çevresinde ilgi duyulan fallar genel olarak kahve falı, papatya falı, iskambil falı ve kirpik falından oluşmaktadır.

Fal ile ilgili inanış ve uygulamalar şunlardan meydana gelmektedir:

- Genel olarak kadınların baktırdığı kahve falı eğlence amacıyla bakıldığı gibi geleceğe dair haber alma maksadıyla da zaman ve mekanı olmadan yakın dost ve akrabalar arasında baktırılmaktadır. Halk arasında fala inanma falsız da kalma görüşü yaygındır. Kahve içildikten sonra fincan ters kapatılıp soğuması bekletilir. Falı bakılacak kişi dilek tutmakta, soğuyunca fincan açılmakta sonra ise fincan

²⁹⁰ K.K. 3,7,9,15,32,37,40.

²⁹¹ K.K.7,18,21,34.

²⁹² K.K. 36,39.

²⁹³ K.K. 11,17,19,29,37.

²⁹⁴ K.K. 2,14,15,28.

²⁹⁵ K.K. 6,14,17,19,21,22.

içerisinde kalan telvenin şekline bakılarak fincan sahibinin geleceğine dair çıkarımlarda bulunmaktadır.²⁹⁶

- Yörede papatya falı da genel olarak bahar aylarında doğada bulunan papatyalardan alınıp yaprakları birer birer kopararak bir işin olacak ya da olmayacak, seviyor sevmiyor şeklinde söylenilerek papatyanın son yaprağı kalana kadar yaprak koparılması şeklindedir. Son yaprağın koparılmasıyla söylenen söz hangisi ise onun olacağına inanılmaktadır.²⁹⁷
- Yörede genel olarak genç kadın ve erkeklerin tercih ettiği bir fal türü olan iskambil falında her kağıda farklı bir mana yüklenilmiştir. Bu falda kağıtların dizilip yorumlanmasının ardından sıra ile üç kart açılarak fal bitirilir
- Yörede başka bir fal türü ise kırpik falıdır. İlk olarak kişinin kırpiğinin hangi göz kırpiğinden düştüğü tahmin edilmesi istenip doğru cevabı verdiği taktirde tuttuğu dileğin kabul olacağına inanılmaktadır.²⁹⁸

2.6.1.3. Büyü

Büyü, metafizik varlıklar aracılığıyla doğayı etki altına alarak sıra dışı neticelere ulaşmaya dayanan uygulamaları ifade eden bir terimdir.²⁹⁹ Büyünün yapılma amacı canlı ve cansız varlıkların güçlerini kullanarak insanlara yarar ya da zarar vermek için kullanılmaktadır.³⁰⁰ Büyünün farklı yöntemleri vardır. Genel olarak büyü yaptırma yolu muska yazdırma olarak seçilir. Muska yazdırma, iyileşmeyen ve yaramaz çocuklar için, nazarın etkisinin geçmesi için, çok istenilen bir şeyin gerçekleşmesi için, evin rızkını artırmak için, bir kişinin basiretinin bağlanması için, bir kişinin kısmetini bağlamak için vb. el elen kişi olarak görülen hocalar tarafından muska yazılmaktadır. Ayrıca büyüün bozulması bazı faaliyetler yapılmaktadır. Genel olarak bu faaliyetler büyüün bozulması için muska yazdırılması, muskanın kırsal kesimde olan toprağa gömülmesi, nehir ve ırmağa atılması veya muskanın yakılmasından oluşmaktadır.³⁰¹

Çorum ili ve çevresinde büyü çeşitleri taklit büyü, temas büyü, ak büyü ve kara büyüden oluşmaktadır.

²⁹⁶ K.K. 1,10,13,25,26.

²⁹⁷ K.K. 2,12,13,23,29,35,36.

²⁹⁸ K.K. 5,16,31,32,39.

²⁹⁹ Hikmet Tanyu, *Büyü* (İstanbul; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1992), 6:501-506. Hayreddin Karaman *age*, 154.

³⁰⁰ Hikmet Tanyu, *age*, 502.

³⁰¹ K.K. 3,7,18,19,31.

Taklit büyü, taklide dayanan bir büyü olarak bilinmektedir. Taklit yaparak yapılmak istenen şeyin gerçekleşmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Hakkında büyü yapılan canlı cansız varlığın bir takım maddeler kullanılarak benzerinin yapılması ve büyüye yönelik bir takım faaliyetlerin yapılması suretiyle taklit büyü gerçekleştirilmektedir.³⁰²

Temas büyü, temas etmeye dayanan bir büyü çeşididir. Genel olarak, büyü yapılacak olan kişinin vücuduna ait olan saç, tırnak, kirpik, diş ve kıl gibi bir takım vücudunun unsurlarına sahip olan kişi bu unsurları aldığı kişiye iyi ya da kötü büyüsel etki yapacağına inanmaktadır.³⁰³

Ak büyü, dini amaçlı ve dini temelli olan şeylerden faydalanmaktadır. Bu büyü türünde dua ve kurban gibi dini unsurlar ön plana çıkmaktadır. Örneğin, bir kadının kısmetinin açılması için yapılmaktadır. Bu büyüde; kağıt üzerine çizilen göz resminin üst ve alt kısmına Allah lafzı yazılıp çizilen gözün iki yan tarafına mim harfi konularak kağıda muska şekli verilmektedir. Yedi sefer muşambaya sarılıp yedi kez de Yasin süresi okunup evlenme yaşına gelmiş genç erkeklerin olduğu tarafa üflenmektedir. Ayrıca, geçimsiz olan karı kocaların huzur bulması için yatak odalarına üzerlik tohumu konulması da bu ak büyü kategorisindedir. Hastalıkların iyileşmesi, kaybedilen şeylerin bulunması ve hamile olan kadının doğumunun rahat geçmesi bu büyü çeşitlerindedir.³⁰⁴

Kara büyü, genel olarak olumsuz ve zarar verme amaçlı kullanılmaktadır. Bir kişinin mal varlığına, canına, iş hayatına ve gelirine zarar verme maksadıyla yapılmaktadır. İstenmeyen kişinin zarar görmesi amacıyla sabuna yedi ya da kırk iğne saplanıp su içerisine bırakılarak sabun eridikçe zarar görmesi istenilen kişinin de sağlığını kaybederek eriyeceği kanısı mevcuttur. İstenmeyen çiftleri birbirinden ayırmak amacıyla kapının herhangi bir yerine domuz yağı sürülerek ya da muska hazırlatılıp kapı eşinin yakınına konulmaktadır. Bunların yapılmasının ardından o kapıdan geçen çiftlerin birbirinden soğuyarak ayrılacaklarına inanılmaktadır.³⁰⁵

Görüşülen kaynak kişilerin vermiş olduğu demeçler neticesinde büyü ve muskanın günah olduğu görüşü hakimdir. Konuyla alakalı olarak şu görüşler ön plana çıkmaktadır;

³⁰² Hayreddin Karaman, *age*, 155.

³⁰³ K.K. 2,15,36,37.

³⁰⁴ K.K. 3,12,14,18,36,39.

³⁰⁵ K.K. 5,14,19,21,25,28.

- Büyünün çok günah olduğu buna vesile olan kişilerin büyük günaha girmiş oldukları düşünülmektedir.³⁰⁶
- Büyüden korunmak ve uzak durmak isteyen kişi günlük hayatında sık sık nas ve felak sürelerini okumalıdır.³⁰⁷
- Büyü yapılan insanların ruhsal halleri iyi olmayıp, tepkileri sönük olup, baş ağrısı çekip kendilerini yorgun hissetmektedirler.
- Domuz yağının evin çevresinde herhangi bir yerine sürülerek büyü yapılması öngörülmektedir.³⁰⁸
- Evli çiftlerin huzursuz olması amacıyla kilit bağlama büyü yapılmaktadır.³⁰⁹

2.6.1.4. Nazar

Nazar kelimesi Arapçada bakış anlamına gelmektedir. Halk arasında insanların gözlerinde bulunan kötü enerjinin, kişinin baktığı varlıkları olumsuz yönde etkilediğın eve bu etkinin daha çok çocuklarda, hayvanlarda, eşyalarda görüldüğüne inanılmaktadır. Bir insanın doğumundan ölümüne kadar geçen süreçte hayatın bebeklik çocukluk gençlik yaşlılık gibi her aşamasında pek çok konuda nazarın etkisi altında kalabilmektedir. Kişinin oturması, kalkması, davranışları, çocuğı, evi, arabası gibi tüm her şeyi nazara maruz kalabilmektedir. Mezarlıklarda yatanların büyük kısmının nazardan öldüğü de halk arasında konuşulmaktadır.³¹⁰

Bazı insanların bakışlarından yayılan olumsuz güç olan nazar, canlı varlıkların sağlığını bozulmasına hatta ölümüne sebep olabilirken cansız varlıkların da bozulmasına, kırılmasına, kullanılamaz hale gelebilmesine neden olabilmektedir. Nazarın kötü etkilerinden korunabilmek adına bir takım uygulamalar yapılmaktadır. Tütsülenmek, nazar boncuğı takmak, kurban kesmek bunlardan bir kısmıdır. Bu uygulamaların bazıları Türklerin tarihte benimsemiş oldukları Gök Tanrı inancı ve Şamanizmden gelmektedir. İslami gelenekte ise nazardan korunmak için Felak, Nas ve Ayetel-Kürsi okunmaktadır.³¹¹

³⁰⁶ K.K. 3,13,33,34,40.

³⁰⁷ K.K. 1,2,10,11,19,32,33.

³⁰⁸ K.K. 2,3,12,16,19,21,22,32,37.

³⁰⁹ K.K. 5,9,17,19,36.

³¹⁰ Rıfat Araz, *Harpüt'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği* (Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi,1995), 59.

³¹¹ Bakara 2/225; Felak 113/1-5; Nas 114/1-6.

Bir sebep yokken olumsuz bir durum yaşanılırsa nazardan olduğu düşünülerek nazar değdi nazara geldi gibi ifadeler kullanılmaktadır. Nazarı değdiği düşünölen kişiye ise kem gözlü denilmektedir. Yörede renkli gözlü olan kimselerin nazarının değeceği düşöncesi oldukça yaygındır. Nazara sebep olan duygu ise kıskançlıktır. Başkalarının güzelliğini, mutluluğunu, başarısını kıskanan kişinin kötü düşönceleri bakışlarındaki enerjiye yansımakta ve kıskandığı kişiye zarar vermektedir. Bu konuda çok savunmasız olduklarından dolayı özellikle çocukların nazara karşı korunmaları gerekmektedir.³¹²

Cansız varlıklar da nazardan etkilenebilmektedirler. Her sene meyve veren bir ağacın meyve vermemesi, bahçenin her zamankinden az ürün vermesi, bir hayvanın aniden hastalanması, bir eşyanın kırılması ya da bozulması nazar değdiği şekilde yorumlanmaktadır. Ayrıca iyi arkadaş olan iki insanın bir anda aralarının bozulması insanlar arasında sevginin azalması da nazar nedeniyle olabilmektedir.³¹³

Kötü niyetli kıskanç kişilerin bakışlarından nazar değebileceği gibi hissedilen aşırı sevgi de nazara neden olabilmektedir. Öyle ki anne baba dahi hissettiği sevgide aşırıya kaçması durumunda kendi çocuğuna nazar edebilmektedir. Nazar değmemesi için sevgi ya da gıptayla bakılan şeye maşallah denilmelidir.³¹⁴

Çorum ili ve çevresinde nazardan korunmaya dair şu inanış ve uygulamalar mevcuttur

- Nazardan korunması istenilen canlı ve cansız varlıklara şekli göze benzeyen mavi renkli nazar boncuğu takılmakta, bu boncuğun nazardan koruyucu bir unsur olduğuna inanılmaktadır. Mavi renk tercih edilmesinde Türklerin eski inançlarının etkisi olduğu görölmektedir. Zira Türkler için mavi, kutsal olarak görölen gökyüzü ve suyun rengi olmakla birlikte bu renk huzur, güven gibi anlamlar barındırmaktadır.³¹⁵
- Yörede nazara karşı korunmak ve nazarın kişide oluşturduğu hastalık yorgunluk gibi olumsuz etkileri yok etmek için kişiye kurşun dökme işlemi yapılmaktadır. Kurşun dökülecek kişi dizleri üzerinde çökerek oturtulup başının üstüne dört taraflı olacak şekilde beyaz bir çarşaf tutulmaktadır. Çarşafın üstünde tutulan ve içinde su bulunan bir tabağa, eritilmiş sıcak haldeki kurşun konulmakta bu işlem üç defa tekrarlanmaktadır. Yapılan bu uygulamada nazar edenin gözünün çıkması şeklinde bir beklenti vardır. Kurşun dökölme esnasında 'Benim elim değil Fatıma

³¹² K.K. 5,14,19,20,22,29,32.

³¹³ K.K. 1,3,11,18,36.

³¹⁴ K.K. 5,17,19,32,35.

³¹⁵ K.K. 2,5,8,31,32,37; Murat Uraz, *Türk Mitolojisi* (İstanbul: Mitologya Yayınları, 1992), 229–230.

Anamızın elidir.' denilerek göz çıkarmanın Hz. Muhammed (s.a.v) 'in kızı Fatıma'nın eli olduğu söylenmek istenilmektedir.³¹⁶ Çıkan şekillere bakılarak kişiye değen nazarın boyutuna dair çıkarımlar yapılmaktadır. Uygulama esnasında kullanılan suyun bir kısmı kendisine nazar değen kişinin üzerine serpilmekte bir kısmı ise evin etrafına serpilmiştir.³¹⁷

- Üzerlik tohumu kullanılarak yapılan süslemeler evin duvarına asılmakta bu otun nazardan koruyucu özelliğine inanılmaktadır.³¹⁸
- Kavrulmuş tuz soğuduktan sonra nazara uğrayan kimsenin başının üzerinde üç defa döndürülmektedir. Bu esnada İhlas, Fatiha, Felak, Nas sureleri okunmaktadır ardından tuz ateşe atılmaktadır³¹⁹.
- Nazar değdiği düşünülen kişinin yanında yere tükürülmektedir.
- Evin girişine iğde dalı asılmaktadır.³²⁰
- Kurban gözü nazar çözülsün diye evin bir yerine konulmaktadır.
- Yakılan üzerlik otuyla eve tütsü yapılıyor.³²¹
- Nazar değdiği düşünülen kişilerin yüzüne Nas Felak okunarak üflenir. Uygulama sırasında okuyan kişi ne kadar eserse kişiye o kadar çok nazar değdiği ve okumadan sonra nazarın etkisinin geçtiğine inanılmaktadır.³²²
- Çocuklar için nazardan korunmak amaçlı iğde dalından farklı, şekillerde kolye ve bileklikler yapılmaktadır
- Nazar dan korunmak amaçlı bazı köylerde bebeğin yapmış olduğu ilk kakası saklanıp kırkı çıkana kadar bekletilmektedir.
- Yakılan bir ateşten, közü alınarak suya konulup bu suyun içinden çıkan duman ise solunarak daha sonra “Hezere hüzere, nazar edenin gözü bozara.” Cümlesi söylenilerek nazardan korunmak amaçlanmaktadır.³²³

³¹⁶ Mehmet Aydın, “Konya’daki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili”, Konya: S.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, sy. 31 (1985):117.

³¹⁷ K.K.6,14,15,32,38,39.

³¹⁸ K.K. 5,7,9,11,19,32.

³¹⁹ K.K. 1,20,28.

³²⁰ K.K. 9,11,16,17,26.

³²¹ K.K.3,6,28.

³²² K.K.8,12,13,17,28,35,37.

³²³ K.K. 1,3,5,36,38.

- Nazar değirdiğine inanılan kişiye ait olan ayakkabı ya da elbiselerinin herhangi bir kısmından bir parça alınarak kişinin yanında ateşe verilmekte bu uygulama sayesinde nazarın etkisinin geçeceği dűřünülmektedir.³²⁴
- Nazar dan korunmak için çocukların yűzűne kara alınmakta yada tűkűrűlmektedir³²⁵.
- Nazardan korunmak amacıyla çocuklar çirkin denilerek sevilmektedir.
- Nazarın değmemesine ve ۆnlenmesine yۆnelik muska ve evşen yazdırılıp nazar korunması istenilen kişinin boynuna asılmaktadır.³²⁶
- Tahtaya 3 defa vurulup “tű tű tű” mařallah diye sۆylenilmesiyle nazarın defedileceđine inanılmaktadır.
- Gۆz deđmemesi amacıyla yۆrede yaygın olarak “Elem tere fiř, kem gۆzlere řiř” ve “Gۆzű olanın gۆzű çıksın” cűmleleri sۆylenmektedir.³²⁷
- Bereket getirmesi ve nazardan korunmak amacıyla evlere at nalı asılmaktadır.³²⁸

Resim 2.1. Kurşun Dۆkme.

2.6.2. Bereket, Fal, Bűyű Ve Nazar İle İlgili Halk İnanıřlarının Dini Etkisi Açısından Deđerlendirilmesi

Peygamber Efendimiz (s.a.v) hadis-i řerifinde, besmeleyle bařlamanın ve kendi ۆnűnden yemenin yemeđi bereketlendireceđini bildirmektedir.³²⁹ Yemeđin

³²⁴ K.K. 4,7,15,19,25,32.

³²⁵ K.K. 6,15,17.

³²⁶ K.K. 7,9,14,16,18,24,26,27.

³²⁷ K.K. 5,32,34,38.

³²⁸ K.K. 7,9,32,36,39.

³²⁹ Ebu Davud, *age*, 2/122; Tirmizi, *age*, 2/33.

bereketlenmesine dair hadisler bulunmakla birlikte halk arasında Karınca duası olarak da bilinen Bereket duasının ayet ya da hadislerde geçmemektedir.

"De ki: 'Göklerde ve yerde olan gaybı, Allah'tan başka bilen yoktur.'³³⁰ Ey iman edenler! içki, kumar, dikili taşlar ve şans oyunları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının. Umulur ki kurtuluşa erersiniz.³³¹ Her kim bir kahine gidip de ona bir şey sorarsa, kırk gecelik namazı kabul olmaz."³³² Büyücü (sihir yapan), ne yaparsa yapsın iflah olmaz.³³³ "Kim (sihir maksadıyla) bir düğüm vurur sonra da onu üflerse sihir yapmış olur. Kim sihir yaparsa şirke düşer. Kim bir şey asarsa, o astığı şeye havale edilir."³³⁴ Tüm bu ayet ve hadisler göstermektedir ki İslam'da fal ve büyü kesin olarak yasaklanmış hoş görülme-yen uygulamalardandır.

Nazarın var olduğunu ve ondan Allah'a sığınılması gerektiğini belirten hadisler mevcuttur.³³⁵ Halk arasında ."Şüphesiz inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) duydukları zaman neredeyse seni gözleriyle devirecekler." ayeti, nazar ayeti olarak bilinmekte ve nazara karşı okunulmaktadır.

Ebû Said el-Hudrî (r.a)'den rivayet olunduğuna göre: Resulullah (s.a.s), "Cinlerin ve insanların nazarından Allah'a sığınırım" şeklinde dua ederdi. Sonra Muavvezatân (Nas ve Felak) nazil olunca bu sureleri okumaya başladı diğer duaları terk etti.³³⁶ nazardan korunmak için boncuk ya da hurma çekirdeği tarzında bir şeyler takmak ya da kurşun dökmek konusunda ise Hz. Peygamber'in sünnetinde mevcut bir uygulama görülmemektedir.

Tarih boyunca din ve büyü'nün ilgilendiği konular arasında büyük benzerliklerin olması ve birtakım olayların dinden mi yoksa büyüden mi kaynaklandığının pek çok teorilerin ortaya atılmasına neden olmasına rağmen, kutsalla ilişkisi bulunmaması ve ahlâkî bir amaç taşımaması büyü'yü dinden ayırmaktadır. Din her şeye gücü yeten bir varlığa, büyü ise tabiattaki bir güce yönelmektedir. Dinin bir cemaati, büyücünün ise sadece müşterisi vardır. Dinde Tanrı'ya itaat etmek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak,

³³⁰ Neml, 27/65.

³³¹ Maide 5/90.

³³² Ebû Müslim Hüseyin Müslim b. el-Haccac. *Sahih-i Müslim ve Tercemesi: Selam*, Çeviren: Mehmed Sofuoğlu, (İstanbul: İrfan Yayınları 2014), 125.

³³³ Ta-Ha 20/69.

³³⁴ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *Sahih-i Nesâî ve Tercemesi: Tahrîm*, Çev.

Abdullah Parlıyan, (Konya: Konya yayıncılık, 19/112.

³³⁵ Ebû Müslim Hüseyin Müslim b. el-Haccac. *Sahih-i Müslim ve Tercemesi: Cenaiz*, Çeviren: Mehmed Sofuoğlu, (İstanbul: İrfan Yayınları 2014), 42.

³³⁶ İbn Mace, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi: Tıbb*, Çeviren: Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983), 34.

gazabından sakınmak, ceza veya mükâfatına göre tavır almak söz konusu iken, büyüünün temel ilkesi ise, menfaat temini olduğuna göre büyücü, dince kutsal şeyleri de kendi gayesi için kullanarak dini istismar edebilir³³⁷. Yani, büyüünün ve büyücünün başlıca gayesi daima çıkar sağlamaktır

Tabiatı itibarıyla insan ruhu, hem korku hem de ümitle doludur. Fıtrat böyle bir terkip ile kurulmuştur. Korku ve çaresizlik gibi durumlarla karşılaşan insan ümit etmekte. emin olmak,. kendini güvende hissetmek bilinmeyi bilmek istemektedir. Tarihten bu yana gaybı bilme çabası olaylara ve geleceğe müdahale etme istediği insanın bu yapısıyla alakalıdır.

İnsanoğlunun varoluşsal olarak, bilinemeyene ve görülemeyene karşı olan sonsuz bir merak duyma özelliği ile yaratılmış olması, onun başlangıçta herhangi bir art niyet düşünmeksizin, sadece hayatı anlama ve anlamlandırma adına yapmış olduğu birtakım faaliyetleri, özellikle de esrarengiz şeylere karşı olan ilgisi dolayısıyla, belki de onun sömürüye açık olan en zayıf yanını oluşturmuş, bu durum, zamanla cahilliğin de etkisiyle gelecekte haber verebileceklerini iddia eden falcılık ve huddamcılık (cincilik) gibi bir alanın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu alan insanlar tarafından çeşitli amaçlarla rağbet görmüş ve görmeye de devam etmektedir

2.7. METAFİZİK VARLIKLARA DAİR İNANIŞ VE UYGULAMALAR

2.7.1. Metafizik Varlıklar

Tarihte eski Yunan kelimelerinde sonra, ötesi anlamında kullanılan *meta(ta)* ile fizik, doğa manası taşıyan *physika* sözcüğü birleşerek kullanılmasıyla *meta ta physika* oluşmuş metafizik teriminin oluşarak fizikten sonra, fizikten öte manası yüklenmiştir. Aristoteles'in bir yapıtına *meta ta physika* ismini vermesiyle metafizik terimi olarak kullanılmaya başlamıştır.³³⁸

Metafizik bilimi; varlık ve fiziğin ötesinde olan “her şeyi” açıkça anlatarak rasyonelleştirmeyi sağlamaktadır. Fiziğin ötesinde olan varlıklarda mevcut olup İslam dininde yeri vardır.

Çorum ve çevresinde metafizik varlıklara (melek, şeytan, cin ve ruh) dair halk inanışları mevcuttur.

³³⁷ Hikmet Tanyu, *Büyü, İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 502.

³³⁸ Baki Güçlü vd., *Felsefe Sözlüğü* (Bilim ve Sanat Yayınları, 2002), 963-4.

2.7.1.1. Melek

Halk arasında kutsal olarak kabul gören melekler değişik suretlere girebilen, herhangi bir cinsiyet sahibi olmayan, duyularla hissedilmeyen, yeme, içme uyuma ve evlenme gibi özellikler taşımayan nurani varlıklar olarak bilinmektedir. Melekler'in Hz. Adem yaratılmadan önce Allah-ü Teala ile konuştukları bilinmektedir.³³⁹ Cuma günü meleklerin bayramı olduğuna yeryüzüne indiklerine inanılmaktadır. Günahsız olmaları nedeniyle meleklerle karşı büyük saygı duyulmaktadır.

Çorum ili ve çevresinde meleklerle dair şu inanış ve uygulamalar vardır;

- Meleklerle saygı duyulmasından dolayı kız çocuklara Melek isminin verilmekte, erkek çocuklarına ise Cebrail, Mikail ve İsrail gibi büyük meleklerin isimlerinin verilmektedir,³⁴⁰
- Uykusunda gülen ya da sabit olarak sürekli bir yere bakan çocuğun melekleri gördüğüne inanılmaktadır.
- Cuma günü yeryüzüne indiğine inanılan meleklerin kanadına zarar gelmemesi için ev süpürülmemektedir.³⁴¹
- Meleklerin insanların yatak odasına ve pis olan yerlere gelmediğine inanılmaktadır.
- Bir evde kedi ve köpek bulunması halinde o eve melek girmeyeceğine inanılmaktadır.³⁴²

2.7.1.2. Cinler

Sözlükte, "gizli ve örtülü varlık, görülmeyen şey" anlamlarına gelen cin kavramı, terim olarak duyu organlarıyla algılanamayan, çeşitli şekillere girebilen; ateşten yaratılmış, mânevî, ruhanî ve gizli varlıkları ifade etmektedir³⁴³. Bu kavram, bazı müfessirler tarafından, ince tabiatlı ve insanlardan çok farklı bir fizyolojik yapıya sahip olan ve normal şartlarda duyularla algılanamayan bazı duyarlı organizmaları da kapsayan geniş bir olgular yelpazesini de ifade etmektedir. Bu olguları algılayamamak onların varlığını inkâr etme anlamına gelmemektedir. Zira, Kuran'ın, Gayba (insan kavrayışının

³³⁹ Ocak, İslam Ansiklopedisi, *age*, 29:40.

³⁴⁰ K.K. 3,7,10,25,36,38.

³⁴¹ K.K. 6,14,18,19,25,27,32,34.

³⁴² K.K. 7,19,36,37,40.

³⁴³ Ahmet Saim Kılavuz, *Akaid, İlmihal* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 96.

ötesindeki alana) atıfta bulunurken Allah’ı Rabbu’l- âlemîn (bütün âlemlerin Rabbi) olarak ifade etmesi, idrak edilebilen bu dünyanın yanı sıra “başka dünyaların” da varlığına işaret etmektedir³⁴⁴

Tarihin çok eski dönemlerinden itibaren cin ve kötü ruh kavramı, sürekli olarak insanları meşgul etmiş ve görülmeyen bir varlık olduğu için de hayalî hikâyelerle büsbütün cazibesini sürdürmüştür. Eski Asurlular ve Babilliler ile diğer Sâmi kökenli kavimlerde cin kavramı oldukça canlıydı ve inançlarına göre cinlerin değişik sınıfları vardı. Bunlardan bir kısmı, insanlara tuzaklar kurup onları takip eden, dağlarda, denizlerde ve özellikle de mezarlıklarda yaşayan kötü ruhlardan oluşmaktaydı. Özellikle küçük çocukları bu tür cinlerin kötülüğünden korumak için, boyunlarına afsunlu tabletlerden muskalar asılırdı. Eski Mısırlılar’da cinler, genellikle yabanî hayvan, yılan, timsah ve kertenkele gibi sürüngenler şeklinde kabul edilir ve cinlerin delilik, sâra gibi hastalıklara sebep olduklarına, büyücülerin cinleri kullanarak insanlara zarar verebileceklerine inanılırdı³⁴⁵.

Günümüze Çorum yöresinde de benzer inanış ve uygulamalar görülmektedir. Yöredeki inanışlara göre cinler pis olan yerlere, karanlık, kuytu, mezarlıklar, mağaralar gibi yerlere, loğusa kadınlara, hastalara ve bebeklere gelmektedirler. Allah’ın adının anıldığı hanelere, cami gibi kutsal mekanlara Kuran okunan evlere cinlerin girememesi nedeniyle bu yerlerdeki kişiler zarar görmemektedirler. Ayrıca, gece geç saatlerde cinlerin bulunma ihtimali olan mekanlarda gezenlere, küçük abdestini yapanlara, yere düşen ekmek kırıntılarını ezenlere ve buralara kaynar su dökenlere cinler musallat olmaktadır. Yörede genel olarak Cin kelimesi söylendiği zaman söylenen yere geleceğinden dolayı Cin yerine “Üç harfliler” “İyi saatte olsunlar sözleri söylenmektedirler.”³⁴⁶

Çorum ili ve çevresinde cinlere dair şu inanış ve uygulamalar vardır;

- Cinlerin kedi ve köpek olan evlere girmedikleri düşünülmektedir,
- Akşam ezanından sonra yere besmelesiz basılması durumunda kişiyi cin çarpacağına inanılmaktadır. Cin çarpması kişinin ağzının yüzünün eğilmesi ve

³⁴⁴ Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı, Meal-Tefsir* Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1999), 1335.

³⁴⁵ Fatih Kandemir, “Karasu Yöresindeki Halk İnançlarının Fertler Üstündeki Etkileri”, (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 2011), 55.

³⁴⁶ K.K. 18,23,25,29,32.

konuşma yetisinin kaybetmesi gibi olumsuzluklar yaşamasına sebep olmaktadır.³⁴⁷

- Cin çarpması durumunda halk arasında cinci hoca olarak isimlendirilen kişilere tedavi amaçlı gidilmektedir. Cinci hocalar bu kişilere çeşitli tedavi yöntemleri uygulamaktadırlar³⁴⁸.
- Loğusa kadınlara cin musallat olmasın diye yastığının altına süpürge çöpi konulmaktadır.³⁴⁹
- Cinlerin insan ve hayvan suretinde yeryüzünde dolaşığına inanılmaktadır. Hatta geceleri görülen kedilerin cin olabilecekleri düşünülmektedir.
- Sarımsak ve soğan kabukları cinlerin yiyecekleri olarak bilinmektedir.³⁵⁰
- Cinlerin zarar vermesinden korunmak için Felak, Nas ve Ayetel Kürsi okunmaktadır.
- Cinlerin insanlara aşık olabileceklerine inanılmaktadır.
- Cinlerden zarar görmemek için ateş közüne besmelesiz su dökülmemelidir.³⁵¹

2.7.1.3. Şeytan

İlk insan olan Hz. Adem'e (a.s) secde etmeyip kendisinin ateşten Hz. Adem'in ise çamurdan yaratıldığını bundan dolayı daha üstün varlık olduğunu söyleyen şeytan Allah'ın huzurundan kovulan şeytanın insanları günah işlemeye yönlendireceğine yemin ettiği bilinmektedir. Kuran-ı Kerimde şeytanı iblis olarak da adlandırılmaktadır. Kuran-ı Kerimde şeytanı iblis olarak da adlandırmaktadır. Kuranı Kerimde çeşitli ayetlerde şeytan azgın, sinsî, hilekar, aldatan, yanıltan ve kıskırtıcı özelliklerle nitelendirilmektedir.³⁵²

Çorum ili ve çevresinde şeytana dair bir takım inanış ve uygulamalar mevcuttur;

- Kötülük şeytanın bir vasfıdır ve kötülük yapan insanlar şeytana benzetilmektedir.³⁵³
- Sevilmeyen insanlara o kişiden uzak durulmak istenilmesinden dolayı Şeytan görsün yüzünü” ya da “Şeytanından bul gibi sözler söylenilmektedir.

³⁴⁷ K.K. 11,15,17,21,28,37.

³⁴⁸ K.K. 24,28,29.

³⁴⁹ K.K. 4,8,9,15,23,24,31.

³⁵⁰ K.K. 3,6,7,9,15,17,23,28,30.

³⁵¹ K.K. 15,18,20,21,31.

³⁵² Hikmet Tanyu, *Büyük, İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 39.

³⁵³ K.K. 18,21,27,29.

- Sabah uyanıp yüzünü yıkamayan insanlara yüzünü yıkaması için gece “şeytan yalamıştır yüzünü yıkayıver” denilmektedir.³⁵⁴
- Ayakta yemek yiyen insanların yemeğini şeytanın da yiyeceği inancından dolayı ayakta yemek yemek hoş görülmemektedir.
- Kaybolup aranıp bulunmayan nesnelere için “Şeytan aldı götürdü, satmadan getirdi.” Diye söylenip o eşyanın bulunacağına inanılmaktadır.
- Yöre halkında şeytanın dolduracağı görüşünün hakim olması nedeniyle silah boş bile olsa iyice kontrol edilmelidir.³⁵⁵
- Kitabın açık bırakılması durumunda şeytan tarafından okunacağına inanılmaktadır.
- Yemek yenilmeden önce besmele çekilmezse şeytanın da o yemekten yiyeceğine inanılmaktadır.
- Isık çalınması durumunda şeytanın ıslık çalınan yere geleceği inancı hakimdir.
- Bulaşığın yıkanmayıp bekletilmesi halinde şeytanın bulaşıkları yalayacağına inanılmaktadır.³⁵⁶
- Gece uyumadan önce kişinin üzerinden çıkarmış olduğu kıyafetlerin katlamaması durumunda şeytanın o gece kıyafetleri giyeceğine inanılmaktadır.
- Kül üzerine basan kişinin şeytan tarafından çarpılacağına inanılmaktadır.³⁵⁷
- Ezan okunurken şeytanın ezan sesini duymamak için tuvalet ve banyoya saklandığı inancı hakim olduğundan ezan okunurken tuvalet ve banyoya girmemeye özen gösterilmektedir.
- Banyoda şarkı söylenmesi durumunda şeytanın geleceği kanısı yöre halkında yaygındır.
- Namazdayken insanın esnemenin şeytan nedeniyle olduğuna inanılmaktadır. Namaz kılarken esnenmesi halinde ağızdan şeytanın gireceği düşünülerek ağız kapatılmaktadır.³⁵⁸
- Ezan okunurken şeytanların kaçtığına inanılmaktadır.³⁵⁹

³⁵⁴ K.K. 6,14,18,19,25,27,32,34.

³⁵⁵ K.K. 1,3,5,17,19.

³⁵⁶ K.K. 7,8,9,15,19.

³⁵⁷ K.K. 7,16,23,24,26.

³⁵⁸ K.K. 6,7,19,27.

³⁵⁹ K.K. 11,13,17,26,28.

2.7.1.4. Ruh

Ruh insanın nesnel, maddesel olmayan ve özü sayılan canlılığı sağlamasıyla bilinmektedir. Genel olarak ruh kişinin ölümünden itibaren varlığını devam ettiren yanı olarak bilinmektedir.³⁶⁰ Peygamber Efendimizin de ruhla ilgili sözleri mevcuttur Sizin anne karnındaki yaradılışınız kırk günde olup kırk günde de et haline gelmektedir. Et parçası haline geldikten sonra Allah melek gönderip anne karnında olan bebeğin ne ameller yapacağını, rızkını, ecelini nasıl bir kişilik sahibi olacağını meleğe yaz diye söyleyip daha sonra da ruh üflenmektedir hadis-i şerifi buna örnektir.³⁶¹ Allhu Teala. Sad süresi 72 ve 75. Ayetlerinde ilk insan olan Hz. Ademi (s.a) yarattığını ve kendi ruhundan Hz. Ademe (s.a) üflediğini bununla beraber yaratmayı da kendi gücüyle yaptığını bildirmektedir.³⁶² Yöre halkında ruh denildiği zaman can, nefes tanımları yapılmaktadır. İnsan öldüğü zaman bedeninin ölü ruhunun ise bedenden ayrılıp varlığını sürdüreceğine yöre halkı tarafından inanılmaktadır. Ruhum ölümden sonra dünyadan hemen gitmediği evini ilk 7 günde ziyarete geldiği kanısı yaygındır. Perşembeyi cumaya bağlayan gece ölümlerin ruhlarının yakınlarını ziyarete geldiğine kendileri için Yasin süresinin okunduğu gördüklerinde mutlu okunmadığını gördükleri zaman ise mutsuz olarak oradan ayrıldıklarına inanılmaktadırlar. Ruhlarla ilgili olarak bir konuda ruh çağırma olayıdır. Yöredeki insanlar tarafından uygulaması pek yapılmasa da çoğu kişi tarafından ruh çağırma olayı bilinmektedir. İnsanlar Berzah Alemin’de olan kişilerle irtibata geçip istedikleri kişinin ruhuyla görüşebileceğine inanılmaktadırlar. Yöre halkı tarafından ruh çağırma olayı çok sevilmeyen ve istenilmeyen bir olaydır.³⁶³

Çorum ili ve çevresinde ruhla ilgili şu inanış ve uygulamalar vardır;

- Genç yaşta vefat eden çocukların ahirette ailelerini beklediklerine ve onları karşılayacaklarına inanılmaktadır.³⁶⁴
- Ölen kişilerin ruhları rahat etsin diye ölmesinden hemen sonra ve mezar başlarında Kuranı Kerim okunulmaktadır.³⁶⁵

³⁶⁰ Ahmed Hulusi, *Ruh İnsan Cin* (Kitsan Yayınevi, 2009), 152.

³⁶¹ Kemal Polat, *Modern Çağda Yaşayan Hurafeler* (Ankara: Halk İnanışları El Kitabı, 2017), 460.

³⁶² Arslan Topakkaya ve Emel Karakaya, “Din-Felsefe İlişkisi Bağlamında Ruh Kavramına İki Farklı Yaklaşım: İslam ve Platon Örneği”, *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, sy. 2 (2006):50.

³⁶³ K.K. 3,5,19,32,39.

³⁶⁴ K.K. 15,32,34,38,40.

³⁶⁵ K.K. 8,14,16,27,30.

2.7.2. Metafizik Varlıklar İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

Kur'an-ı Kerim'de melek, cin ve şeytanın varlığını gösteren ayetler mevcuttur. Gözle görülmeyen bu gaybi varlıkların mevcudiyeti hadislerde de belirtilmektedir. Yüce Allah, insanı yaratacağını ve onu yeryüzünde halife yapacağını meleklerle haber vermiştir. Meleklerin “ Biz seni hamdin ile tesbih ve takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökcek, insanı mı halife kılıyorsun? ” diye sormaları üzerine, “Sizin bilemeyeceğinizi şüphesiz ben bilirim.” buyurmuştur. Ayetten anlaşılacağı üzere melekler sürekli Allah'ı tesbih etmektedirler.³⁶⁶Kur'an'da meleklerin asla Allah'a karşı gelmedikleri kibirlenmedikleri belirtilmektedir.³⁶⁷

Cinlerle alakalı olarak Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”³⁶⁸ Kuran'da yer alan Cin Suresi'nde cinlerin mümin olanları ve olmayanlarının bulunduğu, onların gaybı bilmesinin mümkün olmadığı bildirilmektedir.

Yüce Allah Adem'i yarattığında meleklerden ve şeytandan Adem'e secde etmelerini istemiş fakat şeytan kibirlenerek bunu kabul etmemiştir.³⁶⁹ Allah katındaki yerini kaybeden şeytan insanları Allah yolundan saptırarak onları günaha sevk edeceğini söylemiştir.³⁷⁰ Bu sebeple insanlar arasında şeytan, kötülüğün ve günahın simgesi olarak kabul edilmektedir.

Cin ve şeytanın insan üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaları, ona zarar vermeleri hususunda ise şu ayet karşımıza çıkmaktadır: "Gerçek şu ki; şeytanın inanan ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimseler üzerinde bir hâkimiyeti yoktur".

Bir çocuk gece düşmüş ve düşünce de cin çarpmış, sonra da sara hastası olmuş; uyuyan bir kişinin ayağı morarırsa, bu kişiyi cinler tokatlamıştır; eskiden cinler ve periler insanlara görünürlermiş. O zamanlar ateş yakıp oynarlarmış ve onları gören insanların isimlerini bilip onlara seslenirlermiş. Eğer kendilerine seslenen kişiler onlara cevap verirlerse çarpılırlarmış” gibi ifadeler, geleneksel aktarımın yanı sıra, bazı insanların birtakım davranışlarının gözlemlenmesi veya bazı olaylara şahit olunmasının, bu inancın oluşmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Burada söz edilen ifadelerinden en

³⁶⁶ Bakara 2/30.

³⁶⁷ Enbiyâ 21/9-20.

³⁶⁸ Zâriyât 51/56.

³⁶⁹ Bakara 2/34.

³⁷⁰ Hicr 17/39-40.

ilginç olanı ise, düştükten sonra sara hastalığına yakalanılmasının ve moraran ayağın nedenlerinin“ “cin çarpması” olduğuna inanılmasıdır. Fakat bu inanın varlığına Eski Mısır’da da rastlanmaktadır. Zira onlar, cinlerin delilik ve sara gibi hastalıklara sebep olduklarına inanmaktaydılar.. Bu durum, insanın varoluşsal olarak neden bulma eğilimine sahip olmasının tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Gerçek neden aranmadan aceleci bir tavırla cevap vermektedir... Kim yapmış olabilir? “Cin...”

Yöre insanının, “cin çarpmasından korunmak için, özellikle geceleri dışarıya kül dökmemeye, dökülmüş kül varken onun üzerine basmamaya, ve “cin” kavramını telaffuz etmekten kaçınarak onun yerine “üç harfli” deyimini kullanmaya özen gösterdikleri, ayrıca, Hz. Peygamber’in okuduğu ve tavsiye ettiği Âyete’l-Kürsî, Felâk ve Nâs surelerini okudukları görülmektedir. Fakat, yaptığımız gözlemlere göre halkın bu korunma yöntemlerinden ilk sırada yer alan ise, “üç harfli” deyimini kullanmak olmuş ve bunu, özellikle geceleri dışarıya kül dökmemeye, dökülmüş kül varken onun üzerine basmamaya, özen göstermek izlemiştir. Başka bir ifadeyle, cinlerden korunmak için “popüler dinî inanışlara başvurma davranışı, dua okumaktan daha önce gelmektedir. Aslında bu uygulamalara baktığımızda özellikle “kül dökme” ve “üç harfli deme” ifadelerinin, ne anlama geldiğinin fazla da bilinmemekle birlikte bir korunma yöntemi olarak uygulandıkları görülmektedir. Fonksiyonel açıdan bakıldığında bunda herhangi bir olumsuzluk söz konusu değildir. “Kül dökmeme veya dökülen küle basmama” davranışlarının sebebi olarak, belki de cinlerin ateşten yaratıldığı³⁷¹ ve bu yüzden, ateşin neden olduğu külün içinde de cinlerin olabileceği düşüncesiyle, ona basmak veya onu dışarıya atmanın cinlere zarar verebileceğinin düşünülmesidir.

Cinle ya da ölen kişilerin ruhlarıyla irtibat kurma isteği, gerçekleşen bir takım olayların cinle şeytanla bağdaştırılması insanlar arasında var olan eğilimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisine gizli olanı bilmek, kendinden başka varlıkları tanımak onlarla iletişim kurmak isteği kısaca merak duygusunun insandaki bu davranışı beslediği görülmektedir.

³⁷¹ Rahmân 55/15.

2.8.ZİYARET FENOMENLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

2.8.1. Ziyaret Fenomenleri

Türk dil kurumuna göre üne sahip olan kişilerin mezarı için inşa edilen yapılar türbe³⁷² olarak geçmektedir. Anadolu’da önemli maneviyatı güçlü kimseler için yapılmış olan türbeler yaygın halk inanışları arasında yer almaktadır. Ziyaret kavramı, kutsal olarak görülen herhangi bir yere dua etmek, dilek tutmak, yardım beklemek gibi amaçlarla yapılan tüm gezileri kapsamaktadır.³⁷³ Ziyaret edilen yerler genel olarak veli, evliya, eren, ermiş, abid, zahid, âlim, sofı, seyyid, şeyh, gazi, mübarek, pir, dede, baba, şehit gibi Tanrısal güçle iletişim kurmak için toplum tarafından mübarek olarak bilinen türbe, yatır, ziyaret gibi adlarla ifade edilmektedir. Türbelerin büyük çoğunluğu toplum tarafından önemsenip ziyaret edilip umut bağlanılan bir olgu olmaya başlamıştır.³⁷⁴

Çorum çok fazla türbeye sahip olan illerimizden bir tanesidir. Çorum ili ve çevresinde kişiler, sağlığına kavuşma, çocuk isteme, hayırlı bir evlilik, kötülüklerden korunma, eşler arasında küslüğün bitmesi ve bunun gibi çoğu konuda türbeleri ziyaret etmektedir.

Çorum’da mevcut olan ve en çok bilinen türbeler Kereb-i Gazi, Süheyb-i Rumî Ubeyd-i Gazi, Yusuf Bahri, Sa’d b. Ebî Vakkâsi, Arap Dede, Dud Dede, Ecir Dede, Erzurum Dede, Hamit Dede, Kan Dede, Yetik Dede, Nur Gazi Dede, Sarılık Dede, Uyuşuk Dede, Abdal Ata, Elvan Çelebi, Koyun Baba, Nûru’l-Hüdâ, Nesimi Keşlik, Balım Sultan, Karadonlu Can Baba ve Ergülü Baba türbelerinden oluşmaktadır.

2.8.1.1. Kereb-i Gazi Türbesi

Çorum da Hıdırlık olarak bilinen yerde türbesi bulunan ve en çok ziyaret edilen türbelerden bir tanesidir. Türbede yatan kişinin Ashaptan Amr b. Ma’dikerib olduğu kanısı yaygındır. Cahiliye döneminde yaşamış biri olan Amr b. Ma’dikerib Hz. Peygamber’in tebliğine nail olarak Müslüman olmuştur. Çorum insanı tarafından korkusuz, cesur islam ordularında saf almış bir kişi olarak bilinmektedir. Toplum tarafından bir güreşçi olduğu bilinen Amr’ın boyunun çok uzun olduğu, çok yapılı ve

³⁷² Türk Dil Kurumu,

Erişim: 01.02.2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=T%C3%9CRBE.

³⁷³ İskender Oymak, *age*, 288.

³⁷⁴ Günay Ünver ve Harun Güngör, “Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması”, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, sy. 19 (2001): 89.

güçlü bir fiziğe sahip olduğu için mezarının 5-6 metre uzunluğunda olduğu düşünülmektedir. Amr'ın savaşlarla ilgili birçok hikayesi bulunmakta olup bunlardan bir tanesi de fillere savaşmasıdır. Fillerle karşılaşan Amr fillere hiç düşünmeden saldırıp mücadele etmiştir. Filleri Amr'dan kurtarmak için çok çaba gösteren İranlılar Amr'ın yaralanmasına rağmen başarılı olamamışlardır. Amr yanından geçen İranlı bir kişinin atının kuyruğundan tutarak atın hareket etmesini engelleyince İranlı kişi kaçmış Amr ise ata binerek kalabalığın arasına gitmiştir. Onun bu cesur ve güçlü halini gören İranlılar çok korkmuşlardır.³⁷⁵ Tarihi kişi ve kaynaklara göre İstanbul'un fethine giderken Rum'lar tarafından başı kesilip şehit edildikten sonra Kerebi gazinin kafasını kendi taşıyarak türbesinin olduğu Hıdırlık mevkiine geldiğine inanılmaktadır. Çorum halkı tarafından Hz. Peygamber'i gördüğü ve onunla iletişim kurduğu düşünülmesinden dolayı türbeye çok büyük değer verilmektedir.³⁷⁶

Çorum halkı tarafından düğün, asker uğurlama ve sünnet gibi özel günlerde Hıdırlık alanına gelinerek başta Kerabi Gazi türbesi olmak üzere burada bulunan diğer türbelere dua edilmektedir. Buralara gelip dua etmenin nedeni yaşanan yerin manevi büyüklerinin duasını almanın huzur ve mutluluk getireceği beklentisidir. Sahabeden olduğunun düşünülmesi nedeniyle buraya gelinerek edilen duaların karşılık bulacağına inanılmaktadır. Genel olarak çocuk sahibi olmak ya da evlenmek için ziyarete gidilen bir türbe olarak bilinmektedir. Buraya ziyarete gelen insanlar ilk olarak iki rekat ziyaret namazı kılıp sure ve dua okuyup sonra türbe etrafında üç kez dönerek kabrin başındaki taşı öpüp ya da kafasını taşa koyarak sessiz bir şekilde sıkıntılarını anlatıp yardım istenmektedir.³⁷⁷

³⁷⁵ Göl Hoşnut Gülgün, *agt*, 51.

³⁷⁶ Sümeyra Tozlu, *agt*, 66.

³⁷⁷ K.K. 6,8,14,17,23,28,36,37.

Resim 2.2. Kereb-i Gazi Türbesi

2.8.1.2. Suheyb-i Rumi Türbesi

Suheyb-i Rumi Türbesinde yatan kişinin sahabeden Süheyb b. Sinan olduğuna inanılmaktadır. ³⁷⁸ Küçük yaşta rumlar tarafından esir edilerek onların içerisinde yetişmesi veya vücut renginin kızıl olması nedeniyle Rumi ismi verilmiştir. ³⁷⁹ Rumi'yi çocukluğunda Rumlar köle olarak satmak amacıyla Übella ülkesinden Mekke'ye getirmişlerdir. Diğer bir görüş ise rumlarının elinden kaçıp Abdullah b. Cüd'an'la anlaşarak Mekke'ye geldiği şeklindedir. ³⁸⁰

İlk Müslümanlardan olan Suheyb-i Rumi Mekke döneminde gördüğü işkencelere rağmen Müslüman olduğunu gizlemeyip açıkça söylemiştir. Hz. Ömer son anında şöyle vasiyet etmiştir: Namazı Süheyb kıldırısın yeni haline gelene kadar mescitin imamlığını üstlensin ve benim cenaze namazımı da o kıldırısın. Süheyb'in İstanbul'un Fethine gidip daha sonra dönerken Çorum da şehit olduğu ve Hıdırlık alanına gömüldüğü bilinmektedir ³⁸¹

Çorum halkı tarafından düğün, asker uğurlama ve sünnet gibi özel günlerde Hıdırlık alanına gelinerek başta Kerebi Gazi türbesi olmak üzere Suheyb-i Rumi Türbesi

³⁷⁸ Hışâm, İbn; El-Hımyerî, Ebû Muhammed Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Beirut: Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhâfız Şelebî), 1971), 262.

³⁷⁹ Leone Caetani, *İslam Tarihi* (İstanbul: Tanin Matbaası, 1924), 200-201.

³⁸⁰ Ethem Erkoç, *Çorum'da sahabe ve evliya makamları* (Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayını, 2017), 63.

³⁸¹ Sümeysra Tozlu *agt*, 56.

de ziyaret edilmektedir. Yine bu türbelere gelindiğinde iki rekat namaz kılınarak türbenin etrafında üç kez dönülerek çeşitli dilek ve istekler için dua edilmektedir.³⁸²

Resim 2.3. Suheyb-i Rumi Türbesi

2.8.1.3. Ubeyd-i Gazi Türbesi

Sahabeden Ubeyd-i Gazi'nin türbesi Hıdırlık bölgesinde yer alan Hıdırlık camii içerisinde Süheyb b. Sinan'ın türbesiyle yan yana bulunmaktadır. Sahabeden olması nedeniyle Ubeyd-i Gazi'ye yöre halkı büyük saygı duymakta türbesini ziyaret ederek dua etmektedir.³⁸³

Resim 2.4. Ubeyd-i Gazi Türbesi

³⁸² K.K. 2,5,8,17,19,36,37.

³⁸³ K.K. 5,7,9,32,38,40.

2.8.1.4. Yusuf Bahri Türbesi

Yusuf Bahri, kabri Hıdırlık'ta bulunan isimlerdendir. İsteği doğrultusunda kabri Kereb-i Gazi türbesinin ayak ucu tarafına yapılmıştır. Türbenin girişinde demirden bir kapı bulunmakta ve demir parmaklıklardan içerisi görülebilmektedir. Kapısında “ Fahrül Muhaddisin el-Hâc Yusuf Bahri Efendi Hazretleri” yazmaktadır. Mezarın kible yönünde Dünya işlerinde tereddüte düştüğünüz zaman kabir ehlinden yardım isteyiniz yazmaktadır.³⁸⁴

Tarihi kaynaklarda hakkında sınırlı bilgi bulunan Yusuf Bahri Efendi esasında Vezir köprülüdür, Mısır'da büyümüş ve ilerleyen zamanlarda Çorum'da hocalık yapmıştır. Yusuf Bahri Efendi hacca gittiği vakit Hz. Peygamber (s.a.v)'in türbesinin üzerinde yazan hadis-i şerifte vav harfinin olması gerekenden bir tane fazla yazıldığını fark ederek düzeltilmesi için ilgililere durumu haber vermiştir. Ancak buradaki ilgililer söyleneni ciddiye almayarak yazıda değişiklik yapmak istememişlerdir. Buna karşılık Yusuf Bahri Efendi, bir onların istediği şekilde bir de kendi söylediği şekilde yazılarak konulmasını ve beklenilmesini istemiş ve bu isteği kabul edilmiştir. Ertesi gün bakıldığında Yusuf Efendi'nin yazdığı kağıtta Sadeka Yusuf-i Bahri yazdığı görülmüş, o günden sonra Yusuf Efendi Bahri ismini almıştır. Yaşanan bu olay Medine'nin alimlerinin Yusuf Bahri Efendi'yi sevip saymalarında etkili olmuştur. Sultan İkinci Mahmut Han'ın çağrısı üzerine İstanbul'a gelen Yusuf Bahri buradan Çorum'a gelerek hocalık yapmıştır. Çorum'da vefat etmiş ve burada defnedilmiştir.³⁸⁵

Yusuf Bahri Efendi'nin bir dileği ya da bir derdi olan kimselerin rüyalarına girerek onları kabrini ziyarete çağırdığı söylenmektedir. Allah'ı anarak bir ömür yaşaması, ölümünden sonra Kereb-i Gazi türbesinin ayak ucuna defnedilmeyi istemesi gibi nedenlerle yöre halkı Yusuf Bahri Efendi'ye büyük bir saygı duymakta onu ziyaret edip dua ettiklerinde dileklerinin gerçekleşeceğine inanmaktadır. Bu nedenle düğün gibi özel günlerde ya da kandil gibi mübarek günlerde türbe ziyaret edilmektedir. Yine çocuk sahibi olmak isteyenler, bir sıkıntısını gidermek isteyenler ya da çocuğu yaramaz olan kimseler dileklerinin kabul olması için buraya gelip dua etmektedirler.³⁸⁶

³⁸⁴ Göl Hoşnut Gülgün *agt*, 69.

³⁸⁵ Ethem Erkoç, *age*, 45.

³⁸⁶ K.K. 5,10,11,13,20,21,26,30,31.

Resim 2.5. Yusuf Bahri Türbesi

2.8.1.5. Sa'd bin Ebi Vakkas Türbesi

Yöre halkı tarafından sahabeden Sa'd bin Ebi Vakkas'ın kabrinin Çorum merkez Zarif Hoca Sokağı'nda bir evin bahçesinde bulunduğu inanılmaktadır. Asıl adı Malik olan Sa'd bin Ebi Vakkas'ın İslam'a ilk girenlerden biri olarak adı zikredilmektedir.³⁸⁷

Müslüman olan Sa'd'a annesi tepki göstererek atalarının dininden dönmemesini istemiş, isteği karşılık bulmayınca Sa'd'a beddua etmiştir. Yaşanan bu durum üzerine “Biz insana anne ve babasına karşı iyi davranmasını emrettik. Eğer ana baban, seni, bir şeyi körü körüne bana ortak koşman için zorlarsa onlara itaat etme. Dönüşünüz banadır. Yaptıklarınızı size bildiririm.”169 ayet-i kerimesi nazil olmuştur. Sa'd, bu süreçte annesine olabildiğince güzel davranmış, annesinin yaptığı olumsuz davranışlara karşı sabır göstermiştir.³⁸⁸

Sa'd askeri başarılarıyla da ön plana çıkmış bir sahabedir. Uhud Savaşı'nda Müslümanların çok zorda kaldığı bir zamanda Hz. Peygamber (s.a.v)'in hemen yanında bulunup onu koruyarlardan biri de Sa'd'tır. Medine dışında yer alan Akika adındaki yerde vefat eden Sa'd, Medine'ye taşınarak Mervan'ın kıldırıldığı cenaze namazının ardından orada defnedilmiştir.³⁸⁹

³⁸⁷ Ethem Erkoç, *age*, 46.

³⁸⁸ Gülgün Göl Hoşnut, *agt*, 57.

³⁸⁹ Sümevra Tozlu, *agt*, 76.

Sa'd'ın Çorum'da öldüğüne dair net bir bilgi olmamasına rağmen yöre halkı tarafından Sa'd'ın kabrinin burada olduğuna inanılmaktadır. Sa'd'a atfedilen kabrin onun bir makamı olduğu ihtimali yüksek görülmektedir.

Türbe daha çok burnu kanayan insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Kişinin herhangi bir eşyasını türbeye sürmesi ya da türbeden aldığı taşa burundaki kanı sürmesi durumunda kanamasının duracağı düşünülmektedir. Kanamasına şifa bulan kimse başkaları da yararlansın diye taşı türbeye getirip bırakmakta ve mum yakarak dua etmektedir. Felçli hastalar da iyileşebilmesi için buraya getirilmektedir. Hastanın bir kıyafeti türbenin üstüne serilerek bırakılmakta ertesi gün gelinerek kıyafetin durumuna bakılmaktadır. Kıyafet düzgün bozulmamış bir şekilde duruyorsa hastanın iyileşeceği anlamına gelirken bozulmuş dağılmış şekilde bulunan kıyafet hastanın şifa bulamayacağı kısa süre içinde hayatını kaybedeceği şeklinde yorumlanmaktadır. Yakınları, felçli bir adamın kıyafetlerini bu türbeye bırakarak ertesi gün geldiklerinde kıyafetin kırıp bozulduğunu görmüşler ve hastanın kısa vakte hayatını kaybedeceği düşüncesiyle üzülmüşlerdir. Çok geçmeden hasta vefat etmiştir. Yöre halkı arasında bu olay dilden dile anlatılmaktadır.³⁹⁰

Resim 2.6. Sa'd bin Ebi Vakkas Türbesi

2.8.1.6. Arap Dede Türbesi

Gerçek adı bilinmeyen Arap Dede'nin türbesi Çorum merkezde kale yakınlarındaki bir pasajda bulunmaktadır. Arap Dede Esved-i Yemen olarak da anılmakta

³⁹⁰ K.K. 5,11,16,18,21,24,29,30,34,37.

ve kendisinin Şeyh Nusret'in halifesi olduğu düşünülmektedir. Şeyh Nusret müridlerini yanına çağırarak her birinin farklı bir renkte taş bulup getirmelerini ister. Getirilen taşları atar ve bu taşları aramalarını buldukları yere ise yerleşmelerini söyler. Arap Dede aradığı taşı Çorum'da bulmuş ve buraya yerleşmiştir.³⁹¹ Yöre halkı tarafından saygın, değerli bir zat olarak görülen Arap Dede'nin türbesi ziyaret edilerek başında dua edilmektedir. Günümüzde özel bir yurda ait alanda kalan türbede adak ritüellerinin yaygın olduğu görülmektedir. Eski zamanlarda çocuk sahibi olmak isteyenlerin türbeye gelerek dua ettikleri, erkek çocukları olması durumunda adını Arap koydukları yine hacca gidecek kişilerin bu türbeden yolcu edildikleri bilinmektedir.

Arap Dede ismiyle bilinen bir başka türbe de İskilip Dereköy mevkiinde bulunmaktadır. 'Hacı Bektaş Veli Bozok iline gittiğinde bir çobanla karşılaşır. Çobanın ilgilendiği koyun sürüsü Hacı Bektaş Veli'nin etrafını sararak meleşir. Koyunların bile onun er kişi olduğunu fark ettiğini düşünerek kendisine himmet etmesi düşüncesiyle gidip Hünkar'ın elini öper. "Ey gerçek er bize kerem et." der. Çoban, adını soran Hünkar'a adının İbrahim Hacı olduğunu söyler. Hünkar'ın isteği doğrultusunda başındaki börkü çıkararak Hünkar'a verir. Hünkar'ın sırtını sıvazlamasıyla Hacı İbrahim erlik seviyesine yükselir. Hünkar "Bozokla Üçok'u sana yurt verdik. Ekmeğin olsun. Yürü koyunların da seninle birlikte gelsin." der. Hacı İbrahim orayı yurt edinerek kendisine yoldaş olanların başına geyik derisinden yapılmış taç giydirdir. Ölümünün ardında Dede Kargın'ın oğulları Hacı İbrahim'in oğullarına gelerek "Bu geyik derisi taç dede Kargın'ındır. Bunu nereden aldınız?" diye sorar. Hacı İbrahim'in oğulları "Atamız Hacı İbrahim'e Hünkar Hacı Bektaş Veli giydirdi, bizim soyumuz ondandır." derler. Sonunda taç Dede Kargınlılara kalır. İbrahim Hacı'nın çocukları on iki imam soyundandır. Arap Dede İbrahim Hacı'nın torunlarından Kurt Veli'nin torunudur.³⁹²

Türbe günümüzde daha çok felç geçiren hastalar ve çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbenin yan tarafında bulunan deliğe kadınlar üç defa elini sokmakta eline gelen şeyi yemektedir. Böcek de olsa kadın eline gelen şeyi yemelidir. Bu sayede çocuğu olacağına inanılmaktadır. Aynı zamanda türbede bulunan tokmakla sırt sıvazlanmakta, türbeye kurban adanmaktadır. Türbenin üzerindeki örtüden

³⁹¹ Ethem Erkoç, *age*, 52.

³⁹² Gülgün Göl Hoşnut, *agt*, 36.

bir miktar kesilerek bahçede bulunan ağaca bağlanması durumunda dileklerin gerçekleşeceği düşüncesi de yaygındır.³⁹³

Resim 2.7. Arap Dede Türbesi

2.8.1.7. Dud Dede Türbesi

Dud Dede türbesi Çorum merkez Üçtutlar Mahallesi'nde adliye binası karşısında bulunmaktadır. Şehrin gelişmesi ve nüfusunun artmasıyla beraber bu türbenin de bulunduğu mezarlık zamanla kentleşmeye bağlı olarak tahrip edilmiş sadece Dud Dedenin mezarı yakındaki kayanın kaldırılamamasıyla orda bırakılmıştır. Kabrin başında bulunan dut ağacından dolayı türbe Dud Dede ismiyle anılmakta olup bu ağacın ise kutsal bir ağaç olduğuna inanılmaktadır. Türbede yatan asıl kişinin isminin Şeyh Mahmut olduğuna inanılmaktadır.³⁹⁴

Hiperaktif, yaramaz, huysuz veya konuşamayan çocuklar bu türbeye getirilerek yanında bulunan dut ağacına bir gün ya da belli bir süre bağlı bırakılarak çocuğun huylarının düzelmesi umulmaktadır. Bu yere gelen insanlar Allah'a dua ederek “düşen kulların elinden tuttuğun gibi bizim de elimizden tut” şeklinde türbe başında dua etmektedirler. Bu türbeye yaramaz çocukları için sifa arayan kişilerin yanı sıra ağrısı olanlar ve sıkıntıya uğramış olan insanlar da gelerek dua etmektedirler. Ayrıca insanlar bir dileklerinin gerçekleşmesi ya da vücutlarında meydana gelen sigillerin geçmesi için buradaki dut ağacından dal kırarak dua etmektedirler. Şehrin içinde pek çok esnaf

³⁹³ K.K. 6,8,16,18,32,33,36.

³⁹⁴ Ali İzzet Efendi, *Tezkire-i Makâmât* (Ankara:Varan Matbaacılık, 2007), 24; Ethem. Erkoç, *age*, 68.

dükkanına yakın konumda bulunması nedeniyle esnaflar sabahları türbenin yanından geçerken bol kazançlı bir gün geçirebilmek için Fatiha okuyup dua etmektedirler.³⁹⁵

Resim 2.8. Dud Dede Türbesi

2.8.1.8. Ecir Dede Türbesi

Türbe Çorum merkezde Kale mahallesinin bir bölgesinde bulunmaktadır. Buraya gelen insanların sıkıntılarına ve dertlerine dua istenilmesiyle dualarına karşılık verdiği inanıldığı için Ecir Dede ismiyle anılmıştır. Yöre insanı tarafından veli ve önemli bir kişi olduğuna inanılan Ecir Dedenin kimliği hakkında herhangi bir kaynak mevcut değildir.³⁹⁶ Kişiler ailesi ve çevresiyle sıkıntı yaşaması durumunda bu türbeye gelerek “ecir sabır ver” şeklinde dua edip sıkıntılarının geçmesini dilemektedirler. Ayrıca vücudunda siğil çıkmış olan insanlar siğillerden kurtulmak amaçlı bu türbeye 3 cumartesi gelerek 3 ihlas ve bir Fatiha süresini okumaktadırlar. Süre okunmasının ardından bezelye büyüklüğünde türbe etrafındaki topraktan küçük toplar yapıp sırtını türbeye dönmeden geri geri kimseyle konuşmadan çıkıp gitmektedirler. Topraklar kuruyana kadar siğillerinde kuruyacağı inancı hakimdir.³⁹⁷

Türbeye çocuk sahibi olmuş fakat sağlığı yerinde olmayan yada çocuklarını hemen kaybetmiş ailelerde ziyaret etmektedirler. Geçmiş zamanda imkansızlıklardan dolayı doktor bulamayan aileler çocuklarının sağlığına kavuşması amacıyla buraya

³⁹⁵ K.K. 6,28,29,30,32,34,38.

³⁹⁶ Ethem Erkoç, *age*, 62.

³⁹⁷ K.K. 5,8,15,19,32,38.

gelmekteydiler.³⁹⁸ Çocuk sahibi olmak isteyen aileler eski bir gelenek olan çocuklarını türbeye “satma” eğiliminde bulunurlar Türbeyi ziyarete gelen kişiler dua edip biz çocuk sahibi olursak çocuk sana aittir deyip çocuğu sana sattık diyerek türbeden ayrılırlar. Dilekleri gerçekleşen aileler kız çocuğa sahip olursa türbeye satılmasından dolayı Satı ismi, erkek çocuğa sahip olursa ise Satılmış isimleri verilmektedir. Yörede bu isimlerin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.³⁹⁹

2.8.1.9. Erzurum Dede

Çorum merkezde bulunup Ankara yolu üzerinde sol tarafta kalmaktadır. Türbe iki odadan oluşmakta birincisinde mescit ikincisinde ise mezar bulunmaktadır. Mezarın yaklaşık beş metre uzunluğunda olmasından dolayı Erzurum Dedenin boyunun uzun olduğu düşünülmektedir. Dışarıda kesilen adak kurbanların rahat bir şekilde pay edilebilmesi için mutfak bulunmaktadır. Ayrıca türbenin yanında bulunan suyun şifalı olduğuna inanılmaktadır. Erzurum Dedenin Abdül-cebbar Dede, Abdulkadir Geylani soyundan geldiği düşünülerek kendisi Erzurumlu Sultan olarak da bilinmektedir.⁴⁰⁰

İstanbul’un fethine katılıp dönerken Çoruma uğrayıp burada çok hasta olup daha sonra da buraya yerleşmiştir. Çorumda yaşadığı süre boyunca halk tarafından sevilip saygı duyulan bir insan olmuştur. Erzurum Dedenin Çorumda yaşadığı zamanlar hastalara dua okuyup şifalı su verip iyileştirdiğine inanılmaktadır.⁴⁰¹ Günümüzde ise hala türbede mevcut olan toprak, suyla sağlık verdiği ve kendisinin şifalı yılanları olduğuna inanılmaktadır. Türbeye gelen ziyaretçiler yılanlar için süt getirmektedirler. Ayrıca türbedeki bırakılan süttten götürüp yakın eş ve dostlarına şifa kaynağı olarak vermektedirler. Türbenin suyu, toprağı ve taşı kutsallaştırılmış olup mezarın ayak bölgesindeki toprağın ve suyun cilt hastalıkları, saç dökülmesi, strese iyi geldiğine inanılmaktadır. Yüz felci geçirenler ve diğer hastalıklara sahip olup şifa arayan insanlar buraya gelip dua okuyup, namaz kılıp daha sonra da buradaki su ve toprağı götürerek bunlarla banyo yapmaktadırlar.⁴⁰²

Türbe çevresi ayrıca mesire alanı olarak da kullanılmaktadır. Bundan dolayı ziyaret de bulunan insan sayısı fazladır. Türbe etrafında çok fazla adak kurbanı da

³⁹⁸ K.K. 9,11,23,25,29,38.

³⁹⁹ K.K. 8,17,19,22,25,29,36,38,40.

⁴⁰⁰ Ali İzzet Efendi, *age*,15.

⁴⁰¹ Sümeyra Tozlu. *agt*, 75.

⁴⁰² K.K. 17,19,32,35,38.

kesilmektedir. Dileği kabul olan insanlar burada kurbanını kesip pay halinde ihtiyaç sahibi insanlara dağıtmaktadırlar. Erzurum dede türbesi ayrıca hıdırellez zamanında en çok ziyaret edilen, yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Buraya gelen insanlar hem piknik yapıp hem de türbede dualar etmektedirler. Hıdırellez gününde insanlar türbe çevresindeki topraklara sahip olmak istedikleri ev, araba, çocuk resimlerini çizerek de dua etmektedirler.⁴⁰³

Türbenin arka kısmında bulunan bir duvara dilek tutarak taş yapıştırılmaktadır. Bu duvara taş yapışıyorsa dileğin kabul olacağını eğer yapışmıyorsa dileğin kabul olmayacağına inanılmaktadır. Taş yapıştırılan duvarın üst kısmına ise mum yakarak dilek tutulmaktadır. Yüzde ve vücudun belli bölgelerine meydana gelmiş olan siğil, sivilce ve yaraların iyileşmesi için türbenin bahçesinde mevcut olan söğüt ağacının dalından kırılıp üç İhlâs ve bir Fatiha suresi okunularak vücudun yara olan kısımlarına sürülmektedir.⁴⁰⁴

Resim 2.9. Erzurum Dede Türbesi

2.8.1.10. Hamit Dede Türbesi

Türbe Çorum merkezdeki Hamit Cami'nin yakınında bulunmaktadır. Hamit Dede'nin kimliği ile ilgili herhangi bir kaynak mevcut değildir. Yöre insanı tarafından maneviyatı güçlü olan veli bir insan olarak bilinmektedir.⁴⁰⁵ Türbeye yürümekte zorlanan, yürümeden korkan ve yürümeyen çocuklar ayakları bir iple bağlı olacak şekilde Cuma günü türbeye getirilip bu ip namazdan ilk çıkan kişiye kestirilmektedir. Bu şekilde

⁴⁰³ K.K. 9,12,16,23,25,29,33.

⁴⁰⁴ K.K. 11,15,19,20,22,26,27.

⁴⁰⁵ Ethem Erkoç *age*, 41.

çocuğun yürümemesi için herhangi bir problem kalmadığına inanılmaktadır.⁴⁰⁶ Ayrıca yürüyemeyen çocuklar ise Cuma günü saladan sonra caminin ön kısmına getirilip aileleri tarafından ayakları sallanılarak “Allah’ım sen ayak ver sen ayak” diye söylenip dua edilmektedir. Gelenek olarak üç Cuma günü gelinle birlikte eğer çocuk hala yürümüyorsa yedi haftaya kadar gelinmektedir. Ayrıca konuşamayan, korkan ve uyurgezer çocukların da türbe yanında olan çeşmeden su içtiğinde iyileşeceğine inanılmaktadır. Bu suyun psikolojik hastalıklara da iyi geldiği kanısı mevcuttur. Türbeye getirilen ölümcül hastaların buradaki çeşmedeki sudan içerek iyileşeceğine aksi taktirde hastanın üç gün içerisinde mefta olunacağına inanılmaktadır.⁴⁰⁷

Resim 2.10. Hamit Dede Türbesi

2.8.1.11. Kan Dede Türbesi

Türbe Çorum il merkezinde Yavruturna Mahallesi'nde medfundur. Burnu kanayan kişiler kanamanın durması için buraya gelerek şifa bulma ümidiyle dua etmektedirler. Türbe bu nedenle Kan Dede ismiyle anılmaktadır. Hakkında fazla bilgi bulunmayan Kan Dede'nin, ömrünü Çorum'da geçirdiği ve bu süre zarfında yöre halkına yardım ettiği savaş gibi zor durumlarda halkı koruduğu düşüncesi hakimdir. İnanışa göre Kan Dede insanların rüyalarına girerek onları ziyaret için türbesine çağırmakta ve onlara şifa vermektedir.⁴⁰⁸

Burnu kanayan kimseler türbeye gelerek dua etmekte ve buradan aldıkları tuğla parçasını yanlarında götürerek kanaması durumunda burunlarına sürmektedirler. Bu

⁴⁰⁶ K.K. 8,11,22,26,34,39,40.

⁴⁰⁷ K.K. 5,9,16,36,37.

⁴⁰⁸ Gülgün Göl Hoşnut *agt*, 48.

şekilde şifa bulan kişi tuğla parçasını tekrar getirip türbeye bırakmakta aksi takdirde kişinin başına kötü bir şey geleceğine inanılmaktadır. Türbede mum yakarak da dua edilmekte buraya yaptığı ziyaret sonrası şifa bulanlar kurban keserek ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktadırlar.⁴⁰⁹

Resim 2.11. Kan Dede Türbesi

2.8.1.12. Nur Gazi Dede Türbesi

Çorum ili Merkez Çöplü Mahallesi Osmancık caddesi üzerinde konumlanmış bir türbedir. Halk arasında, tarikat mensubu olan Nur Gazi Dede'nin dergahında sohbetler vererek ilim öğrettiği söylenmektedir. Yardımsever ve bilgili bir insan olan Nur Gazi Dede'ye büyük saygı ve sevgi duyulur, insanlar önemli herhangi bir konuda karar verebilmek için onun görüşlerinden faydalanırlardı. Aynı zamanda hekimliği de olan Nur Gazi Dede insanlara şifa verir, hastalıklardan kurtulmalarını sağlardı.⁴¹⁰

Hayattayken insanlara pek çok fayda sağlayan Nur Gazi Dede'nin türbesi ziyaret edilerek bir takım faydalara nail olmak umulmaktadır. Türbeye yakın bir evin bahçesinde bulunan kuyunun suyu şifalı kabul edilmektedir. Özellikle felçli hastalar, konuşamayan ya da kekemeliği bulunan çocuklar türbeye getirilerek dua edilip kuyudaki şifalı sudan içirilmektedir.⁴¹¹

2.8.1.13. Sarılık Dede

Sarılık Dede'nin Çorum'da türbesi bulunan Erzurum Dede ile beraber buraya gelerek yerleştiği düşünülmektedir. Sarılık hastalığına şifa olduğu inancı nedeniyle hastalar tarafında türbe ziyaret edilip dua edilmektedir. Türbenin bahçesinde bulunan

⁴⁰⁹ K.K. 16,19,23,26,27,30.

⁴¹⁰ Sümeyra Tozlu *agt*, 75.

⁴¹¹ K.K. 10,12,13,19,23,25,33.

kuyunun suyu içilmekte ya da götürülerek bu suyla banyo yapılmaktadır. Şifalı kabul edilen türbe toprağı da banyo suyuna katılmaktadır.⁴¹²

Günümüzde özellikle sarılık geçiren bebekler türbeye getirilerek dua edilmekte türbe toprağı bebeğe sürülürken kuyudan alınarak götürülen suyla bebek yıkanılmaktadır. Bebeğin kıyafetinin türbede bir süre bekletilip daha sonra alınıp giydirilmesi durumunda bebeğin şifa bulacağına inanılmaktadır.⁴¹³

2.8.1.14. Uyuşuk Dede

Çorum Merkez'de bulunan Uyuşuk Dede'nin türbesinin kenarında bir armut ağacı mevcuttur. Armut ağacı Uyuşuk Dede'ye nispetle kutsal kabul edilmekte bu ağacın meyvesinin çok olması ziyaretçilerin dileklerinin çoğunun gerçekleşeceği şeklinde yorumlanmaktadır. Günümüzde ise bu ağaç kurumuştur.

Felçli hastalar, vücudunun herhangi bir yerinde uyuşukluk olanlar şifa bulmaları için buraya gelerek türbeden aldıkları toprağı ağrı ve uyuşma olan yerlere sürerek dua etmektedirler. Konuşamayan çocuklar da buraya getirilerek ağızlarının etrafına bu toprak sürülmekte işlem esnasında Fatıha ve İhlas sureleri okunmaktadır.⁴¹⁴

2.8.1.15. Abdal Ata Türbesi

Abdal kelimesi Arapça'da dünya işlerinden uzaklaşarak Allah yolunda giden kimseler için kullanılmaktadır. Bu kişilerin yağmur yağması, tarlaların bereketlenmesi, zalimlik yapanların karşılığını bulması gibi konularda Allah'a ettikleri dualar karşılık bulmaktadır.

Abdal Ata türbesi Çorum Merkez'e bağlı bir köyde bulunmaktadır. Abdal Ata ismiyle anılan köy, ismini içinde türbesi yer alan zat olan Abdal Ata'dan almıştır. Köydeki cami içerisinde bulunan kabre gidebilmek için art arda üç tane kapıdan geçilmektedir. Biri Abdal Ata'ya ait olmak üzere toplamda üç tane kabir bulunmaktadır. Diğer iki kabrin ise Abdal Ata'nın yakınlarına ait olduğu düşünülmektedir.⁴¹⁵

⁴¹² Gülgün Göl Hoşnut *agt*, 45.

⁴¹³ K.K. 13,18,36,38.

⁴¹⁴ K.K. 14,17,19,23,25,29.

⁴¹⁵ Ethem Erkoç, *age*, 49.

Köydeki tekke ve zaviyenin varlığı ise H. 7. asra dayanmaktadır. Abdal Ata'nın burada yaşamasından dolayı onun ismiyle anılan köyün H. 822 yılına ait bir vakfiyede Yanacuk veya Yakacuk şeklinde isimlendirildiği görülmektedir.

Evliya olması nedeniyle Abdal Ata'ya padişahlar tarafından büyük saygı duyulmuş ve vakfiyeler verilmiş, ancak bu vakfiyeler günümüze kadar varlığını sürdürememiştir.⁴¹⁶

Abdal Ata yörede saygı duyulan keramet sahibi bir insan olarak görülmekte türbesi çeşitli niyet ve beklentilerle ziyaret edilmektedir. Hastalıkların iyileşmesi, hayırlı bir kısmet bulmak, çocuk sahibi olmak, maddi manevi her türlü sıkıntıdan kurtulabilmek için türbe ziyaret edilerek iki rekat namaz kılınmakta ve istenilen şey için dua edilmektedir. Ziyaret yapılırken türbeye bir eşya bırakılmakta burada bulunan bir tas sırta sürülerek şifa beklenilmektedir. Türbeye kurban adandığı gibi şeker, lokum benzeri çeşitli yiyecekler de adanmaktadır. Buraya yapılan ziyaret sonrasında çocuk sahibi olan aileler kız çocukları olursa Sultan, erkek çocuk olması durumunda ise çocuğa Burhan ismini vermektedirler.⁴¹⁷

Resim 2.12. Abdal Ata Türbesi

2.8.1.16. Elvan Çelebi Türbesi

Çorum'un Mecitözü ilçesine bağlı Elvan Çelebi köyü adını bu zattan almaktadır. Aşık Paşa'nın oğlu olan Elvan Çelebi'nin Kırşehir'de doğduğu düşünülmektedir. Kültürlü bir aile ortamında yetişen Elvan Çelebi Farsça ve Arapça öğrenmiş yaşadığı dönemde tanınan ve kendisine saygı duyulan bir mutasavvıf olmuştur.⁴¹⁸

⁴¹⁶ Gülgün Göl Hoşnut *agt*, 69.

⁴¹⁷ K.K. 3,10,13,33,35,39.

⁴¹⁸ Sümeyra Tozlu *agt*, 53.

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında devrinin etkili isimlerden biri olan Elvan Çelebi dünya genelinde tanınan ve araştırmalara konu olmuş bir isimdir.

Elvan Çelebi Kırşehir'den çıkararak ailenin kurucusu olan Baba İlyas-i Horasani'nin yeri olan Mecitözü'ne yerleşmiştir. Elvan Çelebi babasının izin vermesiyle dedesinin izinden giderek bu köye yerleşmiştir. Eretna Beyliği'nin veziri olan Alaaddin Ali Şah-i Rumi, köyün çevresindeki geniş toprakları Elvan Çelebi'ye vakfetmiştir. 735/1352 yıllarında Elvan Çelebi'nin kendisine bir türbe ve zaviye ayrıca hamam ve imarethane yaptırmıştıktan sonra köy, Elvan Çelebi adını almıştır.⁴¹⁹

Elvan Çelebi'ye ait bir eser olan Menâkıbü'l Kudsiyye'de onun tasavvufi fikirlerini ve dedelerinin hayat hikayelerini görmek mümkündür.

Elvan Çelebi yöre halkının önem verdiği ziyaretgahlardan biridir. Türbeye yapılan hastalıkların iyileşmesi, sıkıntılardan kurtulma gibi amaçlarla ziyarete gelinmekle birlikte çoğunlukla çocuk sahibi olmak isteyen ve deliliğe şifa arayan kimselerin burayı ziyaret ettikleri görülmekte, dua edilip adak adanmaktadır. Deliler bir gece türbede yatırılmakta bu şekilde kişinin iyileşeceğine inanılmaktadır.⁴²⁰

Türbede yeşil bir direk mevcuttur. Bu direği kucaklayabilenlerin dileklerinin gerçekleşirken kucaklayamayanların dileklerinin gerçekleşmeyeceği inancı hakimdir. Bu nedenle direği kucaklamak önemli bir ritüel olarak görülmektedir. Rivayete göre Elvan Çelebi'nin babası Aşık Paşa devenin bir yanına bu yeşil direği diğer yanına da bir çanak koyarak Kırşehir'den Mecitözü'ne göndermiştir. Elvan Çelebi'nin yanına gelen deve oracıkta ölmüş ve taşıdığı yük alınarak öldüğü yere gömülmüştür. Devenin gömüldüğü yer günümüzde de Deve Mezarı olarak anılmaktadır. Yeşil direğin deve tarafından getirilen direk olduğu düşünülmektedir.⁴²¹

Yöre halkı tarafından türbeye dair benimsenen bir başka inanış ise şu şekildedir. İhtiyaç sahibi kimseler devenin getirdiği şadırvan çanağına havlu bırakarak üç İhlas bir Fatıha okuyup istedikleri şey için dua etmektedirler. Havlunun bırakıldığı yerden su çıkması dileğin gerçekleşeceğine işaret olarak yorumlanmaktadır. Günümüzde ise şadırvanın camla kaplanması bu uygulamanın yapılmasını mümkün kılmamaktadır. Buraya gelenler şadırvanın yanına gelerek dua edip, mercimek diyerek şadırvandan

⁴¹⁹ Ethem Erkoç, *age*, 44.

⁴²⁰ K.K. 3,4,8,13,26,28,35,37.

⁴²¹ Ethem Erkoç, *age*, 48.

mercimek çıkmasını beklemektedirler. Mercimek çıkması istenilen şeyin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir.⁴²²

Resim 2.13. Elvan Çelebi Türbesi

2.8.1.17. Koyun Baba Türbesi

Çorum'un Osmancık ilçesinde buluna Koyun Baba türbesi ilçenin sembolü haline gelen köprüye de adını vermiştir. Asıl adı Seyyid Ali olan Koyun Baba'nın seyyid olduğu düşünülmektedir. Evliya Çelebi'nin Seyehatname isimli eserinde Koyunbaba'nın Hacı Bektaşî Veli'nin halifesi olduğunu söylemektedir.⁴²³

Koyun Baba'nın neden bu isimle anıldığına dair insanlar arasında farklı hikayeler anlatılmaktadır. Anlatılanlara göre Bursa'da bir çiftlikte çalışan Koyun Baba çalışmasının karşılığında ikiz kuzulayan kuzulardan birini kendisine almak üzere çiftlik sahibiyle anlaşır. Kuzuların hepsinin ikiz kuzulaması üzerine kendi sürüsünün sahibi olarak çiftlikten ayrılarak Çorum'un Osmancık ilçesinde Adatepe yakınlarına gelir. Sürüdeki koyunlardan biri kaçınca Koyun Baba arkasından kovalar ama bir türlü tutamaz. Uzun bir uğraştan sonra koyunu yakalayan Koyun Baba "Mübarek beni yordun kendini de " diyerek koyunu öper. Yaşanılan bu durumun ardından Koyun Baba adıyla anılmaya başlar. Evliya Çelebi ise Koyun Baba'nın Horasan'dan gelirken her dört saatte bir koyun gibi melediği için bu isimle anıldığını söylemektedir.⁴²⁴

⁴²² K.K. 5,9,14,18,21,23,35.

⁴²³ Sümeyra Tozlu *agt*, 58.

⁴²⁴ Sümeyra Tozlu *agt*, 57.

Koyun Baba'ya dair halk arasında anlatılan bir diğerk hikaye ise Őu Őekildedir: Ađađlar sŪrŪsŪyle birlikte yanından geđen Koyun Baba'yla konuŐurlar. Koyunlarını bırak da bahđeye girsinler haram yeyip yemediklerini gŪrelim ki senin nasıl bir derviş olduđunu bilelim. derler. mahsŪlŪne zarar gelmesinden korkan bahđe sahibi koyunları gŪrŪnce kızar. Fakat baktıđında koyunların sadece zararlı otları yediđini bahđeye ise zarar vermediklerini gŪrŪlŪr. Koyun Baba daha sonra yoluna devam eder.

Osmancık ilđesinde bulunan adını Koyun Baba'dan alan kŪprŪ onun sayesinde yapılmıŐtır. Anlatıldıđına gŪre II. Bayezid Kızılırmak'tan geđemez. Buradan geđebilmek iđin Koyun Baba'dan yardım ister. Koyun Baba sultanı ve askerlerini nehirden geđirir. II. Bayezid ise bizi her zaman Koyun Baba geđiremez ya diyerek oraya bir kŪprŪ yapılmasını ister. Bunun Ūzerine Koyun Baba kŪprŪsŪ yapılır.⁴²⁵

YaŐamı boyunca insanlara maddi manevi yardım ettiđi iyilik yaptıđı dŪŐŪnŪlen Koyun Baba, ŪlŪmŪnden sonra da yŪre halkı tarafından bŪyŪk bir saygı ve sevgi gŪrmektedir. Koyun Baba'nın kerametlerinin devam ettiđi, yŪrenin koruyucusu olduđu, insanlara yine yardım ettiđi dŪŐŪnŪlmektedir. İnsanlar bayram ve kandil gŪnleri baŐta olmak Ūzere ęeŐitli zamanlarda buraya gelerek dua edip isteklerde bulunmaktadırlar. ocuk sahibi olmak isteyenler, sınavlarda baŐarılı olmak isteyenler, hastalar tŪrbeye gelerek dua etmektedirler. TŪrbenin ŵzellikle sara hastalıđı iđin Őifa verici bir etkisi olduđu inancı hakimdir. Bunun iđin kurban kesilip hasta olan kiŐinin iđ amaŐı tŪrbeye sŪrŪlmektedir. TŪrbede mevcut olan geyik boynuzları Őifalı olduđu dŪŐŪnŪlerek vŪcudun ađrı hissedilen kısımlarına sŪrŪlmektedir. BaŐ ađrısı olan kimseler Őifa bulmak amacıyla tŪrbede bulunan sarıđı baŐlarına takmaktadırlar.⁴²⁶

⁴²⁵ GŪlgŪn GŪl HoŐnut *agt*, 65.

⁴²⁶ K.K. 10,15,16,30,32,34,36.

Resim 2.14. Koyun Baba Türbesi

2.8.1.18. Nurul Hüda Türbesi

Çorum'un İskilip ilçesine bağlı Evlik köyünde bulunmaktadır. Nurul Hüda Fatih Sultan Mehmet'e hocalık yapmış olan Akşemseddin'in oğludur. Hacı Bayramı Veli'ye bağlanan Akşemseddin irşad amacıyla İskilip'e gelmeye karar verir. Oğlu Nurul Hüda babasıyla birlikte gitmek ister. Buna izin vermeyen Akşemseddin yola çıktığı vakit fırtına ve yağmura yakalanınca Nurul Hüda'nın onunla gelmeyi çok istemesinden dolayı gidemediğini düşünerek geri dönüp oğlunu da alıp yola devam eder.⁴²⁷

Nurul Hüda'nın pek çok kerameti olduğu halk arasında anlatılmaktadır. Bir gün yüzünde sakal çıkmayan bir adam Nurul Hüda'ya gelerek sakalının çıkması için yardım etmesini ister. Nurul Hüda'nın ettiği dua sonrasında adamın sakalı çıkar. Nurul Hüda'nın horozunu tilki yer. Nurul Hüda tilkinin ölü olduğunu söyler. Tilkinin nerede olduğunu tarif eder. Söylenen yere gidenler tilkinin karnının yarıp baktıklarında horozu görürler.⁴²⁸

Nurul Hüda türbesinde "deli dolabı" denilen bir yer mevcuttur. Türbenin özellikle akıl hastalığı ve psikolojik rahatsızlıklara iyi geldiği düşünüldüğü için daha çok bu tür sıkıntıları olanlar tarafından ziyaret edildiği görülmektedir. Türbeyi ziyarete gelenler buraya girerek bir süre yatarak şifa bulmayı ummaktadırlar. Türbenin yakınında bulunan su kutsal kabul edilerek içilmekte ya da banyo yapılmak üzere bir miktar alınarak eve götürülmektedir. Bu su zihinsel hastalıklara ve baş ağrısına iyi gelmektedir. Bölgede

⁴²⁷ Ethem Erkoç, *age*, 55.

⁴²⁸ Gülgün Göl Hoşnut *agt*, 65.

kuraklık yaşanması durumunda Nurul Hüda'nın mezarı sulanmakta bu sayede yağmur yağacağına kuraklığın biteceğine inanılmaktadır.⁴²⁹

Resim 2.15. Nurul Hüda Türbesi

2.8.1.19. Karadonlu Can Baba Türbesi

Oğuzlar ilçesinde yaşadığı bilinen Karadonlu Can Baba'nın Hacı Bektaş Veli'nin halifesi olduğu düşünülmektedir. “Vilayet-name”i Kutbü’l Arifin Gavsü’l Vasilin Hazret-i Hünkar Hacı el-Horasanî” adlı menkıbeler kitabında bir takım kerametleri anlatılmaktadır. Buna göre Anadolu'ya gelen Kavus Han Karadonlu Can Baba tarafından durdurularak sünnet olup Müslümanlığı seçmezsen yoluna devam edemezsin der. Kavus Han yanında bulunan keşişle birlikte Karadonlu Can Baba'yı sınamaya karar verir. Bir kazana konulan Karadonlu Can Baba üç gün kaynatılır üç günün sonunda hiç bi şey olmadan çıkar. Sonra büyük bir ateş yakılır. Yakılan bu ateşe giren Karadonlu Can Baba buradan sağlam bir şekilde çıkar. Son olarak bir kendisine bir kadeh zehir içilen Karadonlu Can Baba'ya yine bir şey olmadığını görence orada bulunanlar iman etmişlerdir.⁴³⁰

Sürekli kara bir kıyafet giymesinden dolayı kendisine Karadonlu denilmiştir. Can Baba denilmesi ise herkese yardım edip zorda kalanları feraha çıkarması sebebiyledir.⁴³¹

Yöre halkı tarafından ilgi gören bir türbe olan Karadonlu Can Baba'ya çocuğu olmayanlar, çocuğu konuşamayan ve altını ıslatanlar ziyaret etmektedirler. Hastalıkların

⁴²⁹ K.K. 1,3,9,25,27,33,40.

⁴³⁰ Ethem Erkoç, *age*, 71.

⁴³¹ Gülgün Göl Hoşnut *agt*, 70.

şifa bulması için türbeye sürülen eller ardından ağrı hissedilen yerlere sürülerek şifa bulabilmek için dua edilmektedir. Duaların kabulü için mum yakıldığı da görülmektedir.⁴³²

Resim 2.16. Karadonlu Can Baba Türbesi

2.8.1.20. Nesimi Keşlik Türbesi

Nesimi Dede Türbesi Alaca ilçesine bağlı Büyük Keşlik köyünde köy mezarlığı içerisinde yer almaktadır. Nesimi Dede'nin babası Şih Çoban Hacı Bektaş'tan icazet alması üzerine Karadonlu Can Baba ile birlikte Alaca bölgesine gelmiş burada irşad yaptıktan sonra Tunceli Malazgirt'te şehit olmuşlardır⁴³³. Günümüzde Nesimi Dede'nin soyundan geldiği düşünülen bir aile tarafından onun adına bazı uygulamalar yapılmaktadır. Ocak olarak bilinen bu eve çoğunlukla hafta sonları olmak üzere hastalar gelerek bir gece kalmaktadırlar. Başta felçli hastalar ve sürekli baş ağrısı çekenler olmak üzere insanlar şifa bulma ümidiyle buraya gelmektedirler. Geceyi burada geçiren kimseler Nesimi Dede ya da Şih Çoban'ın rüyada gelerek kendilerinin sırtını sıvazladığını söylemektedirler.⁴³⁴

Kendisi bir halk ozanı olan Hasan Mumcu'nun türbeyi ziyareti esnasında yazdığı şiirin türbede asılı olduğu görülmektedir. Şiirin bir kısmı şu şekildedir:

Bektaşî Velinin kösesin aldı
Alaca ilçesine er olup geldi
Keşlik köyünde mekânı oldu
Kerameti belli Nesimi Sultan
Türbenin üstünde ahlat bitmiş

⁴³² K.K. 10,11,14,19,20,23,25,32,33.

⁴³³ Gülgün Göl Hoşnut *agt*, 71.

⁴³⁴ K.K. 6,19,25,27,31,37.

Ahlatın gölgesi türbeyi tutmuş
Nesimi Dede de oraya yatmış
Kerameti belli Nesimi Sultan
Hastaları sürünerek geliyor
Nesimi Dede'den şifa buluyor
Hanesinde bir gün yatıp kalıyor
Kerameti belli Nesimi Sultan⁴³⁵

Resim 2.17. Nesimi Keşlik Türbesi

2.8.1.21. Balım Sultan Türbesi

Balım Sultan Türbesi Çorum Merkez'e bağlı Balım Sultan köyünde bulunmaktadır. Köy adını sınırları içerisinde kabri bulunan Balım Sultan'dan almıştır. Türbe hakkında tarihi bir kayıt mevcut değildir. Türbeye ziyarete gelenler adak adanmakta türbede bulunan tokmak ağrıyan yerlere sürülerek şifa olması için dua edilmektedir.⁴³⁶ Adak adayan kimselerin kurban olarak koyunun yanı sıra tavuk ya da horoz kestikleri de gözlemlenmektedir. Diğer türbelerde olduğu gibi buraya da çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin geldikleri bilinmektedir. Ziyaretçiler türbede bulunan oyuğa ellerini sokarak buradan aldıkları toprağı yüzlerine sürmektedir. Kaynak kişiler buradan alınan toprağın yüzdeki yaralara iyi geldiğini söylemektedir.⁴³⁷

⁴³⁵ K.K. 6,19,25,27,34,39.

⁴³⁶ Sümeyra Tozlu *agt*, 91.

⁴³⁷ K.K. 3,6,16,30,34,38.

Resim 2.18. Balım Sultan Türbesi

2.8.1.22. Ergülü Baba Türbesi

Sungurlu ilçesinde türbesi bulunan Ergülü Baba'nın hayattayken çobanlık yaptığı bilinmektedir. Ergülü baba sabah sürüdeki inekleri çağırır, hepsi Ergülü Baba'nın yanına gelirler. O gece ineklerden bir tanesi hırsızlar tarafından çalınmış ve kesilerek yenilmiştir. Buna rağmen çalınan inek de hırsızların midesinden çıkarak diğer ineklerin bulunduğu yere gelir. Bu olay Ergülü Baba'nın kerametlerinden biri olarak yöre halkı arasında anlatılmaktadır.⁴³⁸

Çocuğu olmayan aileler türbeyi ziyaret ederek adak adamaktadırlar. Çocuk sahibi olmaları durumunda kurban kesmekte ve çocuğun adını Ergülü koymaktadırlar. Sungurlu ve çevresinde bu isme sıklıkla rastlamak mümkündür.⁴³⁹

⁴³⁸ Sümeyra Tozlu *agt*, 91; Gülgün Göl Hoşnut *agt*, 66.

⁴³⁹ K.K. 9,13,30,34.

Resim 2.19. Ergülü Baba Türbesi

2.8.2. Ziyaret Fenomenleri İle İlgili Halk İnanışlarının Dini Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

Anadolu toplumunda yer alan ve tarihten günümüze devam ettirilen dini ziyaret fenomenleri arasında en önemli yer tutanlar mezar, tekke ve türbelerden oluşmaktadır. Anadolu'nun her köşesinde bu dini ziyaret fenomen kültürüne rastlamaktayız. Bu ziyaretlerin nedeni, ziyaret edilen yerlerde medfun kişilerin toplum tarafından beşer üstü, tabiatüstü, manevi ve ilahi anlamda güce sahip olduğuna inanılması ve bu manevi güçten faydalanma isteğidir.⁴⁴⁰

Toplumda yer edinmiş bu ziyaret uygulamalarının İslam dan öncede olup daha sonrada dini anlam yüklenerek İslam diniyle beraber insanlar arasında yaşatıldığı görülmektedir. Tarihe bakıldığında bu ziyaretlerde gerçekleştirilen çeşitli ritüellerde ilkel ve batıl toplumların inançları olan 'Ataya Tapma' düşüncesinin izleri bulunduğu görülebilmektedir.⁴⁴¹

Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla alakalı olarak "Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki, nihayet kabirleri ziyaret ettiniz"⁴⁴² ayeti mevcuttur.

Hz. Peygamber (a.s), Allah'ı tek Halık bilip ona inanma, ibadet etme düşüncesi oluşuncaya kadar ve bu düşünce, fikirler gönüllerde yer edilinceye dek mezar ziyaretlerini yasak kılarak sadece inançların tam anlamıyla oluşmasıyla izin verdiği bilinmektedir.⁴⁴³

⁴⁴⁰ Unver Gunay vd., *Kayseri ve Cevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri* (Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1996), 104.

⁴⁴¹ Mehmet Aydın, *age*, 34.

⁴⁴² Tekâsür 102/ 1-8.

⁴⁴³ Mehmet Şener, *Kabir* (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1998), 24:36.

Hız. Peygamber (a.s), mezar ziyaretlerini önce bayan daha sonra da erkeklere yasaklanmasının ardından “Yanaklarını döven, yakalarını yırtan ve Cahiliye çağırış bağırişıyla feryat eden kimseler bizden değildir.”⁴⁴⁴ hadisi şerifinde İslam diniyle uyuşmayan batıl, ilkel inanç, gelenek ve görenekleri yanlış olduğunu kabirlerde olan kişilere aşırı saygı ve ibadet etmenin Allah’a şirk olduğunu anlatmak amacına dayanmaktadır.

Mezarlarda olan kişilere aşırı saygı ve ibadet etmenin yanlış ve günah olduğu fikri anlaşılmasının ardından Hız. Muhammed (a.s) bu yasağı, “Ben sizi kabir ziyaretlerini yasaklamıştım, artık kabirleri ziyaret edin. Çünkü kabir ziyareti ölümü ve ahireti hatırlatır.”⁴⁴⁵ buyurarak bu yasağı kaldırmıştır.

İslamın başlangıcında cahiliyeden kalma alışkanlıklarla önemli olarak görülen bazı kimselerin kabirlerine büyük saygı duyuluyor hatta bu kabirlere ibadet ediliyordu. Bu tutum özellikle Hristiyan ve Yahudilerde görülmekteydi. Bu sebeple kabir ziyaretini yasaklayan Hız. Peygamberin Müslümanların tevhit anlayışını daha net olarak idrak etmesiyle bu yasağı kaldırdığı görülmektedir

Tarihi açıdan baktığımızda bu tür ziyaret yerlerinin zamanla dini, tasavvufi inançlarla bir arada olup farklı biçimlere dönüştüğü sonucu çıkmaktadır. Tarihte İslam öncesi eski kültürlerdeki Şamanizm Budizm, Zerdüştlük ve Manihaizm dinlerin uygulama ve ritüellerinden etkilenilerek günümüzde farklı şekillerde devam ettirildiği gözlemlenilmektedir.⁴⁴⁶

Ziyaret yerlerine baktığımızda çoğu kabirlerin Anadolu’ya İslamı yayma zamanında kahramanlık göstermiş ve çeşitli kerametleri olan şahıslara ait olduğu kanısı mevcuttur. Söz konusu kabirlerde çeşitli tarikat seyh, pir ve dedelerin olduğu inancı da vardır. Ziyaret yerlerine dair farklı tabiatüstü olayların anlatılarak yaygınlaştırılması da bu tür ritüel ve uygulamaları yaygınlaştırmaktadır.

Ziyaret yerleri, yapılan uygulama ve ritüellerle alakalı olarak İslam dininde Allah ile kul arasında “aracı olan insan ve ya nesnesin” olmadığı bilinmektedir. Yapılan dua, dilek, istek ve arzuların karşılığı sadece Allah’tan beklenmesi ve medet umulması gerekmektedir.

⁴⁴⁴ Ebu Buhari, *age*, 1224.

⁴⁴⁵ Ahmet Davutoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve şerhi* (İstanbul: Kitâbü’l Cenâiz, 1980), 256.

⁴⁴⁶ Yahya Mustafa Keskin, *Gelenek ve Modernlik ilişkisi Bağlamında Türkiye’de Ziyaret Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım* (Keçeci Baba Örneği) (Ankara: Dini araştırmalar, 2004), 6:91.

Halk içinde ziyaret fenomeni islami bir görünümde olup kendisine önemli bir yer edinmiştir.⁴⁴⁷ İnsanları türbeleri ziyaret etmeye sevk eden nedenlerin en başında psikolojik sebepler bulunmaktadır. Buraları ziyaret etmek isteyen kişiler türbe ya da kabirlerde yatan zatların özelliklerini bilmenin yanı sıra, onların kendilerine yardımcı olacağına inanmaktadırlar. Kimi zaman yaratıcıya sığınma, kimi zaman iç sıkıntısı, kimi zaman da hastalıklar ve maddi- manevî sıkıntılar fertlerin bu mekânları ziyaret etmesine neden olmaktadır. Fertler buralarda dini bir vecibe yerine getirdiğine inanarak dünyevi açıdan bir iç huzuruna ulaşmaktadır. İnsan tabiatında bir yerlere sığınma ve birilerine bağlanma hisleri vardır. İnsan varlık olarak iki yönlüdür. Ruh ve beden yapısı bir bütündür. Bedenin ruhu etkisi altına aldığı gibi ruh da bedeni etkisi altına alır. Psikolojik olarak sıkıntı içinde olan bir insan yeteri kadar dinî bilgiden mahrum ise bağlanma, sığınma ve ümit gibi dinî tecrübe içinde yer alan konuların da etkisinde kalarak ruhunu rahatlatmak için doğru yanlış değerlendirmesine girmeden geleneksel bilgiyi kabul etmektedir.⁴⁴⁸

İnsanları türbeleri ziyaret etmeye sevk eden nedenlerin en başında psikolojik sebepler bulunur. Buraları ziyaret etmek isteyen kişiler türbe ya da kabirlerde yatan zatların özelliklerini bilmenin yanı sıra, onların kendilerine yardımcı olacağına inanmaktadırlar. Kimi zaman yaratıcıya sığınma, kimi zaman iç sıkıntısı, kimi zaman da hastalıklar ve maddi- manevî sıkıntılar fertlerin bu mekânları ziyaret etmesine neden olmaktadır. Fertler buralarda dini bir vecibe yerine getirdiğine inanarak dünyevi açıdan bir iç huzuruna ulaşmaktadır. İnsan tabiatında bir yerlere sığınma ve birilerine bağlanma hisleri vardır. İnsan varlık olarak iki yönlüdür. Ruh ve beden yapısı bir bütündür. Bedenin ruhu etkisi altına aldığı gibi ruh da bedeni etkisi altına alır. Psikolojik olarak sıkıntı içinde olan bir insan yeteri kadar dinî bilgiden mahrum ise bağlanma, sığınma ve ümit gibi dinî tecrübe içinde yer alan konularında etkisinde kalarak ruhunu rahatlatmak için doğru yanlış değerlendirmesine girmeden geleneksel bilgiyi kabul eder⁴⁴⁹.

Batıl inanç da diyebileceğimiz bu gibi durumlar “korku ve çaresizlik” gibi psikolojik nedenlere dayanmaktadır. Bundan dolayıdır ki ilk çağlardan beri ateş, su ağaç, orman, mağara kutsal kabul edilmiş ve bunlara çok değer verilerek adaklar adanmıştır. Temelinde

⁴⁴⁷ Arık Durmuş, *Kutsal Mekân ve Ziyaret Fenomeni, Halk İnanışları El Kitabı* (Ankara: Grafiker yayınevi, 2017) 93-94.

⁴⁴⁸ Bu konuda bk. Arık Durmuş, *age*, 94.

⁴⁴⁹ Aysun Özkan, “Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyolojik Boyutu Eyüp Sultan Türbesi Örneği”, (Yüksek lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2009), 29.

ise korkudan dolayı bir yerlere sığınma birilerinden yardım isteme psikolojisi yatmaktadır. Ayrıca doğaüstü güçlerin bulunduğu ve birçok olayda bu güçlerin rol oynadığı inancı hâkimdir. Aynı zamanda bazı kişilerin bu güçlere hâkim olduğuna inanılmaktadır. Bunların kötülüğünü savmak ve nasıl hareket edilmesi gerektiğini anlamak için bu konuda uzman olduğu iddia edilen kâhinlere müracaat edilmektedir. Bunun temelinde yine korku yatmaktadır ve zararından emin olmak için bu konuda bilgilenme ihtiyacı hisseden insanoğlu kâhin ve medyumlara müracaat etmektedir. Temelinde yine korku psikolojisi yatmaktadır. Aynı zamanda insanoğlu zaman zaman birtakım ihtiyaçlarının giderilmesi karşılığında adaklar adamaktadır. Bunlar vasıtasıyla ihtiyacın giderileceğine inanılmaktadır. Esasında bu İslamiyet'in özüne aykırı bir inanç taşımaktadır. Çünkü insanın güvenip yardım dileyeceği tek merci Allah'ın katıdır. Allah'tan bir şeyler talep ederken böyle bir aracı ortaya sürmek Allah'la pazarlığa girişmek gibi bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bunun temelinde yine sığınma ve bir şeylerden yararlanarak Allah'tan yardımı celbetme duygusu yatmaktadır⁴⁵⁰.

⁴⁵⁰ Adem Köse, "Batıl inanışların Fertler Üzerindeki Etkileri (Yalova Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi, 2003), 25-26.

SONUÇ

Bilinen tarihi, paleolitik devre kadar uzanan Çorum ili, köklü sanat, kültür, gelenek ve görenek yapısına sahip olan çok farklı imparatorluk, medeniyet, din ve inançlara ev sahipliği yapmıştır. Çorum ili çoğu medeniyetin izlerini taşıyarak bir açık hava müzesi olmasının yanı sıra bu medeniyetlerin farklı inanç ve inanışlarının yansımalarını da taşımaktadır.

Tarihte olduğu gibi günümüzde de tüm toplumlarda içi boş, hurafe ve batıl olan inanışlar insanların ilgi konuları haline gelmiştir. Bu batıl inanışlar zamanla benimsenip popüler bir kültür haline gelmeye başlamıştır. Bazı inanışların İslam dininin kabul edilmesinden önce bazılarının ise sonrasında ortaya çıktığı görülmektedir. İslami bir takım uygulamaların özü korunmakla birlikte toplum tarafından bu uygulamalara yenilikler katıldığı bazı uygulamaların ise İslami anlayıştan koparılarak batıl bir anlam kazandığı görülmektedir.

Çorum ili ve yöresinde Türklerin Anadolu'ya yerleşmeden önceki Orta Asya halk inanışlarının, Anadolu da yaşamış olan çeşitli medeniyet, uygarlıkların gelenek ve görenekleriyle oluşmuş inanışların yansımaları ve İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra bu inanç ve uygulamaların İslami renge büründüğü sonucu çıkarılmıştır. Bu anlamda Türklerin eski inancı olan Göktürk inancıyla birlikte bölge topraklarında uzun süre varlığını sürdürmüş olan Hititlerin yöredeki halk inanışlarında yansımaları görülmektedir.

Bu çalışmada Çorum ilinde yaygın doğum, ölüm, evlilik, kutsal kabul edilen günler, uğur, uğursuzluk, bereket, fal, büyü, nazar, metafizik varlıklar ve ziyaret fenomenleri ile ilgili halk inanışları yazılı kaynaklar, gözlem ve kaynak kişiler tarafından net bir şekilde belirlenmiştir. Belirlenen inanışların İslami dayanağı olan kısımları Ayet ve Hadislerle desteklenerek İslam dini açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma sonucunda yörede İslam öncesi ve sonrasına dayanan halk inanışlarının olduğu belirlenmiştir. İslam sonrası halk inanışlarının bazı kısımları İslami dayanağının olduğuna bazı kısımlarının, İslami dayanağının olmadığına bazı kısımlarının ise İslami kökenli olduğu halde özünden ayrı hale geldiği sonucuna varılmıştır. Yöre halkı tarafından kabul edilen inanış ve uygulamaların dinin tamamen kendisini yansıtmadığı, dinin tamamen dışında da kalmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yörede gözlemediğimiz bu halk inanışlarından az bir kısmının, İslâmî öğretiyeye uygun olduğu, çoğunluğunun ise, bu öğretinin dışında bulunduğu gözlemlenmektedir. Fakat, kendilerini “dindar” olarak algılayan bazı insanların bile, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, psiko-sosyal nedenlerle bu inançların dinî açıdan meşru olup olmadığına bakmaksızın bunlara müracaat etmesi de söz konusudur.

Halk inanışlarının, korunması ve sürdürülmesinde, dinî argümanların bazen bilerek bazen de bilmeyerek kullanıldığı ve özellikle İslâm dininin tasvip etmediği hurafe olarak nitelendirebileceğimiz inançların bu yolla meşrulaştırılmaya çalışıldığı, bazı durumlarda bu tür inanış ve uygulamaların, İslâmî inanış ve uygulamalardan daha fazla rağbet gördüğü söylenebilir.

Ayrıca çalışmada sosyal, kültürel ve geleneksel yaşamın bir parçası haline gelen halk inanışlarının yöre insanın iç dünyası ve davranışlarında büyük bir etkisi olduğu sonucuna da varılmıştır.

İslam, doğumdan ölüme dek insanın tüm geçiş dönemlerinde dikkat etmesi gereken bir takım uygulamalar belirlemiştir. Bu uygulamaların kaynağı ise Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetidir. Müslüman olduktan sonra hayatın her noktasında İslami kural ve uygulamalar Türkler tarafından benimsenmiş, toplum kültüründe kendine yer edinmiştir. Ancak halk arasında günümüzde dini gerekçelerden dolayı yapıldığı düşünülen uygulama ve inanışlar arasında din temelli olmayan gelenekselleşmiş uygulamalar da mevcuttur. İslam kaynaklı olan ile olmayan iç içe geçmiş pek çok noktada ayırt edilemez hale gelmiştir.

Halk inançları genel olarak insanın inanma davranışının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu halk inançlarına niçin tevessül etmiştir ve onları böyle davranmaya iten sebepler nelerdir? İnsana dair her şeyin daima çok boyutlu bir yaklaşım içinde ele alınmasının zorunlu olduğu gibi, halk inançlarının ortaya çıkmasında da bu çok boyutluluğun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Halk inançlarının ortaya çıkmasının, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik, eşyanın ve olayların mahiyetini bilememek, geleceği bilme arzusu, korku ve stres, çaresizlik, kutsallaştırmanın yön değiştirmesi, güvenlik ihtiyacı, başarıya ulaşma ve kendinden emin olma isteği, belirsizlik duygusu, sosyal uyum ihtiyacı, sorumluluğu başka güçlere atfetme, rüyalar ve hayal gücü vb. birtakım sebepleri vardır.

Çorum'da olan halk inanışlarının oluşumunun nedenlerinin açıklamasında Carl Gustav Jung'un arketipler ve kollektif bilinçdışı kavramı fayda sağlayabilir. Jung'un

söylemlerine göre kollektif bilinçdışı kişisel olan tecrübelerden oluşmayıp genetiksel olan tecrübelerden oluşmaktadır. Bireysel bilinçdışı geçmişte yaşanan veya hatırlanabilen olayların unutmaya veya bastırma sayesinde bilinçdışına atılması olurken toplumsal olan bilinçdışında ise farklı bir hal oluşmaktadır. Bunun nedeni ise hiçbir zaman toplumsal bilinçdışında olan durumları hatırlayamamaktayız.⁴⁵¹ Bu bilgiye göre insanoğlunun varolduğu ilk atalarından günümüze kadar ki tecrübelerini bilmesek de bilinçdışında genetiksel olarak sürdürmekteyiz. Bu tecrübeler din, bilim, sanat olmasının yanında farklı inanış ve uygulamaları da kapsamaktadır.⁴⁵²

Halk inanışlarının oluşumunun açıklanmasında Victor Frankl'inin görüşleride yardımcı olabilir. Frankl'inin görüşlerinde "Anlam İstemi" kişiyi "Anlam Arayışı"na sürüklemektedir.⁴⁵³ İnsanoğlunun çevresinde olan durumların açıklamalarına cevap arama isteği kişileri halk inanışlarına sürükleyen psikolojik etkilerden olabilir.

Korku da insanoğlunun en iyi motivasyon şekillerinden olduğu ön görülmektedir. Freud'a göre insanoğlunu inanmaya sürükleyen en önemli olgulardan bir tanesi de korkunun olduğu söylemidir.⁴⁵⁴ Çok tanrılı olan ilk toplumlarda çeşitli doğa olayları (fırtına, şimşek...) ve yaşanan bazı kötü durumların bu toplulukları korkutmuş olmasıyla bu hususları kutsiyetleştirip onlara tapındığı ve ilahlaştırdığını görmekteyiz Genel olarak baktığımızda uğursuzluk getirebilecek durumları veya cin ve iblisin kötü etkilerinden korunmak amacıyla uygulanmış olan halk inanışlarının temel düşüncesinde korku etkeninin olduğunu söyleyebiliriz.⁴⁵⁵

Umutsuzluk ve çaresizliğin de insanoğlunun halk inanışlarının meydana gelmesinde rol oynadığı psikolojik durumlardan olduğu söylenebilir. Parasız olmayan kişilerin paraya sahip olması amaçlı, çocuğu olmayan kişilerin çocuk sahibi olması amaçlı, sağlığı yerinde olmayan kişilerin sağlığına kavuşmak amaçlı, işi olmayan kişilerin bir iş bulabilmesi amaçlı çeşitli yolları demesinin ardından alternatif inanış ve uygulamalara yöneldiği görülebilmektedir. Tabiatı itibarıyla insan ruhu, hem korku hem de ümitle doludur. Fıtrat böyle bir terkip ile kurulmuştur. Korku ve çaresizlik gibi durumlarla karşılaşan insan ümit etmekte. emin olmak,. kendini güvende hissetmek

⁴⁵¹ Mustafa Merter, *Dokuz yüz Kath İnsan* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006), 15.

⁴⁵² Muammer Cengil, *age*, 413.

⁴⁵³ Abdülkerim Bahadır, "Psikoterapi'de Yeni Bir Yaklaşım: Logoterapi ve Viktor Frankl", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 162 (2000):469.

⁴⁵⁴ Ali Rıza Aydın, *Ateist Düşünceye Etki Eden Psiko-sosyal Faktörler* (EKEV Akademi Dergisi, 2003), 27-40.

⁴⁵⁵ Muammer Cengil, *age*, 414.

bilinmeyeni bilmek istemektedir. Tarihten bu yana gaybı bilme çabası olaylara ve geleceğe müdahale etme istediği de insanın bu yapısıyla alakalıdır.

Toplumlar atalarının önceki yaşamış olduğu din ve inanışlarının değişmesine rağmen sahip olduğu dine eski inanış ve uygulamaları yansıtmaktadır. Bu yansımaların çeşitli halk inanışlarının oluşumunda etki ettiği görülebilir.

Kurt uluyunca ya ayaz olur ya da kar yağar. İncir ağacının altında uyuyanları şeytan alıp götürür. Elleri diz üzerinde kavuşturmak, parmakları birbirine geçirip el bağlamak iyi değildir, insanın kısmetini kapatır. Kara kedi görmek uğursuzluk getirir. Gece ıslık çalmak günahtır. Bir adam iki kadının arasından geçerse sözü geçmez. Bir kadın iki erkeğin arasından geçerse çocuğu olmaz. Değirmenden gelen unla yapılan ilk ekmeği yiyen kişinin hanımı ölür. Odanın ışığını evin erkeği yakarsa, o ev daima nur içinde ve bereketli olur. Elim kaşınıyor para geçecek” gibi inanç ve uygulamalar uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi inanç ve uygulamalar, edebî eserlere konu olabilecek kadar özelde fertlerin genelde de toplumların duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemiştir. 19.yüzyıl Osmanlı şiirlerinde bu inanç ve uygulamaların yansımalarını görmek mümkündür.

Bir çocuk gece düşmüş ve düşünce de cin çarpmış, sonra da sara hastası olmuş; uyuyan bir kişinin ayağı morarırsa, bu kişiyi cinler tokatlamıştır; eskiden cinler ve periler insanlara görünürlermiş. O zamanlar ateş yakıp oynarlarmış ve onları gören insanların isimlerini bilip onlara seslenirlermiş. Eğer kendilerine seslenilen kişiler onlara cevap verirlerse çarpılırlarmış” gibi ifadeler, geleneksel aktarımın yanı sıra, bazı insanların birtakım davranışlarının gözlemlenmesi veya bazı olaylara şahit olunmasının, bu inancın oluşmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Burada söz edilen ifadelerinden en ilginç olanı ise, düştükten sonra sara hastalığına yakalanılmasının ve moraran ayağın nedenlerinin“ “cin çarpması” olduğuna inanılmasıdır. Fakat bu inanışın varlığına Eski Mısır’da da rastlanmaktadır. Zira onlar, cinlerin delilik ve sara gibi hastalıklara sebep olduklarına inanmaktaydılar. Bu durum, insanın varoluşsal olarak neden bulma eğilimine sahip olmasının tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Gerçek neden aranmadan aceleci bir tavırla cevap vermektedir... Kim yapmış olabilir? “Cin...”

Tarihi açıdan baktığımızda türbe ziyaret yerlerinin zamanla dini, tasavvufi inançlarla bir arada olup farklı biçimlere dönüştüğü sonucu çıkmaktadır. Tarihte İslam öncesi eski kültürlerdeki Şamanizm Budizm, Zerdüştlük ve Manihaizm dinlerin

uygulama ve ritüellerinden etkilenilerek günümüzde farklı şekillerde devam ettirildiği gözlemlenilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, Orhan. *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1974.
- Alptekin, Ali Berat. *Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği*. Ankara Millî Folklor Yayınevi, 2010.
- Altun, Işıl. *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. İzmit: Yayıncı Yayınevi, 2004.
- Araz, Rifat. *Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi, 1995.
- Arik, Durmuş. *Kutsal Mekân ve Ziyaret Fenomeni, Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınevi, 2017.
- Artun, Erman. *Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri, Bunlardaki Eski Kültür Gözleri*. Adana: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Merkezi, 2009.
- Aydın, Mehmet. “Konya’daki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili”. Konya: Selçuk Üniversitesi. İlahiyat Fak. Dergisi, sy. 31 (1985):15-117.
- Baltacıoğlu, Hakkı İsmail. “Gelenek ve Görenekler”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, sy. 10 (1967):1-100.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA). *387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri*. Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, 1996.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1994.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Camiü’s-sahih*. Kahire: Darü’t-Te’sil, 2012/1433.
- Canan, İbrahim. *Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye*. İstanbul: Tuğra Neşriyat Yayınları, 2000.
- Çay, Mehmet Abdulhaluk. *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: İleri yayınları, 1989.
- Cengil, Muammer. *Çorum’da Halk İnançları Üzerine Psikososyolojik Bir Araştırma*. Çorum: Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu, 2016.
- Çınar, Ali Abbas. *Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler*. Muğla: Muğla Üniversitesi Matbaası, 1996.

- Çoban, Asım. “Çorum’un Nüfus Coğrafyası Özellikleri”, Marmara Coğrafya Dergisi, sy 410 (2016):100-438.
- Çolak, Ali. *Hadis Temelli Anadolu Düğün Âdetleri*. Gümüşhane Üniversitesi. Gümüşhane: İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012.
- Çorum Valiliği, *İlçelerimiz*, Erişim tarihi: 15.02.2019, <http://www.corum.gov.tr/ilcelerimiz>.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan. *Çorum Vilayeti'nin Mülkü Taksimatına Tarihi Kısa Bir Bakış, Çorum: Çorum Vilayet Matbaası, 1942.*
- Davutoğlu, Ahmet. *Sahih-i Müslim Tercüme ve şerhi*. İstanbul: Kitâbü'l Cenâiz, 1980.
- Demirok, Ramazan. “Hani ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2014.
- Develilioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Lügat Ansiklopedisi*. Ankara: Aydın Kitapevi, 1970.
- Durumlu, Abdulgani. “Bingöl ili Adaklı ilçesi halk inanışları”. Yüksek Lisans Tezi Fırat Üniversitesi, 2018.
- Dündar, İbrahim. “Burdur ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Din ve Fenemonolojisi Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012.
- Ebu Davud. *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*. Çeviren: İsmail Lütfi Çakan. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.
- Ebû Müslim. Hüseyin Müslim b. el-Haccac. *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*. Çeviren: Mehmed Sofuoğlu, İstanbul: İrfan Yayınları 2014.
- Efendi, İzzet Ali. *Tezkire-i Makâmât*. Ankara: Varan Matbaacılık, 2007.
- Erenler, Ömer. “Popüler Dini İnanışlar ve Din Görevlilerinin Rolü (Çorum Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, 2017.
- Erkoç, Ethem. *Çorum'da Sahabe ve Evliya Makamları*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayını, 2017.
- Erman, Artun. *Halk Kültürü Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008.
- Erol, Oğuz. “Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri”, Ege Üniversitesi Ege Coğrafya Dergisi, sy. 19 (1993):1-119.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı, Meal-Tefsir*, Çeviren: Cahit Ahmet Ertürk Koytak. İstanbul; İşaret Yayınları, 1999.

- Eşmeli, İsmet. *Halk İnanışları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma*. Muğla: Gece Kitaplığı Yayınları, 2015.
- Et-Tirmizî, *el-Câmiu 's-Sahîh Sunenu 't-Tirmizî*, Çeviren: Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut.
- Gökdemir, Gönül. *Kıbrıslı Türklerin Düğün Geleneğinde Testi Oynatma Ritüeli*. VII. Lefke Edebiyat Buluşması- Kuzey Kıbrıs Gelenek ve Görenekler Sempozyumu, 2006.
- Gönen, Sinan. *Dede Korkut Hikayelerinden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri*. Ankara: Milli Folklor Yayınevi, 2006.
- Güçlü, Baki. Ulaş Sarp ve Erkan Uzun. *Felsefe Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, 2002
- Günay, Ünver. *Güngör Harun ve Saban Kuzgun. Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Günay, Ünver. Gungor Harun. Kuzgun Saban. Huzeyfe Sayım ve Tastan Vahap. *Kayseri ve Cevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kultur Yayınları, 1996.
- Hulusi, Ahmed. *Ruh İnsan Cin*. İstanbul: Kitsan Yayınevi, 2009.
- Hüseyin, Hüsameddin. *Amasya Tarihi*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1927
- İbn Hişâm ve Ebû Muhammed Abdülmelik. *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*. Tahkik: Mustafa es-Seka. Mısır; Şirketün mektebeh ve Matbaatu Mustafa el-bâbî el-Halebî ve evlâdihi, 1955.
- İbn Mace. *Sünen-i İbn Mâce tercemesi ve şerhi*, Çeviren: Haydar Hatipoğlu İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983.
- İnan, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1986.
- Karabüber, Tuba. “Tosya Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi”. Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2017.
- Kandemir, Fatih. *Karasu Yöresindeki Halk İnançlarının Fertler Üstündeki Etkileri*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler, 2011.
- Kaplan, Mehmet. *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınevi, 2001.
- Karaman, Hayreddin. Bardakoğlu Ali ve Apaydın Yunus. *İlmihal II: İslâm ve Toplum* Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Kaya, Doğan. *Sivas 'ta Salavatlamlar*. Ankara: Millî Folklor Yayınevi, 2011.

- Keskin, Y. Mustafa. *Gelenek ve Modernlik ilişkisi Bağlamında Türkiye’de Ziyaret Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım (Keçeci Baba Örneği)*. Ankara: Dini Araştırmalar Dergisi, 2004.
- Kılavuz, Ahmet Saim. *Akaid, İlmihal*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Kılıç, Erol Mahmut. “Muhyiddin İbnu’l-Arabî’de Varlık Mertebeleri: Vucûd ve Merâtibu’l-Vucûd”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1995.
- Köksal, Hüseyin. “Malatya İli Arapgir İlçesi Halk İnanışları”. Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2018.
- Köse, Ali ve Ayten Ali. Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Analiz”, *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 45 (2009):20-70.
- Kur’an-ı Kerim.
- Kültür Turizm Bakanlığı, *Genel Bilgiler*, Erişim tarihi: 15.02.2019, <http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR-58670/genel-bilgiler.html>.
- Leone, Caetani. *İslam Tarihi*. Çeviren: Hüseyin Cavid. İstanbul: Tanin Matbaası, 1924.
- Malik, Bin Enes. *el-Muvatta’*. *Mevsu ‘âtu’s-Sünneti, el-Kutubu’s-Sitteti ve Şurûhuh*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Muhammad ibn İsmail Buhâri. Çeviri: Mehmed Sofuoğlu. *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990.
- Ocak, A. Yaşar. *İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- Oymak, İskender. *Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret yerleri*, Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, 2002.
- Özkan, Aysun. *Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyolojik Boyutu Eyüp Sultan Türbesi Örneği*. Yüksek lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Özkan, Zekeriya. “Bafra ve Çevresindeki Halk İnançları ve Uygulamaları”. Yüksek Lisans Tezi, Samsun On dokuz Mayıs Üniversitesi, 2012.
- Özüdoğru, Ali. *Cografyası, Tarihi, Kültürü ve Edebiyatıyla Çorum*. Çorum: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2008.
- Özüdoğru, Ali. *Çorum ve Kültürü*. Çorum: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2016.
- Polat, Kemal. *Modern Çağda Yaşayan Hurafeler*. Halk İnanışları El Kitabı, 2017.
- Sambur, Bilal. “Din ve Psikoloji İlişisini Yeniden Düşünmek”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, sy. 3 (2006):1-440.

- Şener, Mehmet. *Kabir*, İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Serdaroğlu, Faruk Ömer. “Merzifon ve Çevresindeki Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2018.
- Sezmiş, Emin Mehmet. “Kültürel Değişim Bağlamında Zile İlçesinde Türk Halk İnanışları”. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Tanyu, Hikmet. Büyü, *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Tekeli, İlhan. *Mütareke ve Kurtuluş Savaşında Çorum*, Çorum Tarihi. Çorum: 5. Hitit Festival Komitesi, 1986.
- Tirmizî. Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmizî*. Çeviren: Ahmed Fuad Şâkir. Mısır: Şirketü Mektebetu ve Matbaatu'lAlbâbî, 1975.
- Topakkaya, Arslan ve Emel Karakaya. “Din-Felsefe İlişkisi Bağlamında Ruh Kavramına İki Farklı Yaklaşım: İslam ve Platon Örneği”, Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, sy. 2 (2006):1-50.
- Tozlu, Sümeyra. “Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği”. Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, 2017.
- Turan, Osman. Selçuklular *Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ankara: Ötüken Neşriyat Yayınevi, 1965.
- Tümer, Günay ve Küçük Abdurrahim. *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1993.
- Türk Dil Kurumu, Erişim: 01.02.2019.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=T%C3%9CRBE.
- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), *Aile Hayatı*, Erişim tarihi: 01.03.2019,
<https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/813/iki-bayram-arasinda-evlenmek-caiz-midir>
- Uraz, Murat. *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Mitologya Yayınları, 1992.
- Ünal, Mehmet. *Osmanlı Toplumunda Akika Geleneği: Ahmed Münib Efendi'nin “Risâle-İ Akika*. Akademik Bakış Dergisi, 2016.
- Yavuz, Şevki Yusuf. *Âşûra*. İstanbul: Diyanet İslam Ansiklopedisi, 1991.
- Yinanç, Halil Mükremin. *Danışmendliler*. İstanbul: MEB, 1950.
- Zorluer, Selim. “Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği ve Halk İnançları”. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2018.

EKLER

EK-1

Tablo E1.1. Kaynak Kişiler

No	Ad ve Soyad	Yaş	Meslek	Yaşadığı yer
1	Ahmet GÜL	79	Emekli	İskilip
2	Ali TEKKEŞİNOĞLU	77	Çiftçi	Ortaköy
3	Adil ŞAHAN	57	Esnaf	Çorum/Merkez
4	Abdullah ŞELÇUK	72	Emekli Öğretmen	Çorum/Merkez
5	Bedriye KAÇMAZ	60	Emekli	Kıranlık Köyü
6	Beyhan ÇETİN	48	Ev hanımı	Bozboğa Köyü
7	Cafer UZUN	61	Çiftçi	Karasar-Merkez Köy
8	Çiçek KILIÇARSLAN	46	Ev hanımı	Elmalı-Merkez Köy
9	Emine GÜL	75	Ev hanımı	İskilip
10	Emine YANDIK	73	Ev hanımı	Tekke-Merkez Köy
11	Elif GÜHER	32	Ev hanımı	Osmancık
12	Elmas ÖZDEN	81	Ev hanımı	Gökdere-Merkez Köy
13	Fatma TURAN	39	Ev hanımı	Deniz-Merkez Köy
14	Ferhat ŞENOL	44	İşçi	Çorum/Merkez
15	Faik UZUN	66	Çiftçi	Küçükgülücek Köyü
17	Hacer EKER	39	Ev hanımı	Çorum/Merkez
18	Hasan YILDIZ	92	Emekli	Büyükgülücek Köyü
19	Hatice KÖSEOĞLU	56	Ev hanımı	Hamamlıçay Köy
20	Hanife BİÇER	48	Ev hanımı	Laçın
21	Hanife ÖZDEMİR	50	Ev hanımı	Alaca
22	Halil SUNGUR	74	Emekli	Tatar-Merkez Köy
23	Haşim KÖSEOĞLU	61	Çiftçi	Hamamlıçay Köy
24	İsmail AĞDAŞ	65	Esnaf	Çorum/Merkez
25	Mehmet KAYALI	70	Emekli	Sungurlu
26	Metin GÜHER	58	Çiftçi	Karabayır-Merkez Köy
27	Murat UYSAL	59	Emekli	Mecitözü
28	Muhittin YÜCE	57	Esnaf	Elvançelebi-Merkez Köy
29	Nurcan DOĞAN	39	Ev hanımı	İskilip
30	Nezaket DEMİRAL	38	Ev hanımı	Deniz-Merkez Köy
31	Nazmiye KILIÇASLAN	73	Ev hanımı	Yukarısaraylı Köyü
32	Nevin ÜÇOK	54	Ev hanımı	Çorum/Merkez
33	Nurgül BOZKURT	53	Ev hanımı	Buğdüz-Merkez Köy
34	Seval ŞAHİNBAŞ	35	Ev hanımı	İnalözü Köyü
35	Sultan KIR	52	Ev hanımı	Kalehisar Köyü
36	Seyhan EREN	50	Ev hanımı	Sarışık Köyü
37	Sema BAŞLI	48	Ev hanımı	Saz-Merkez Köy
38	Veysel ÖZEKER	65	Esnaf	Çorum/Merkez
39	Zeliha ÇAM	51	Ev hanımı	Türkayşe Köyü
40	Zemzem YILDIZ	72	Ev hanımı	Büyükgülücek Köyü
41	Zülbiye MANTAR	64	Ev hanımı	Kılçılar Köyü

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Feyza Nur YILDIZ
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Çorum 26.01.1992
e-posta : yildizfeyyzaa@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi
Mezuniyet Yılı	
Yüksek Lisans	HÜ/ Sosyal Bil. Ens. Felsefe ve Din Bilimleri ABD
2019	
Lisans	İstanbul Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi
2015	
Lise	Çorum Anadolu İmam Hatip Lisesi
2010	
Meslek	MEB Öğretmen
2015	

